

Załącznik do Uchwały Nr XIII/154/12
Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego
z dnia 21 lutego 2012 r.

**WOJEWÓDZKI PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE
NA LATA 2012 - 2020**

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. RYS DEMOGRAFICZNY REGIONU	7
3. DEFINICJA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ JEJ RODZAJE	10
3.1. Definicja.....	11
3.2. Cykl przemocy domowej.....	12
3.3. Rodzaje przemocy w rodzinie – formy zachowań agresywnych	12
3.4. Mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie.....	13
3.5. Skutki przemocy w rodzinie	15
4. PRZEMOC W RODZINIE W WYBRANYCH DOKUMENTACH MIĘDZYNAROWYCH I KRAJOWYCH	17
4.1. Dokumenty ONZ	18
4.2. Dokumenty Unii Europejskiej.....	20
4.3. Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie	21
5. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE	24
5.1. Poziom ogólnopolski na podstawie Badań TNS OBOP	25
5.2. Przemoc domowa w województwie zachodniopomorskim.....	26
5.3. Realizacja zadań ustawowych	36
5.3.1. Realizacja procedury Niebieskie Karty	36
5.3.2. Realizacja zadań własnych gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	37
5.3.3. Działania powiatów w zakresie realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie ...	37
5.3.4. Realizacja zadań własnych samorządu województwa	38
5.3.4.1. RAMOWY PROGRAM OCHRONY OFIAR W RODZINIE	38
5.3.4.2. RAMOWY PROGRAM ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO-EDUKACYJNYCH DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC	43
6. ZASOBY, W TYM FINANSOWE, SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA	59
6.1. Działania Samorządu Województwa.....	60
6.1.1. Wojewódzki Interdyscyplinarny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	62
6.1.2. Szkolenia.....	64
6.1.2.1. Potrzeby szkoleniowe różnych instytucji w województwie zachodniopomorskim	67
6.2. Zasoby instytucjonalne w województwie zachodniopomorskim	68

7. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	70
7.1 CEL GŁÓWNY	71
7.2. Wnioski	80
8. PODSTAWY PRAWNE, ZAŁOŻENIA ORAZ MIEJSCE I CZAS REALIZACJI PROGRAMU	83
8.1. Podstawy prawne	84
8.2. Założenia do Programu	84
8.3. Miejsce i czas realizacji Programu	85
8.4. Adresaci Programu	85
9. FINANSOWANIE WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE W LATACH 2012-2020.....	86
10. SŁOWNIK POJĘĆ.....	88
11. SPIS ILUSTRACJI, TABEL I WYKRESÓW.....	97
11.1. Spis ilustracji	98
11.2. Spis tabel.....	98
11.3. Spis wykresów	98
12. BIBLIOGRAFIA.....	100

1. WPROWADZENIE

Przemoc w rodzinie, jak wykazuje analiza badań realizowanych na poziomie ogólnopolskim oraz wojewódzkim, jest zjawiskiem wyraźnie dostrzegalnym w polskim społeczeństwie. Może być przyczyną poważnych szkód osobistych, zdrowotnych, społecznych. Bywa skutkiem, ale także ważnym czynnikiem przyczyniającym się do dysfunkcji w rodzinie. Niejednokrotnie prowadzi do naruszeń norm moralnych i prawnych. Osobami dotkniętymi przemocą w rodzinie są zarówno dorośli, dzieci, osoby starsze, jak i osoby niepełnosprawne. Natomiast osobami stosującymi przemoc są zazwyczaj osoby dorosłe – częściej mężczyźni niż kobiety, chociaż można zauważyć, że liczba kobiet stosujących przemoc wzrasta z roku na rok.

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od lat prowadzi różnorodne działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Realizowane są programy adresowane do ofiar i sprawców przemocy, wspierane i tworzone są instytucje świadczące profesjonalną pomoc osobom pokrzywdzonym, jak też ich rodzinom. Odbywają się liczne szkolenia podnoszące kwalifikacje osób zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy, np. dla pracowników tzw. „pierwszego kontaktu”, m.in. nauczycieli, kuratorów, pracowników służby zdrowia, policjantów, pracowników socjalnych, pedagogów, psychologów. Jednakże pomimo licznych działań w dalszym ciągu zjawisko przemocy jest obecne na naszym terenie. Nieodzowne jest zatem systematyczne podnoszenie standardu usług adresowanych do ofiar i sprawców przemocy, przygotowanie odpowiednich służb tak, aby w sposób profesjonalny umiały przeciwdziałać temu zjawisku, jak też skutecznie pomagać osobom doświadczającym przemocy w rodzinie. Ważna jest też stała edukacja społeczeństwa, mająca na celu zmianę świadomości odnośnie pejoratywnych i szkodliwych stereotypów dotyczących stosowania przemocy oraz roli kobiety i mężczyzny w życiu codziennym. Niezmiernie istotny jest stały rozwój profilaktyki – propagowanie postaw alternatywnych wobec przemocy, nauka umiejętności społecznych i wychowawczych. Ważne jest także inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

„Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2012-2020”, zwany dalej Programem, jest realizacją zapisu znowelizowanej ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 roku Nr 180, poz.1493, z późn. zm.) na mocy ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 125, poz. 842). Zgodnie z art. 6 ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 roku Nr 180, poz.1493, z późn. zm.) *„Do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności: opracowywanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie”*. Konstytutywnym celem Programu jest zwalczanie problemu wywołanego przemocą domową w województwie zachodniopomorskim. Program opracowany został przez Samorząd Województwa przy współpracy z Zespołem ekspertów ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie (PCPR, OPS, inne instytucje). Został również poddany konsultacjom społecznym. Realizowany będzie na terenie województwa zachodniopomorskiego. Zakłada podejmowanie kompleksowych, interdyscyplinarnych działań mających na celu zapobieganie i zmniejszenie zjawiska przemocy w rodzinie w województwie

zachodniopomorskim. W Programie zaplanowano zadania do realizacji dla wszystkich szczebli samorządu terytorialnego oraz dla instytucji i innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Program może stanowić podstawę do opracowania powiatowych i gminnych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ważne jest bowiem stworzenie systemowych rozwiązań przeciwdziałania temu zjawisku, co ma już swoje odzwierciedlenie w przepisach prawnych, ale wymaga również aktywnej współpracy różnych podmiotów zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, m.in. polegającej na wymianie doświadczeń, doradztwie, organizacji wspólnych przedsięwzięć. Realizacja Programu oparta jest na działaniach interdyscyplinarnych, mających na celu zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim poprzez promowanie postaw alternatywnych wobec przemocy, upowszechnienie wiedzy na temat tego zjawiska, niesienie skutecznej pomocy ofiarom i sprawcom przemocy.

Należy również podkreślić, że realizacja działań ujętych w Programie będzie odbywała się w formie ciągłej, ale harmonogram prac i wydatków będzie co roku uaktualniany. Program ma stanowić podstawę do stworzenia sprawnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim poprzez podniesienie efektywności podejmowanych działań, a co się z tym wiąże, może skutecznie doprowadzić do ograniczenia skali tego zjawiska.

2. RYS DEMOGRAFICZNY REGIONU

Mapa nr 1. Województwo Zachodniopomorskie w podziale na powiaty.

Liczba ludności województwa zachodniopomorskiego na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Szczecinie wg stanu na 31 grudnia 2010 roku wynosiła 1 693 072 tys. osób.

W porównaniu z rokiem 2009 liczba ludności w regionie spadła o 126 osób (0,7%). Liczba kobiet w regionie wynosi 871 940 tys., co stanowi 51,5% ogółu ludności województwa, natomiast liczba mężczyzn wynosi 821 132 tys. Liczba mieszkańców miast w regionie wynosi 1 164 509 tys. (68,78% ogółu mieszkańców), a liczba mieszkańców wsi wynosi 528 563 tys. (31,22%) Wśród ludności regionu, według miejsca zamieszkania, odnotowano wzrost liczby mieszkańców miast o 1 898, natomiast liczba mieszkańców wsi spadła o 2 024. W całym województwie występuje duże zróżnicowanie w proporcjach ludności według płci i ze względu na wskaźnik feminizacji. We wszystkich powiatach liczba kobiet jest wyższa niż liczba mężczyzn. Zaobserwowano następującą zależność: im wyższy stopień urbanizacji powiatu, tym większa przewaga kobiet. Największą przewagę kobiet i najwyższy wskaźnik feminizacji odnotowano w miastach Koszalin i Szczecin oraz w powiecie kołobrzeskim.

Tabela nr 1. Ludność według powiatów w województwie zachodniopomorskim– stan na 31 grudnia 2010 roku

Wyszczególnienie		Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Udział kobiet w %
Zachodniopomorskie		1 693 072	821 132	871 940	51,5
Podregion szczeciński		1 101 544	534 113	567 431	51,5
Powiaty	choszczeński	49 574	24 595	24 979	50,4
	goleniowski	80 305	39 389	40 916	50,9
	gryficki	60 569	29 725	30 844	50,9
	gryfiński	82 727	40 994	41 733	50,4
	kamieński	47 672	23 243	24 429	51,2
	łobeski	37 900	18 644	19 256	50,8
	myśliborski	66 972	32 961	34 011	50,7
	policki	70 380	34 600	35 780	50,8
	pyrzycki	39 774	19 778	19 996	50,2
	stargardzki	119 306	58 249	61 057	51,2
	m. Szczecin	405 606	192 246	213 360	52,6
	m. Świnoujście	40 759	19 689	21 070	51,7
Podregion koszaliński		591 528	287 019	304 509	51,5
Powiaty	białogardzki	48 193	23 603	24 590	51,0
	drawski	57 353	28 015	29 338	51,2
	kołobrzeski	77 244	37 034	40 210	52,1
	koszaliński	64 411	32 047	32 364	50,2
	ślawieński	57 251	28 043	29 208	51,0
	szczecinecki	76 900	37 249	39 651	51,6
	świdwiński	48 205	23 659	24 546	50,9
	wałeckie	54 023	26 187	27 836	51,5
	m. Koszalin	107 948	51 182	56 766	52,6

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

3. DEFINICJA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ JEJ RODZAJE

3.1. Definicja

Próba podjęcia celowych, zamierzonych oraz jednolitych działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie w Polsce jest ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.). Ustawa ta została uchwalona „w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie”. W ten sposób zrobiony został pierwszy krok ku podniesieniu świadomości społecznej w zakresie zwalczania zjawiska przemocy w rodzinie. Nadano działaniom z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie ramy prawne, podnoszące tym samym rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i pozarządowe. Przemoc w rodzinie ma wiele definicji. Prawna definicja przemocy określona została w tejże ustawie w art. 2 pkt 2.

Pod pojęciem przemocy w rodzinie należy, zgodnie z ustawą, rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, tj.: małżonka, wstępnego, zstępного, rodzeństwa, powinowatego w tej samej linii lub stopniu, osoby pozostającej w stosunku przysposobienia oraz jej małżonka, a także osoby pozostającej we wspólnym pożyciu oraz innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Pojęcie przemocy zawiera cztery podstawowe kryteria, na podstawie których, najczęściej, rozpoznaje się przemoc w rodzinie. Są to:

- *intencjonalność* - działania osoby stosującej przemoc są zamierzone i celowe, ukierunkowane najczęściej na zdobycie kontroli nad drugim człowiekiem, czy też wymuszenie bezwzględnego posłuszeństwa;
- *dysproporcja sił* - brak równowagi sił w rodzinie - jedna osoba jest zdecydowanie silniejsza od pozostałych osób i mając tego świadomość wykorzystuje swoją przewagę;
- *naruszanie godności i praw* - osoba stosująca przemoc narusza godność innych osób, poprzez np. deprecjonowanie, poniżanie, wyśmiewanie, ośmieszanie;
- *powodowanie cierpienia i szkód* - osoby dotknięte przemocą doznają bardzo bolesnych szkód psychicznych i fizycznych.

3.2. Cykl przemocy domowej

Przemoc domowa rzadko jest czynem jednorazowym. Znacznie częściej jest procesem o długiej, nawet kilkunastoletniej historii. Ma tendencję do powtarzania się według zauważalnej prawidłowości. Cykl przemocy składa się zwykle z trzech następujących po sobie faz:

- **faza narastającego napięcia** – jest to początek cyklu, który charakteryzuje się wzrostem napięcia i natężeniem sytuacji konfliktowych;
- **faza ostrej przemocy** – następuje wybuch gniewu i wyładowanie agresji;
- **faza miodowego miesiąca** – faza skruchy i okazywania miłości. Sprawca szczerze żałuje tego, co zrobił, okazuje skruchę i obiecuje, że to się nigdy nie powtórzy. Stara się znaleźć jakieś wytłumaczenie dla tego, co zrobił i przekonuje ofiarę, że to był jednorazowy, wyjątkowy incydent, który już się nigdy nie zdarzy. Ofiara zaczyna wierzyć w to, że partner się zmienił i że przemoc była jedynie incydentem.

Faza miodowego miesiąca przemija. Po jakimś czasie napięcie znowu powraca i cały cykl przemocy powtarza się. Prawdziwe zagrożenie, jakie niesie ze sobą faza miodowego miesiąca jest związane z tym, że przemoc w następnym cyklu jest zazwyczaj gwałtowniejsza.

Cykliczność przemocy sprawia, że ofiarom trudno jest podjąć działania mające na celu zatrzymanie przemocy

3.3. Rodzaje przemocy w rodzinie – formy zachowań agresywnych

Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy i dokonywać się przy pomocy różnych instrumentów:

- **przemoc fizyczna** – są to wszelkie działania polegające na użyciu siły i prowadzące do naruszenia nietykalności cielesnej, nieprzypadkowych urazów, siniaków, zranień, stłuczeń czy złamań w wyniku wcześniejszego doznania bezpośredniego uszkodzenia ciała;
- **przemoc psychiczna** – to umyślne działania wykorzystujące nie siłę fizyczną, lecz mechanizmy psychologiczne, powodujące zachwianie pozytywnego obrazu własnej osoby u ofiary, obniżenie u niej poczucia własnej wartości, pojawienie się stanów lękowych i nerwicowych;
- **przemoc seksualna** – polega na wymuszaniu niechcianych przez osobę doznającą przemocy zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy;
- **przemoc ekonomiczna** – to działania prowadzące do całkowitego finansowego uzależnienia ofiary od sprawcy;
- **zaniedbywanie** – może występować w formie fizycznej, emocjonalnej lub psychicznej, ekonomicznej, jak również, gdy podstawowe potrzeby zarówno dziecka jak i osoby dorosłej

(w tym przypadku osoby starszej oraz niepełnosprawnej) nie są zaspokajane przez osoby za to odpowiedzialne. Jest to naruszenie obowiązku opieki ze strony bliskich osób

3.4. Mity i stereotypy na temat przemocy w rodzinie

Wynikiem funkcjonujących w świadomości społecznej mitów i stereotypów na temat przemocy, które pokazują fałszywy obraz problemu, jest fakt, iż wiele środowisk czy społeczeństw nie reaguje na problem przemocy w rodzinie, wyrażając tym samym zgodę na występowanie zjawiska. Mity i stereotypy usprawiedliwiają stosowanie przemocy, służą do ukrycia czy zbagatelizowania problemu, przez co utrudniają prawidłowe reagowanie na akty brutalności czy okrucieństwa wobec bliskich. Dają sprawcy sygnał o społecznym przyzwoleniu na przemoc, umacniają w nim pewność siebie i poczucie bezkarności, zniewalając ofiarę przemocy i zmuszając ją do milczenia. Wśród najczęściej spotykanych mitów i stereotypów na temat przemocy w rodzinie znajdują się następujące stwierdzenia:

- „Brudy pierze się we własnym domu”*
- „Przemoc zdarza się tylko w rodzinach z marginesu społecznego”*
- „Przemoc jest wtedy, gdy są widoczne ślady na ciele ofiar”*
- „Co to za ptak, co własne gniazdo kala”*
- „Bliscy nie krzywdzą”*
- „Jeśli ktoś jest bity to znaczy, że sobie na to zasłużył”*
- „Policja nie powinna interweniować w sprawach rodzinnych”*
- „Ofiary przemocy w rodzinie akceptują przemoc”*
- „To był jednorazowy incydent, który nigdy się nie powtórzy”*
- „Przyczyną przemocy w rodzinie jest alkohol”*
- „Gwałt w małżeństwie nie istnieje”*
- „Osoby używające przemocy muszą być chore psychicznie”*
- „Nie ujawnia się tajemnic rodzinnych”*
- „Nie można zmienić swego przeznaczenia”*
- „Przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się wtrącać”*
- „Gdyby ofiara naprawdę cierpiała, odeszłaby od sprawcy”*

Wiedza naukowa, badania i doświadczenie specjalistów obalają stereotypy i dowodzą, iż:

- przemoc, wykorzystywanie, bicie, krzywdzenie osób bliskich jest przestępstwem, tak samo groźnym i podlegającym karze jak przemoc wobec obcych osób; bycie małżeństwem czy mieszkanie razem pod jednym dachem w wolnym związku nie daje nikomu prawa do stosowania przemocy, nie zwalnia z odpowiedzialności prawnej, każdy ma prawo, a nawet obowiązek, reagować na przestępstwo;
- przemoc w rodzinie występuje we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od poziomu wykształcenia lub statusu społecznego czy materialnego, zdarza się, że lepiej wykształceni sprawcy stosują często bardziej wyszukane formy przemocy;

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Wydział Współpracy Społecznej

- nie tylko siniaki, złamania czy oparzenia świadczą o przemocy, przemoc ma „wiele twarzy” – to także poniżanie, obelgi, zmuszanie do określonych zachowań, grożenie, zastraszanie;
- nikt nie zasługuje na bicie, krzywdzenie, maltretowanie, niezależnie od tego, co zrobił lub powiedział, nie wolno poniżać, bić innych ani się nad nimi znęcać;
- przemoc domowa to przestępstwo ścigane przez prawo a nie sprawa rodzinna, Policja jest powołana do ochrony bezpieczeństwa osób, zapobiegania popełnianiu przestępstw i ścigania sprawców, niezależnie od tego czy osoba dotknięta przemocą należy do rodziny sprawcy, czy nie;
- ofiary przemocy w rodzinie nie chcą być źle traktowane przez swoich bliskich, starają się bronić siebie i innych zagrożonych przemocą członków rodziny, chcą przerwać przemoc, ale pozostając w osamotnieniu, często nie potrafią tego zrobić – będąc w opresji działają często nieracjonalnie, co prowadzi do nasilenia przemocy;
- przemoc domowa niemal nigdy nie jest wyjątkowym, pojedynczym wydarzeniem, ma tendencję do powtarzania się, niezatrzymana eskaluje i przybiera na sile;
- nikt nie lubi być poniżanym i bitym, osoby doznające przemocy znajdują się w bardzo trudnej sytuacji wypełnionej bólem, cierpieniem, strachem, bezsilnością i poczuciem osamotnienia; tkwienie w związku pełnym krzywdzenia wynika między innymi z wyznawania tradycyjnych wartości takich jak miłość, trwałość małżeństwa, z mylnego przeświadczenia, że sprawca jest dobry dla dzieci, gdyż ich nie bije, przekonania o zależności ekonomicznej od sprawcy i niemożności samodzielnego funkcjonowania, wiary w obietnice sprawcy, że się zmieni, nieracjonalnego obwiniania się za przemoc, czy też z braku wiedzy na temat miejsca, gdzie osoba dotknięta przemocą może znaleźć bezpieczne schronienie i specjalistyczną pomoc;
- nawet uzależnienie od alkoholu nie zwalnia od odpowiedzialności za działania dokonywane pod jego wpływem, alkohol może nasilać przemoc i ułatwia jej stosowanie, stanem nietrzeźwości sprawcy próbują usprawiedliwić fakt znęcania się nad członkami rodziny;
- każda osoba niezależnie od tego, czy żyje w związku formalnym, nieformalnym, czy jest wolna, jest uprawniona do samodzielnego decydowania o swoim życiu intymnym i zachowaniach seksualnych, małżeństwo nie zmienia definicji gwałtu – gwałt polega na doprowadzeniu innej osoby do poddania się czynowi nierządному lub do wykonania takiego czynu, przy zastosowaniu przemocy, groźby bezprawnej lub podstępnej; definicja ta nie wyklucza małżonków ani innych osób z rodziny sprawcy;
- przemoc jest dążeniem do przejęcia pełnej władzy i kontroli nad innymi osobami, nie ma żadnych danych wskazujących na istnienie bezpośredniego związku pomiędzy przemocą a chorobą psychiczną;
- przemoc jest poważnym problemem, niszczącym nie tylko osobę, która jej doświadcza, ale również innych członków rodziny narażonych na uczestniczenie w aktach przemocy, dlatego nie można ukrywać przemocy i pozostawać biernym; ujawnienie problemu i zwrócenie się po specjalistyczną pomoc nie ma nic wspólnego z ujawnianiem tajemnic rodzinnych;
- przemoc w rodzinie nie jest nikomu przeznaczona, doznawanie przemocy przez lata nie oznacza, że tak musi być i że trzeba się z tym pogodzić.

3.5. Skutki przemocy w rodzinie

Przemoc w rodzinie jest doświadczeniem traumatycznym, którego skutkiem są zarówno bezpośrednie szkody na zdrowiu psychicznym, fizycznym, jak i poważne, długotrwałe problemy ujawniające się w życiu dorosłym, jako konsekwencje przemocy doświadczanej w dzieciństwie.

Następstwa doznawania przemocy przez osoby dorosłe

U osób poddawanych długotrwałej przemocy występują poważne problemy fizyczne i emocjonalne. Do najczęstszych objawów będących skutkami przemocy należą: poważne obrażenia ciała, wzrost częstości chorób somatycznych związanych ze stresem (ból głowy, żołądka, w krzyżu lub w stawach oraz inne dolegliwości), przygnębienie, smutek, obojętność, popadanie w depresję, niepokój, niekontrolowane wybuchy płaczu, śmiechu czy agresji, zmienność nastrojów, decyzji, niepewność, stany lękowe, w tym lęk przed bliskością, nieufność, poczucie zagrożenia, niska samoocena, kłopoty z zasypianiem, koszmary nocne, kłopoty z koncentracją, zwiększone spożycie środków psychoaktywnych, zaprzeczanie, obwinianie się, bezradność, adaptacja do przemocy. Ofiary często zachowują się niezrozumiale, niejednokrotnie zmieniają zdanie i wycofują zawiadomienie o przestępstwie, bronią sprawcy. Zachowania te są w psychologii tłumaczone najczęściej występowaniem wyuczonej bezradności, zjawiska „prania mózgu” czy stresu pourazowego. Wycofanie się z aktywnych działań służących zmianie sytuacji i wyjściu z przemocy może wynikać z przekonania o bezskuteczności tych działań, popartego wcześniejszymi doświadczeniami. Bierność i rezygnacja są również często wynikiem technik manipulacyjnych, jakim ofiara była poddawana ze strony sprawcy, technik mających utrwalić w niej niską samoocenę i wzbudzić poczucie winy.

Następstwa doznawania przemocy przez dzieci

Na szczególnie poważne konsekwencje zachowań przemocowych narażone są dzieci. Często są one bezpośrednimi ofiarami lub/i świadkami przemocy w rodzinie. Obok obrażeń cielesnych przemoc domowa powoduje, że dziecko żyje w poczuciu ciągłego strachu i zagrożenia, pozbawione miłości, zaufania i bezpieczeństwa. Niezaspokojenie tych podstawowych potrzeb wpływa na dalszy rozwój dziecka i jest przyczyną wielu schorzeń psychosomatycznych. Dzieci będące ofiarami wykorzystywania seksualnego wykazują wysoki poziom depresji, poczucie osamotnienia, myśli samobójcze, zaburzenia snu, nadpobudliwość, agresję, obniżenie samooceny i poczucie bezwartościowości. Maltretowanie psychiczne niekorzystnie wpływa na rozwój dzieci. Może prowadzić do nieprzystosowania interpersonalnego (brak poczucia bezpieczeństwa, niski poziom kompetencji społecznych, trudności w kontaktach z rówieśnikami), deficytów intelektualnych (deficyty w zakresie możliwości poznawczych, rozwiązywania konfliktów i kreatywności), problemów afektywno-behawioralnych (agresja, samoponiżanie, lęk, wstyd i poczucie winy, wrogość i gniew, pesymizm i negatywizm).

Skutki przemocy pojawiające się podczas trwania zachowań przemocowych są zaledwie początkiem destrukcyjnego wpływu przemocy domowej. Konsekwencje przemocy ujawniają się często również

po długim czasie, kiedy dziecko dorasta lub w jego dorosłym życiu. Odroczone skutki przemocy objawiają się w postaci różnych form niedostosowania społecznego. Trudności w nauce, wagarowanie, ucieczki z domu, udział w nieformalnych młodzieżowych grupach przestępczych, wysoki poziom agresji, nadużywanie alkoholu, branie narkotyków to tylko niektóre ze sposobów ucieczki od problemu przemocy w rodzinie. Doświadczanie przemocy w dzieciństwie ma wpływ na całe dorosłe życie. Ofiary przemocy, zwłaszcza seksualnej, mają problemy z nawiązaniem i utrzymaniem satysfakcjonujących relacji z innymi osobami. Ponadto, zachowania przemocowe są dziedziczone i powielane. Młodzi chłopcy wychowujący się w rodzinach, gdzie mężczyzna znęca się nad kobietą, uczą się agresji wobec kobiet, dziewczynki zaś postrzegają bicie, maltretowanie i wykorzystywanie jako elementy wpisane w rolę kobiety. Doświadczanie przemocy w dzieciństwie podwyższa ryzyko, że krzywdzone dzieci same staną się krzywdzącymi rodzicami.

Společne konsekwencje przemocy w rodzinie

Przemoc zagraża życiu, niesie ze sobą cierpienie fizyczne, rany, siniaki, ale nade wszystko powoduje niewyobrażalnie wielkie szkody psychiczne u ofiar, które najczęściej przez lata doświadczają znęcania się, wykorzystywania lub zaniedbania. Przemoc domowa to także poważny problem społeczny. Destrukcyjna siła niszczy cały system rodzinny, rozsadza go od środka, odbiera poczucie bezpieczeństwa i możliwość prawidłowego rozwoju najmłodszym członkom rodziny. Niesie ze sobą ryzyko dziedziczenia przez dzieci zachowań przemocowych i powielania ich w dorosłym życiu. Niezwalczana przemoc przybiera na sile, utrwała się i eskaluje niosąc negatywne konsekwencje dla uwikłanych w nią rodzin i dla całego społeczeństwa. Niezbędne jest zatem podejmowanie planowych działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie przemocy w rodzinie, działań wpisanych w tworzenie i rozwijanie systemu przeciwdziałania przemocy, którego zasadniczymi elementami są specjalistyczne instytucje i profesjonaliści niosący pomoc osobom dotkniętym przemocą domową.

4. PRZEMOC W RODZINIE W WYBRANYCH DOKUMENTACH MIĘDZYNAROWYCH I KRAJOWYCH

4.1. Dokumenty ONZ

Karta Narodów Zjednoczonych z 1945 roku

W preambule Karty wyrażone zostało zdecydowane dążenie w kierunku przywrócenia wiary w podstawowe prawa człowieka, godność i wartość jednostki, równość praw mężczyzn i kobiet. ONZ popiera poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie (art. 55).

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 roku

Dokument podkreśla, między innymi, przyrodzoną wszystkim ludziom wolność i równość pod względem swej godności i praw (art. 1). Każdy człowiek posiada prawa i wolność bez względu na jakiegokolwiek różnicę rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia czy innego stanu (art. 2). W myśl Deklaracji każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby (art. 3), co więcej, nikogo nie wolno torturować ani karać lub traktować w sposób okrutny, nieludzki lub poniżający (art. 5).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 roku

Zgodnie z zapisami Paktu każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia, którego nikt nie może być samowolnie pozbawiony i które powinno być chronione ustawą (art. 6). Każdy ma również prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 9).

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 roku

Państwa-Strony niniejszego Paktu przyjęły na siebie zobowiązanie do zapewnienia mężczyznom i kobietom równości w korzystaniu ze wszystkich praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (art. 3). Strony Paktu uznały również, iż rodzinie, jako naturalnej, podstawowej komórce społeczeństwa, należy udzielić jak najszerzej ochrony i pomocy, podobnie, należy chronić młodzież i dzieci przed wyzyskiem ekonomicznym i społecznym (art. 10).

Konwencja w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 roku

Określany mianem Międzynarodowej Karty Praw Kobiet dokument zakazuje różnicowania ze względu na płeć, które umniejsza lub unieważnia prawa człowieka i podstawowe wolności kobiet. Konwencja wyraża potępienie dla dyskryminacji kobiet we wszystkich jej formach i zapowiada podjęcie wszystkich stosownych kroków w celu zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowań mężczyzn i kobiet, w celu likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk opartych na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci (art. 2). Konwencja zawiera również zapewnienie podjęcia wszelkich koniecznych działań w celu likwidacji dyskryminacji kobiet we wszystkich sprawach wynikających z zawarcia małżeństwa i stosunków rodzinnych (art. 16).

Deklaracja Wiedeńska i Program Działań z 1993 roku

Deklaracja, zwracając uwagę na szerzącą się przemoc ze względu na płeć, podkreśla, iż prawa człowieka dotyczące kobiet i dziewczynek są niezbywalną, integralną i niepodzielną częścią powszechnych praw człowieka. Przemoc ze względu na płeć i wszelkie formy molestowania i wykorzystywania seksualnego stoją w sprzeczności z godnością i wartością człowieka i muszą zostać wyeliminowane.

Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet z 1993 roku

Dokument ten stanowi, iż przemoc wobec kobiet jest pogwałceniem praw i fundamentalnych wolności kobiet. Deklaracja definiuje przemoc wobec kobiet jako wszelki akt przemocy związany z faktem przynależności danej osoby do danej płci, którego rezultatem jest lub może być fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda czy cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszeniem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, bez względu na to czy czyny te dokonywane są w życiu publicznym, czy prywatnym (art. 1). Deklaracja zawiera katalog rodzajów przemocy, z wyodrębnioną przemocą w rodzinie. W katalogu ujęta została przemoc fizyczna, seksualna i psychologiczna występująca w rodzinie, maltretowanie, wykorzystywanie seksualne dzieci w domu rodzinnym, przemoc związana z obowiązkiem wniesienia posagu, gwałt małżeński, okaleczanie genitalne kobiet, jak też inne tradycyjne praktyki szkodliwe dla kobiet, przemoc w związku pozamałżeńskim (art. 2).

Zgodnie z art. 4 niniejszej Deklaracji każde państwo powinno potępiać przemoc wobec kobiet i prowadzić przy pomocy wszelkich dostępnych środków politykę zmierzającą do jej wyeliminowania.

Deklaracja Pekińska i Platforma Działania z 1995 roku

Dokument końcowy Światowej Konferencji w Sprawie Kobiet (Pekin 1995) określa zobowiązania rządów do wzmocnienia pozycji kobiet we wszystkich dziedzinach życia prywatnego, społecznego i politycznego oraz do zapewnienia kobietom i dziewczętom pełnego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności. Platforma Działania wskazuje na istnienie 12 obszarów, które mają znaczenie dla walki z dyskryminacją kobiet (kobiety a ubóstwo, edukacja kobiet, kobiety i zdrowie, przemoc wobec kobiet, kobiety a konflikt zbrojny, kobiety i gospodarka, kobiety u władzy i biorące udział w procesach decyzyjnych, mechanizmy instytucjonalne na rzecz podnoszenia statusu kobiet, prawa kobiet jako prawa człowieka, kobiety i media, kobiety i środowisko, dziewczęta) oraz określa działania, które powinny zostać podjęte. W obszarze przemocy wobec kobiet cele strategiczne stanowią, iż należy podjąć kompleksowe działania na rzecz eliminacji przemocy wobec kobiet, należy analizować przyczyny i skutki przemocy oraz skuteczność metod prewencyjnych oraz zlikwidować handel kobietami i pomagać ofiarom przemocy.

4.2. Dokumenty Unii Europejskiej

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 2000 roku

Zgodnie z zapisami Karty godność ludzka jest nienaruszalna, musi być szanowana i chroniona (art. 1), a każdy człowiek ma prawo do poszanowania swej integralności fizycznej i psychicznej (art. 3) oraz do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 6). Karta potwierdza zakaz stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karności (art. 4), zakaz handlu istotami ludzkimi (art. 5), zakaz dyskryminacji, w tym ze względu na płeć (art. 21).

Program Daphne

W ramach Unii Europejskiej zobowiązania wynikające z międzynarodowych aktów prawnych dotyczących ochrony ofiar przemocy w rodzinie wpisują się w treść programów dotyczących bezpieczeństwa publicznego. W reakcji na rosnące zaniepokojenie związane z przemocą wobec dzieci, młodzieży i kobiet, w 1997 roku Komisja Europejska zatwierdziła do realizacji inicjatywę Daphne – 3-letni program współfinansowania międzynarodowych projektów z zakresu zapobiegania i zwalczania przemocy. Sukces inicjatywy spowodował, że w 2000 roku komisja rozpoczęła realizację 4-letniego Programu Daphne. Zachęczone rezultatami Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej zatwierdziły na lata 2004 – 2007 nowy program Daphne II, którego nadrzędnym celem jest walka z przemocą wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz wsparcie i ochrona ofiar i grup ryzyka. Na lata 2007 – 2013 przewidziana została kontynuacja działań na rzecz zwalczania i zapobiegania przemocy w rodzinie. W ramach ogólnego programu „Prawa podstawowe i sprawiedliwość” ustanowiono program „Walka z przemocą oraz profilaktyka i informacja antynarkotykowa”, stanowiący w części kontynuację programu Daphne. W dokumentach programowych podkreślono, że przemoc psychologiczna, fizyczna, seksualna, groźby zastosowania przemocy, stosowanie przymusu lub nieuzasadnione pozbawienie wolności dokonywane wobec dzieci, młodzieży i kobiet jest jednoznaczne z naruszeniem ich praw do życia, bezpieczeństwa, wolności, godności oraz nietykalności fizycznej.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie obecnej sytuacji oraz przyszłych działań w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet (2004/2220(INI))

Parlament Europejski, mając na uwadze złożoność problemu przemocy oraz dotychczasowe działania w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy zalecił Komisji Europejskiej i Państwom Członkowskim między innymi:

- uznanie przemocy wobec kobiet za naruszenie praw człowieka, odzwierciedlające nierówny podział władzy pomiędzy płciami,
- przyjęcie strategii „zero tolerancji” względem wszelkich form przemocy wobec kobiet,
- stworzenie ram współpracy pomiędzy organizacjami rządowymi i pozarządowymi w celu opracowywania strategii i praktyk zwalczania przemocy domowej,

- uwzględnianie, we wszelkich dokumentach, opracowaniach dotyczących przemocy domowej, wpływu przemocy na dzieci.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego wzywa również Państwa członkowskie do:

- stworzenia programów współpracy pomiędzy organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami dla ofiar przemocy i innymi instytucjami oraz do wzmocnienia współdziałania, celem efektywniejszego stosowania i egzekwowania przepisów prawnych na rzecz zwalczania przemocy, a także do uwrażliwienia wszystkich urzędników na problem przemocy,
- podjęcia odpowiednich działań w celu zapewnienia ofiarom przemocy lepszej ochrony i wsparcia,
- opracowywania programów informacyjnych, podnoszących świadomość społeczną w zakresie przemocy domowej.

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie przemocy domowej wobec kobiet (2006/C 110/15)

Dokonując analizy problemu przemocy domowej Komitet Ekonomiczno-Społeczny sformułował następujące wnioski i zalecenia:

- przemoc domowa wobec kobiet stanowi pogwałcenie praw człowieka – przede wszystkim prawa do życia oraz nietykalności fizycznej i psychicznej; problem ten stanowi poważne wyzwanie dla polityki europejskiej,
- przemoc domową można skutecznie zwalczać maksymalnie na szczeblu krajowym, dlatego też każde państwo powinno przygotować własny, krajowy plan działań na rzecz zwalczania przemocy domowej,
- wszystkie państwa członkowskie powinny prowadzić wiarygodne, rzetelne i porównywalne statystyki dotyczące przemocy domowej.

Każdy z przedstawionych powyżej dokumentów stanowił ważny element na drodze do upowszechnienia praw człowieka i przyczynił się do zapoczątkowania działań na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie.

4.3. Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie

Przemoc domowa jest przestępstwem. Podstawowym przepisem prawa karnego materialnego, związanym z zagadnieniem przemocy w rodzinie, jest **art. 207** Kodeksu Karnego – przestępstwo znęcania. Przewiduje on karę za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą, małoletnią, nieporadną, zależną. Znęcanie jest kategorią zbiorczą – może obejmować szereg zachowań, które rozpatrywane osobno, będą stanowiły inne przestępstwa, np. uszkodzenie ciała,

groźby karalne. Aby przyjąć, że doszło do znęcania w rozumieniu prawa karnego, konieczny jest jakiś czas jego trwania, ale wyjątkowo, gdy przemoc ma charakter szczególnie dotkliwy lub intensywny, można ją zakwalifikować jako znęcanie, nawet jeżeli trwa bardzo krótko, np. jeden dzień. Jeśli zachowanie będące przemocą, nie zostanie uznane za znęcanie się, np. z uwagi na brak długotrwałości, może być ścigane osobno, jako inne przestępstwo. Nie ma przestępstwa znęcania, gdy dwie osoby znęcają się wzajemnie nad sobą.

Obok znęcania w rodzinie dochodzi także do innych ściganych prawem przestępstw, takich jak np.:

- uszkodzenie ciała (art. 156 k.k. lub art. 157 §1 i 2 k.k.),
- pozostawianie osoby, co do której istnieje obowiązek sprawowania opieki, w sytuacjach bezpośrednio zagrażających jej życiu lub zdrowiu (art. 160 §2 k.k.),
- groźenie popełnieniem przestępstwa na szkodę innej osoby lub osoby najbliższej, jeśli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że zostanie spełniona (art. 190 k.k.),
- zmuszanie do określonych zachowań (art. 191 §1 k.k.),
- zgwałcenie (art. 197 k.k.),
- nakłanianie i zmuszanie do czynów nierządnych przy wykorzystaniu stosunku zależności (art. 199 k.k.),
- doprowadzenie małoletniego poniżej lat 15 do obcowania płciowego lub do poddania czy wykonania innej czynności seksualnej, lub utrwalanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego (art. 200 k.k.),
- rozpijanie małoletniego w drodze dostarczania napoju alkoholowego, ułatwiania lub nakłaniania do spożycia takiego napoju (art. 208 k.k.),
- uporczywe uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego (art. 209 k.k.),
- porzucenie małoletniego lub osoby nieporadnej pod względem psychicznym lub fizycznym (art. 210 k.k.),
- uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego lub osoby nieporadnej pod względem psychicznym czy fizycznym wbrew woli osoby powołanej do opieki czy nadzoru (art. 211 k.k.),
- zniewaga (art.216 § 1 k.k.),
- naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.),
- kradzież na szkodę osoby najbliższej (art. 278 § 4 k.k.) lub kradzież z włamaniem (art. 279 k.k.),
- przywłaszczenie (art. 284 k.k.) lub niszczenie mienia (art. 288 k.k.).

Sytuację osób doznających przemocy w rodzinie regulują również przepisy prawa cywilnego zawarte głównie w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym, dotyczące m.in.:

- warunków zniesienia przez sąd wspólności majątkowej (art. 52),
- warunków orzekania separacji i rozvodu (art. 56, art. 61 – art. 656),
- orzekania o winie strony w rozkładzie pożycia małżeńskiego (art. 57),

- rozstrzygnięcia władzy rodzicielskiej, obowiązku ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka w przypadku rozwodu (art. 58 § 1),
- sposobu korzystania ze wspólnego mieszkania w przypadku rozwodu (art. 58 § 2),
- warunków dokonywania podziału wspólnego majątku (art. 58 § 3),
- warunków sądowego ustalenia ojcostwa (art. 84),
- obowiązku rodziców do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka (art. 133).

Od 2005 roku funkcjonuje **ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie**, która określa zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasady postępowania wobec osób doznających przemocy w rodzinie oraz osób stosujących przemoc. Ustawa zobowiązuje osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o występowaniu przemocy w rodzinie, do niezwłocznego zawiadomienia o tym Policji lub prokuratora. Również osoby będące świadkami przemocy w rodzinie, powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie (art. 12).

Ustawa ta umożliwia także stosowanie, w toku postępowania, wobec osób podejrzanych, specyficznych środków ograniczających możliwość ich kontaktu z pokrzywdzonymi. Warto podkreślić, że w celu zmniejszenia tzw. wtórnej wiktymizacji, procedura karna przewiduje określone mechanizmy w zakresie przesłuchania pokrzywdzonych i świadków (zwłaszcza małoletnich), zmierzające do jak najmniejszej ilości przesłuchań i prowadzenia ich w odpowiednich warunkach.

5. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE

5.1. Poziom ogólnopolski na podstawie Badań TNS OBOP ¹

Niemal 2/3 Polaków (ok. 64%) zna w swoim otoczeniu, sąsiedztwie takie rodziny, o których słyszeli lub wiedzą, że dochodzi w nich do różnych form przemocy. 52% zna rodziny, w których dochodzi do przemocy psychicznej a 44% zna rodziny, w których dochodzi do przemocy fizycznej. Znacznie mniej osób, bo 26% rozpoznaje przemoc ekonomiczną, a tylko 6% przemoc seksualną. Rzeczywiście te dwa ostatnie rodzaje przemocy mogą występować rzadziej lub być dużo trudniejsze do zidentyfikowania. Potwierdzają to badania wśród specjalistów – czyli grup zawodowych tzw. „pierwszego kontaktu” (pedagogów szkolnych, policjantów, kuratorów, pracowników służby zdrowia, pracowników socjalnych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie), którzy stwierdzili, że najniżej oceniają swoją wiedzę w zakresie identyfikowania symptomów przemocy seksualnej i ekonomicznej. Przynajmniej jednej z form przemocy od członka rodziny doświadczyło 36% badanych Polaków. Najbardziej rozpowszechnioną formą przemocy jest przemoc psychiczna (31%), rzadziej przemoc fizyczna (17%), ekonomiczna (8%) oraz seksualna (3%). Zazwyczaj badani doświadczali jednego rodzaju przemocy (20%), ale co setny doznał od członka rodziny wszystkich form przemocy. Według uzyskanych deklaracji, co piąty Polak (20%) był sprawcą przemocy wobec członków swojego gospodarstwa domowego. Sprawcy najczęściej przyznawali się do stosowania przemocy psychicznej (15%), fizycznej (9%), a bardzo rzadko do przemocy ekonomicznej (2%) i seksualnej (0,4%). 13% Polaków to jednocześnie ofiary i sprawcy przemocy. Ogólnie ponad 2/5 Polaków (ok. 42%) zamieszkuje lub zamieszkiwało w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy (byli ofiarą, sprawcą lub jej świadkiem). Jak pokazują statystyki ogólnopolskie do bycia ofiarami przemocy najczęściej przyznają się kobiety (39%) oraz mieszkańcy dużych miast – powyżej 500 tys. (42%). Do doświadczania przemocy co najmniej raz częściej przyznawały się osoby z wyższym niż z podstawowym wykształceniem. Rzeczywiście najczęściej identyfikowanymi ofiarami przemocy w rodzinie są kobiety oraz dzieci. Dane z przytaczanych badań wskazują, że przemoc wobec dzieci jest zjawiskiem występującym stosunkowo często. 14% respondentów żyje w gospodarstwie, w którym ofiarą przemocy było dziecko. Najczęściej dzieci padają ofiarą przemocy psychicznej (10%) i fizycznej (7%), rzadziej ekonomicznej (3%) i seksualnej (mniej niż co setny). Najbardziej zatrażający jest fakt, że w gospodarstwach domowych, w których są dzieci, częściej niż w gospodarstwach bez dzieci, przemoc wystąpiła w ciągu ostatnich 12 miesięcy (7% wobec 4%). Ponadto sprawcy przemocy z gospodarstw domowych, w których są dzieci do lat 18, częściej niż gdy dzieci nie ma, przewidują, że mogą ponownie zastosować przemoc: psychiczną (63% wobec 44%) oraz fizyczną (58% wobec 23%). 5% Polaków mieszka w gospodarstwie, gdzie ofiarą przemocy stała się osoba starsza lub niepełnosprawna. Wobec osób starszych stosowana jest przemoc psychiczna (3%), fizyczna (2%) i ekonomiczna (1%). Ta ostatnia niemal dwa razy częściej dotyka osoby chore, niepełnosprawne i wymagające opieki (13%) niż osoby zdrowe, które w ogóle nie

---

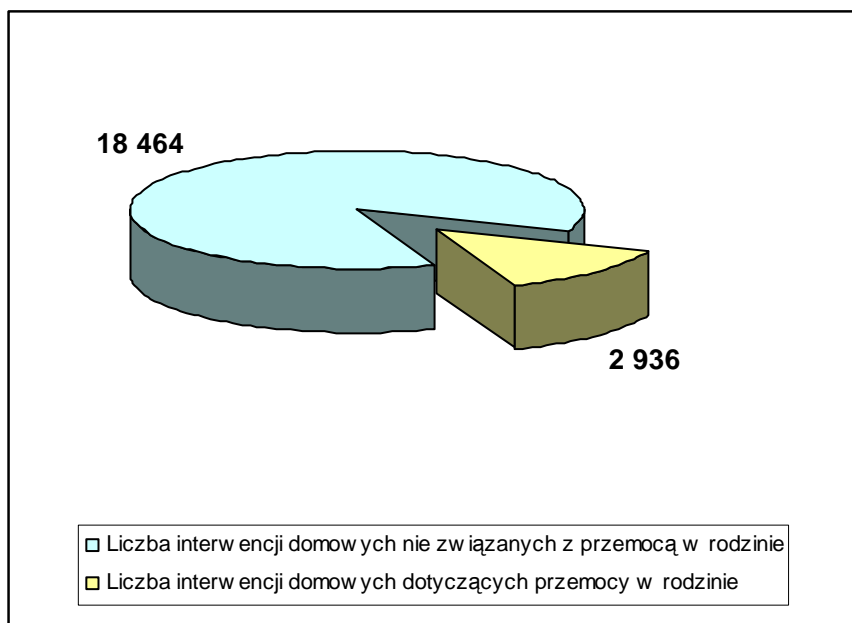
¹ Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie, Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2007, Raport na www.mpips.gov.pl

chorują (7%). Badania TSN OBOP wykazały, że 46% ofiar przemocy – niezależnie od rodzaju przemocy, jakiego doznało – stwierdziło, że przynajmniej raz sprawca był w momencie zdarzenia pod wpływem alkoholu. Według ofiar zdarzało się, że sprawcy byli pod wpływem alkoholu w 46% przypadków przemocy fizycznej, 45% przemocy psychicznej, 40% przemocy seksualnej oraz 38% przemocy ekonomicznej.

5.2. Przemoc domowa w województwie zachodniopomorskim

W 2010 roku w województwie zachodniopomorskim odnotowano 21 400 interwencji domowych. W 2 936 przypadkach interweniowano w związku z występowaniem przemocy w rodzinie (liczba interwencji związanych z przemocą w rodzinie ustalona na podstawie liczby Niebieskich Kart).

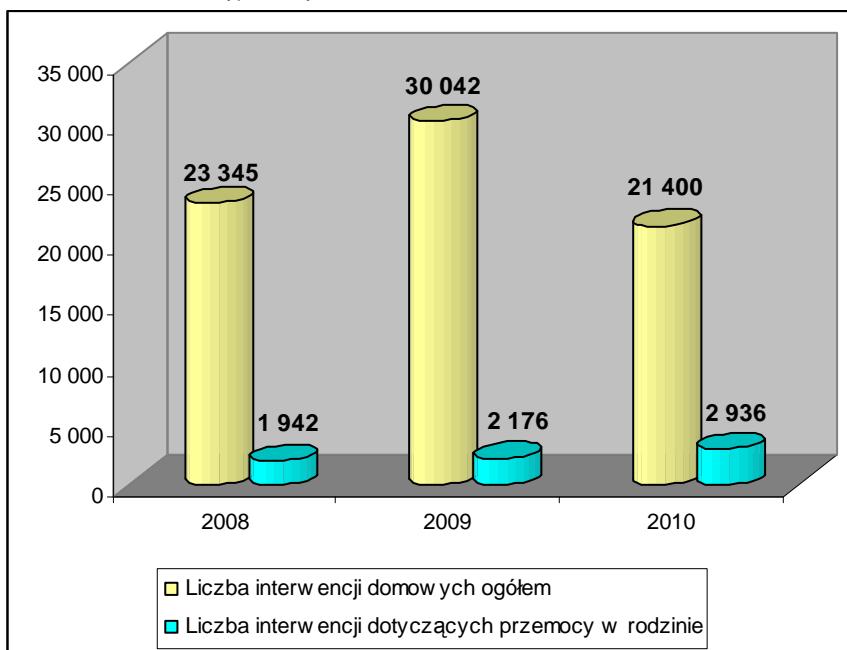
Wykres nr 1. Zestawienie liczby interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie z liczbą pozostałych interwencji domowych, niezwiązanych z przemocą w rodzinie, przeprowadzonych przez Policję zachodniopomorską w 2010 roku.

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

W roku 2009, w województwie zachodniopomorskim liczba interwencji domowych wzrosła o 29% i wyniosła 30 042 w stosunku do 2008, natomiast w roku 2010 była wyższa aż o 40%. W związku z występowaniem przemocy w rodzinie (liczba interwencji związanych z przemocą w rodzinie ustalona na podstawie liczby Niebieskich Kart) w roku 2010 interweniowano 2 936 razy. Liczba ta wzrosła o 51% w stosunku do roku 2008 i wyniosła 1 942, zaś w 2009 roku stanowiła 2 176 przypadków, w wyniku czego wzrost stanowił 35%. Jednakże, patrząc na liczbę sporządzonych notatek urzędowych o przemocy w rodzinie, można zauważyć, iż liczba ta w 2010 roku wzrosła i wyniosła 14% w odniesieniu do ogólnej liczby interwencji domowych.

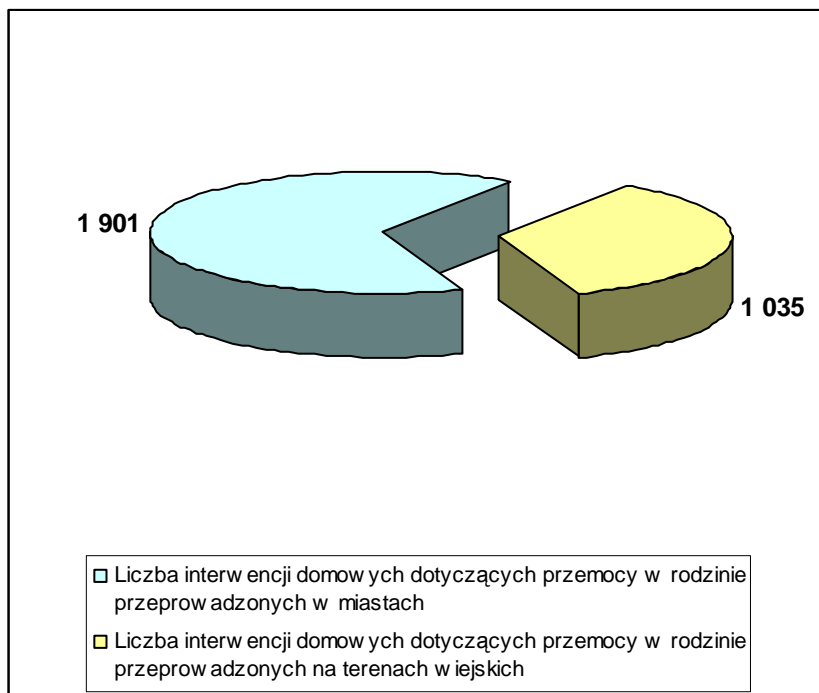
Wykres nr 2. Porównanie ilości przeprowadzonych na terenie województwa zachodniopomorskiego interwencji domowych oraz wypełnionych „Niebieskich Kart” w latach 2008-2010

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

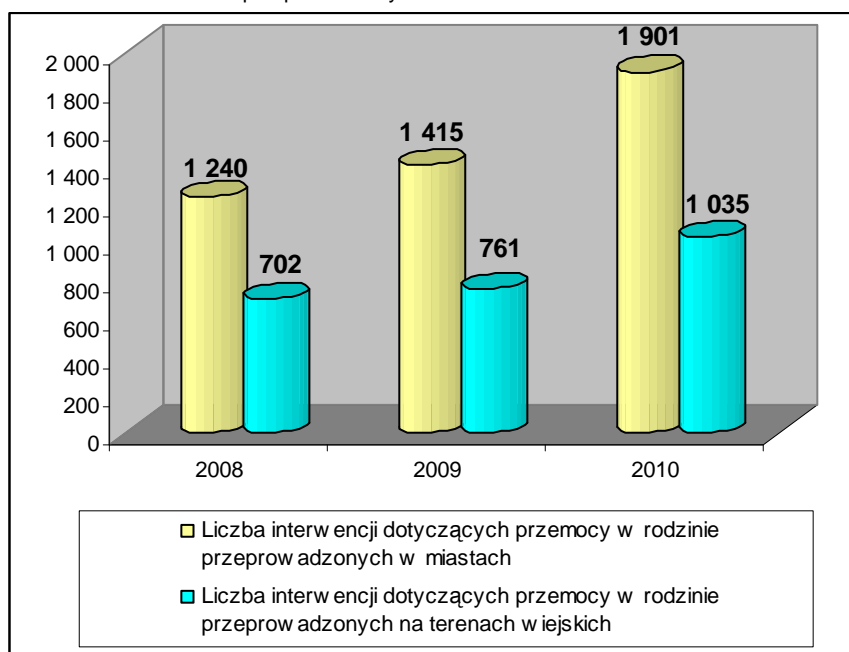
Określając miejsce interwencji, należy stwierdzić, iż w 2010 roku nieco częściej niż na wsi (1 035 interwencje) interweniowano w miastach (1 901 interwencji). Taki rozkład interwencji jest prawdopodobnie konsekwencją większej otwartości środowiska miejskiego wobec problemu przemocy.

Wykres nr 3. Miejsce interwencji wobec przemocy w rodzinie w 2010 roku

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

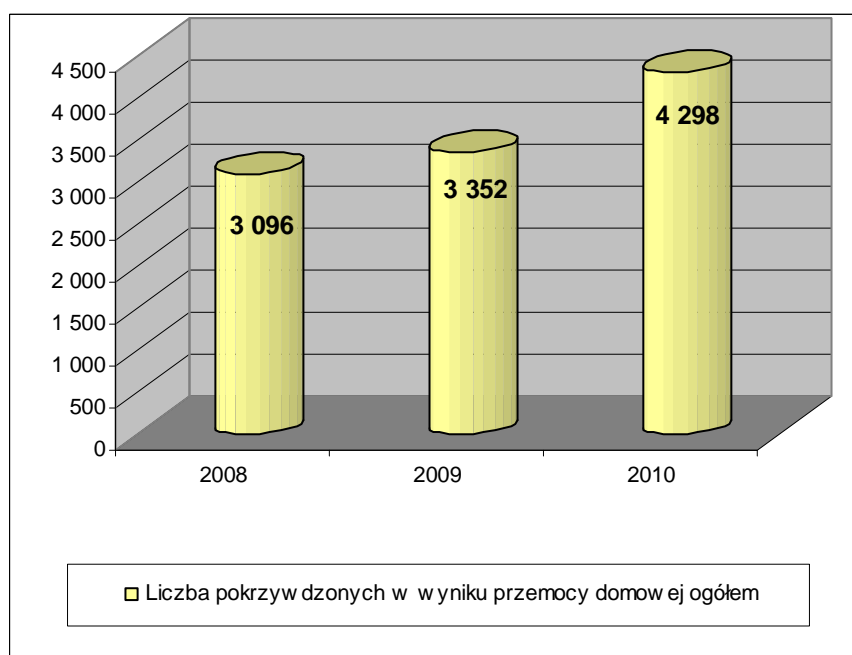
Wykres nr 4. Zestawienie miejsc interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie przeprowadzonych w latach 2008 – 2010

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Wraz ze wzrostem interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie, wzrasta liczba osób pokrzywdzonych przemocą. W rozumieniu stosowanej przez Policję procedury Niebieskie Karty, osobami pokrzywdzonymi na skutek przemocy są nie tylko bezpośrednie ofiary przemocy, ale również dzieci, przebywające w rodzinie, w której dochodzi do przemocy. Dzieci są osobami pokrzywdzonymi w sensie procedury Niebieskie Karty zarówno w przypadku stosowania wobec nich przemocy fizycznej lub/i psychicznej, jak również gdy są świadkami przemocy w rodzinie.

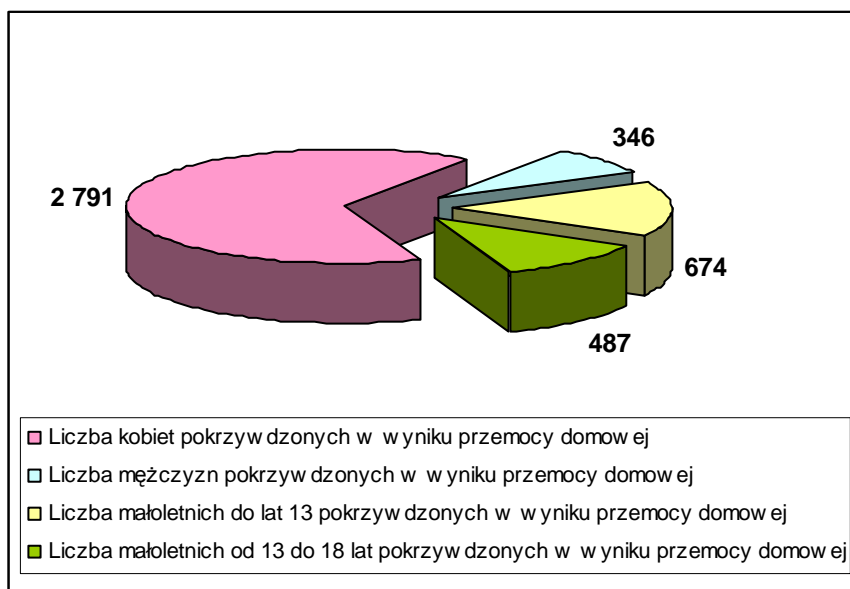
Wykres nr 5. Zestawienie liczby pokrzywdzonych na skutek przemocy w rodzinie w latach 2008 – 2010

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Zgodnie z dominującą tendencją, w 2010 roku największą grupę pokrzywdzonych stanowiły kobiety – 2 791 (64,9%). Wśród ofiar znaleźli się również małoletni do lat 13 – 674 (15,7%), małoletni od 13 do 18 lat – 487 (11,3%), a także mężczyźni – 346 (8,1%).

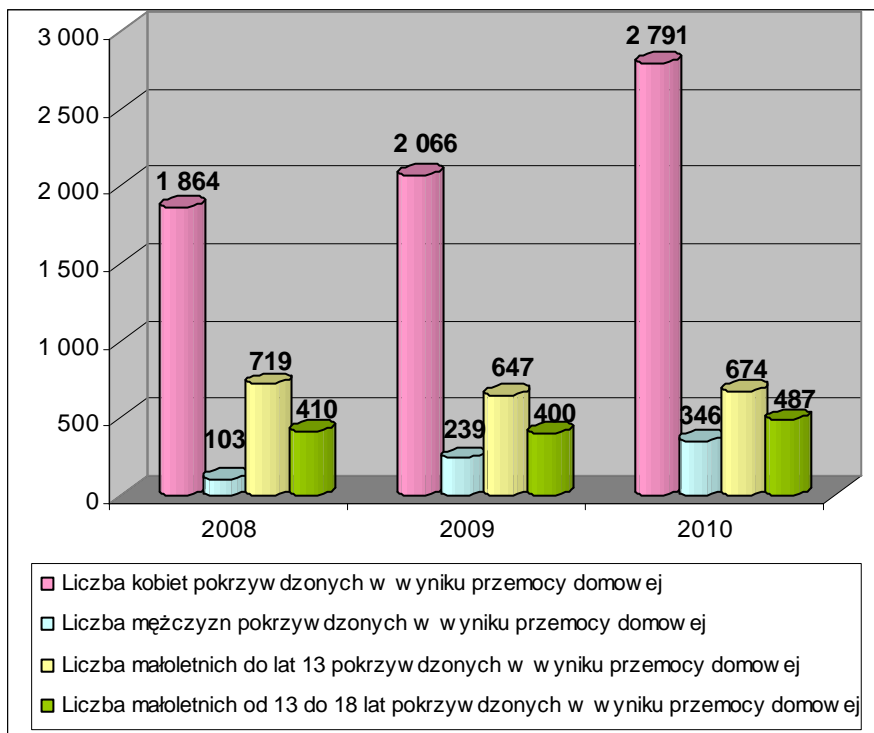
Wykres nr 6. Pokrzywdzeni w wyniku przemocy domowej w 2010 roku

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Niezwykle ważną kwestią z perspektywy działań zapobiegawczych jest sytuacja ofiar przemocy w rodzinie. W analizowanym okresie (2008-2010) **ogólna liczba osób pokrzywdzonych w wyniku tego zjawiska wzrosła o 38,8%** i wyniosła 4 298, jednakże należy podkreślić, że największy wzrost zaznaczył się w liczbie mężczyzn, jako ofiar przemocy. Liczba ta wzrasta z każdym rokiem - w 2009 roku dwukrotnie (239), natomiast w 2010 roku trzykrotnie (346), w odniesieniu do roku 2008 (103). Sytuacja taka może wynikać z faktu, iż coraz większa liczba kampanii edukacyjnych związanych z tematyką przemocy podkreśla, że ofiarą przemocy nie zawsze jest dziecko lub kobieta, ale również dotyczy to **mężczyzn**. Liczba **małoletnich do lat 13** wzrosła o 4% i wyniosła w 2010 roku 674, natomiast w grupie **małoletnich od 13 do 18 lat** liczba ta w 2010 roku wzrosła o 21,75% (487).

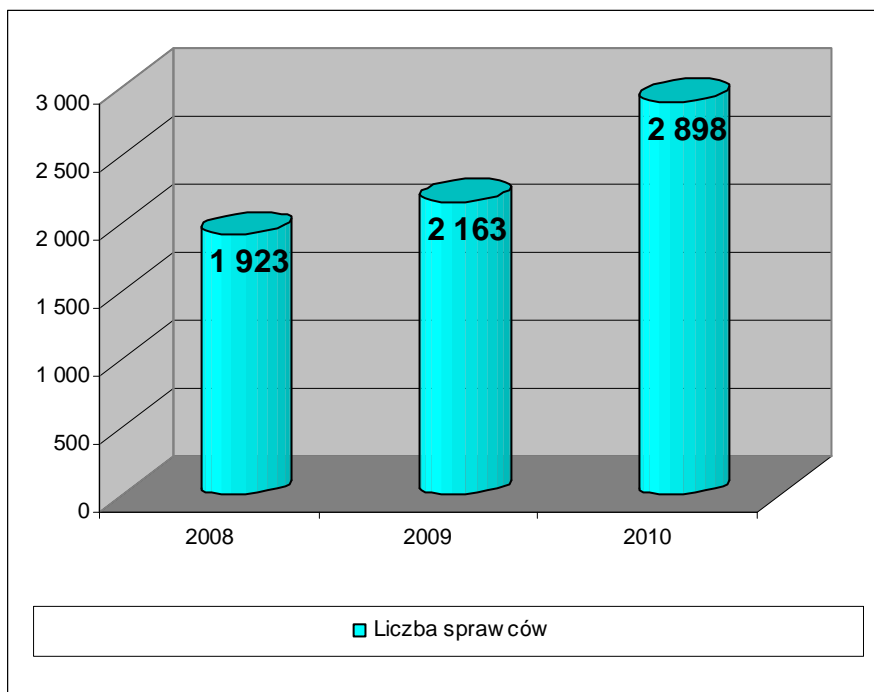
Wykres nr 7. Ofiary przemocy domowej ujawnione w latach 2008 – 2010 w województwie zachodniopomorskim w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Analogicznie do wzrostu liczby interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie, w okresie 2008 – 2009, wzrasta liczba sprawców przemocy w rodzinie, zaś w 2010 roku odnotowuje się nieznaczny spadek interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie, natomiast znacznie wzrasta liczba osób stosujących przemoc. Liczba sprawców wykazana w ramach procedury Niebieskiej Karty może być nieco większa niż liczba interwencji ze względu na możliwość występowania sytuacji, w których sprawcą przemocy domowej była więcej niż jedna osoba.

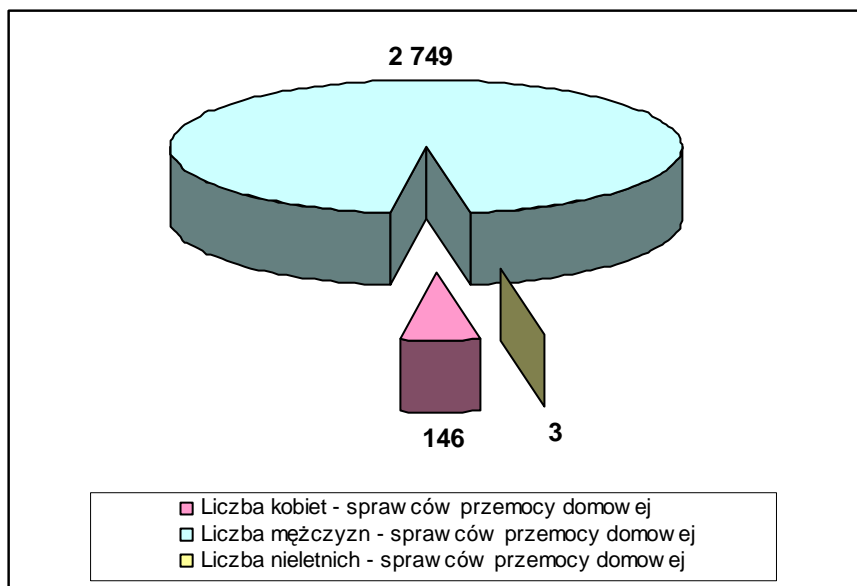
Wykres nr 8. Sprawcy przemocy domowej w latach 2008 – 2010

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

W 2010 roku sprawcami przemocy w 95% przypadków byli mężczyźni – 2 749. Odnotowano również przypadki przemocy ze strony kobiet – 146 i nieletnich – 3.

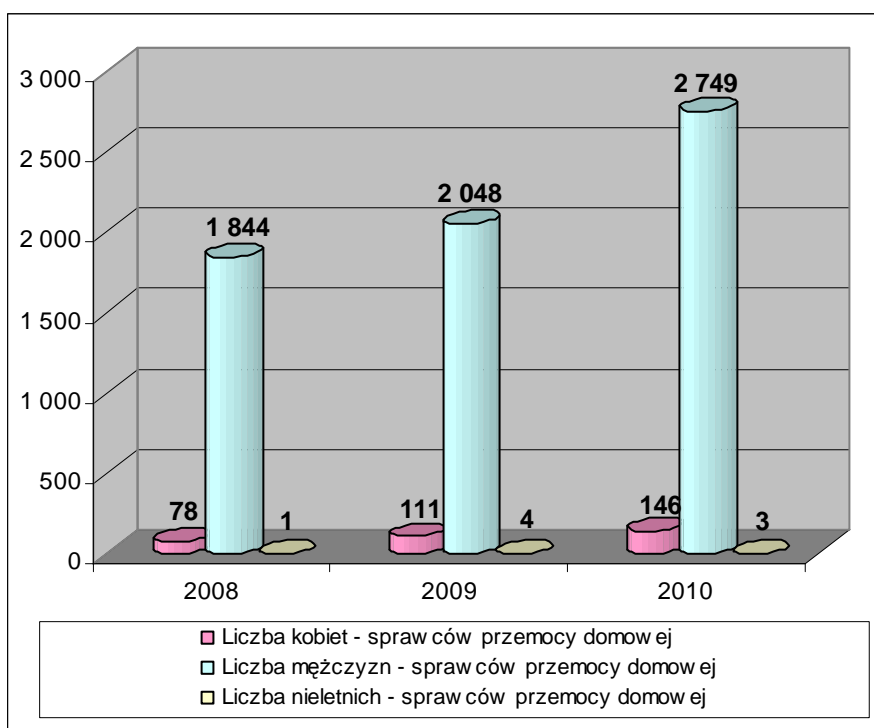
Wykres nr 9. Sprawcy przemocy domowej w 2010 roku

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Podobna tendencja utrzymywała się w latach wcześniejszych. Zarówno w 2008, jak i w 2009 roku, wśród sprawców przemocy domowej zdecydowanie przeważali mężczyźni. Niewielki odsetek stanowiły kobiety oraz nieletni, ale zauważalny jest wzrost liczby kobiet stosujących przemoc. W roku 2010 liczba sprawców przemocy w stosunku do 2009 roku wzrosła o 34% w województwie zachodniopomorskim, w tym liczba kobiet o 31,53%, mężczyzn o 34,23% natomiast liczba nieletnich sprawców przemocy zmalała o 25%.

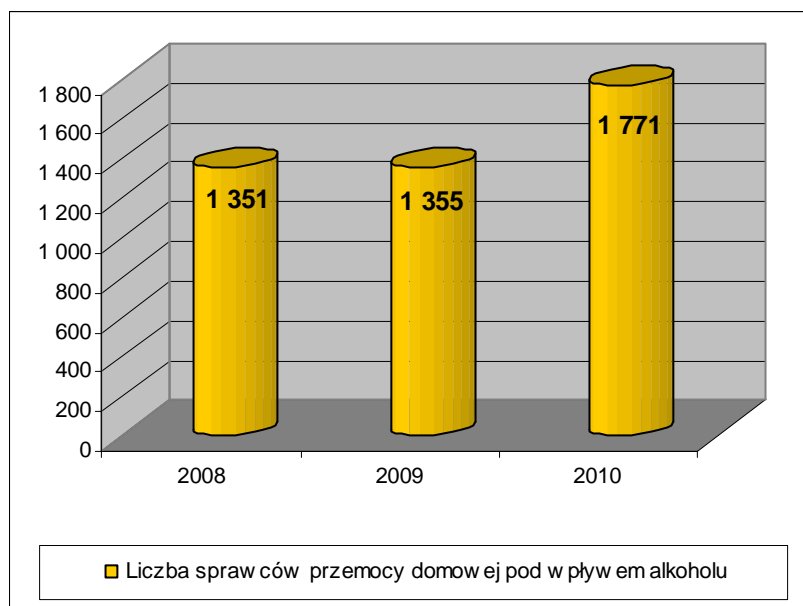
Wykres nr 10. Sprawcy przemocy domowej ujawnieni w latach 2008 – 2010 w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

W latach 2008 – 2010, w ramach realizacji procedury Niebieskiej Karty, ujawniono rocznie od 1 351 do 1 771 sprawców, którzy w momencie stosowania przemocy znajdowali się pod wpływem alkoholu.

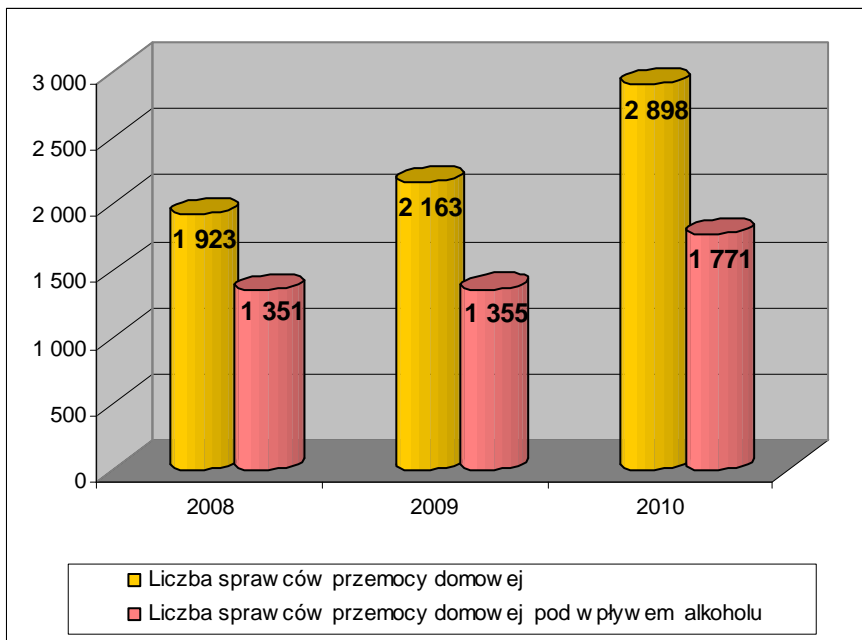
Wykres nr 11. Sprawcy przemocy domowej, działający pod wpływem alkoholu, ujawnieni w latach 2008 – 2009 w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Zestawienie liczby sprawców przemocy ogółem z liczbą sprawców działających pod wpływem alkoholu wskazuje na częste współwystępowanie obu problemów. Osoby znajdujące się w stanie nietrzeźwości tracą samokontrolę i mogą zachowywać się w nieprzewidywalny sposób. Pod wpływem alkoholu zanikają istniejące w człowieku hamulce, wewnętrzne zakazy krępujące jego zachowanie. Częste nadużywanie alkoholu prowadzi do nasilenia się zachowań agresywnych. Nie można jednak mówić o jakimkolwiek związku przyczynowym pomiędzy przemocą a nadużywaniem alkoholu. Zdarza się, że sprawcy przemocy po zakończeniu leczenia odwykowego nadal stosują przemoc wobec swoich bliskich.

Wykres nr 12. Zestawienie liczby sprawców przemocy domowej ogółem z liczbą sprawców działających pod wpływem alkoholu, ujawnionych w latach 2008 – 2010 w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

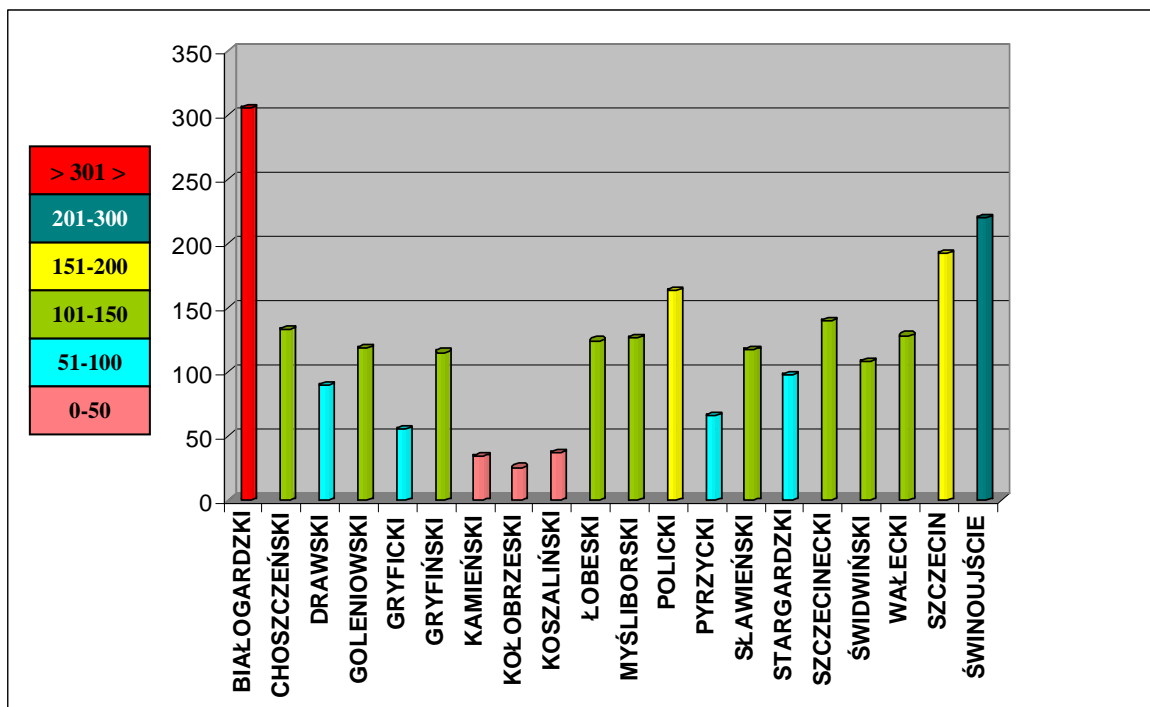

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Szacując skalę zjawiska, warto również przyjrzeć się jak wygląda nasilenie problemu przemocy domowej na terenie województwa. Dane policyjne, gromadzone przez Komendy Powiatowe oraz Miejskie w województwie, obrazują przestrzenny rozkład i zróżnicowanie przemocy w rodzinie.

Poniższy wykres przedstawia rozkład interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie w powiatach województwa zachodniopomorskiego w 2010 roku. Zgromadzone dane wskazują, że najwięcej interwencji odnotowano w powiecie białogardzkim oraz w powiecie grodzkim Świnoujście. Najmniej interwencji w sprawie przemocy domowej miało miejsce w powiecie kamieńskim, koszalińskim oraz kołobrzeskim. Aby lepiej zobrazować rozkład przestrzenny zjawiska, warto zestawić liczbę interwencji dotyczących przemocy w rodzinie odnotowaną w poszczególnych powiatach z liczbą mieszkańców tych powiatów. Utworzony na podstawie takiego zestawienia wykres obrazuje nasilenie przemocy w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego. Małe nasilenie interwencji przypadających na jednego mieszkańca powiatu może, ale nie musi oznaczać, że na danym terenie problem przemocy jest znikomy. Stopień nasilenia interwencji może być związany z poziomem ujawniania problemu przez ofiary oraz z zaangażowaniem poszczególnych służb w realizację procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie.

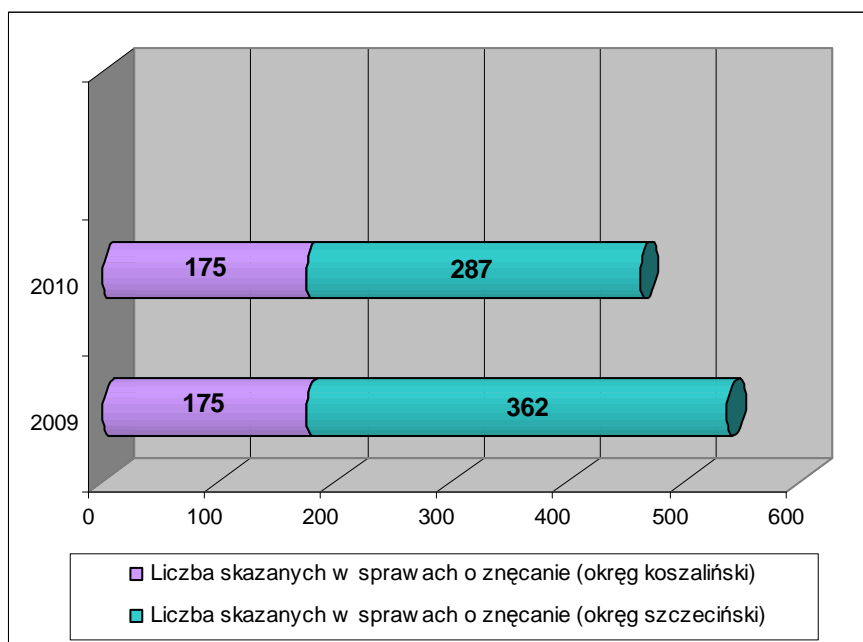
Wykres nr 13. Interwencje domowe w sprawie przemocy w rodzinie na 10 000 mieszkańców w powiatach województwa zachodniopomorskiego

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie

Skalę problemu przemocy w rodzinie obrazują również dane gromadzone przez sądy. Przedstawione poniżej zestawienie danych obejmuje sądy rejonowe w okręgu koszalińskim i w okręgu szczecińskim w latach 2009 – 2010, co do prawomocnych skazań (ilość osób) z art. 207 k.k. Liczby te nie są oczywiście tożsame z ilością spraw związanych z przemocą w rodzinie, choć można powiedzieć, że wskazują na minimalną ilość przypadków przemocy wobec najbliższych w danym roku na obszarze właściwości miejscowej sądu. Można zauważyć, iż liczba skazanych za znęcanie w 2010 roku w województwie zachodniopomorskim spadła o 16,3% i wyniosła 462 w odniesieniu do roku 2009, gdzie skazani stanowili grupę w liczbie 537, z czego wzrosła tak naprawdę liczba w okręgu szczecińskim, natomiast w okręgu koszalińskim pozostała na tym samym poziomie.

Wykres nr 14. Liczba skazanych w sprawach o znęcanie (art. 207 k.k.)
w sądach okręgu koszalińskiego i szczecińskiego w latach 2009-2010

Źródło: Sąd Okręgowy w Szczecinie oraz w Koszalinie

5.3. Realizacja zadań ustawowych

Z początkiem II kwartału 2011 roku Wydział Współpracy Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie dokonał wśród gmin województwa zachodniopomorskiego rozeznania na temat działań podejmowanych na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie. Celem podjętej inicjatywy było uzyskanie informacji na temat funkcjonowania procedury Niebieskie Karty w pomocy społecznej, stanu realizacji zadań własnych gmin w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz identyfikacja problemów, trudności i potrzeb występujących w tym obszarze. Na prośbę o stosowne informacje, skierowaną do 21 powiatów województwa zachodniopomorskiego, odpowiedziały Ośrodki Pomocy Społecznej ze 108 gmin.

5.3.1. Realizacja procedury Niebieskie Karty

Spośród 108 Ośrodków Pomocy Społecznej, które udzieliły informacji, niemal 80% (86 ośrodków), potwierdziło stosowanie procedury Niebieskie Karty. Ze wskazań Ośrodków Pomocy Społecznej wynika, iż w okresie od 2009 roku do końca 2010 roku, w województwie zachodniopomorskim zostało wypełnionych łącznie 704 Niebieskich Kart w 91 gminach. Najwięcej Kart wypełnił powiat białogardzki – ich liczba w 2010 roku wzrosła aż o 218% (72 Karty) w odniesieniu do roku 2009. Można zauważyć to także w przypadku interwencji domowych, dotyczących przemocy w rodzinie, przeprowadzonych w powiatach województwa zachodniopomorskiego w 2010 roku (wykres nr 13), gdzie powiat białogardzki ma również największą liczbę podjętych interwencji domowych w sprawie przemocy

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Wydział Współpracy Społecznej

w rodzinie (1 478). Niski poziom realizacji procedury Niebieskie Karty w pomocy społecznej ośrodki uzasadniały najczęściej wskazując na fakt, iż procedurę inicjuje z reguły policja, a osoby, co do których istnieje przypuszczenie, że w ich rodzinie występuje przemoc, nie chcą tego ujawniać pracownikom socjalnym, nie godzą się na wypełnienie Niebieskiej Karty i przekazywanie jej innym instytucjom lub wycofują się ze współpracy. Wśród uwag do procedury wskazywano również na niedostateczną koordynację działań lokalnych służb.

5.3.2. Realizacja zadań własnych gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Z chwilą wejścia w życie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w gminach rozpoczęto działania w zakresie tworzenia gminnego systemu przeciwdziałania przemocy, na który składają się między innymi opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, a także tworzenie zespołów interdyscyplinarnych. Z informacji przedstawionych przez 114 gmin z terenu województwa zachodniopomorskiego wynika, iż wszystkie z nich powołały Zespoły Interdyscyplinarne.

5.3.3. Działania powiatów w zakresie realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Zgodnie z zapisami nowelizacji ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie, zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia, zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej. Powiatom przypisana została również realizacja zadań z zakresu administracji rządowej, takich jak tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Według danych zgromadzonych przez Wydział Polityki Społecznej Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w 2010 roku, na terenie 21 zachodniopomorskich powiatów funkcjonuje 15 Ośrodków Interwencji Kryzysowej. W powiecie białogardzkim oraz grodzkim m. Świnoujście, utworzone zostały Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie.

5.3.4. Realizacja zadań własnych samorządu województwa

Zadania własne samorządu województwa zawarte w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie to opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc, organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

5.3.4.1. Ramowy program ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Naczelna zasada działania

Wszelkie działania podejmowane na rzecz ofiar przemocy w rodzinie, w celu maksymalizacji ich skuteczności winny opierać się na zasadzie interdyscyplinarności. Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, każda gmina zobowiązana jest do powołania zespołu interdyscyplinarnego składającego się z przedstawicieli właściwych instytucji i organów. Taka formuła pozwala na objęcie osób dotkniętych przemocą spójną, różnorodną i bardzo zindywidualizowaną pomocą.

Cel programu

Przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim, tym samym zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie systemowego wsparcia i pomocy w rozwiązywaniu trudnej sytuacji rodzinnej.

Adresaci programu

Beneficjentami programu są mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego. Działania programu w szczególności będą prowadzone na rzecz:

- osób doświadczających przemocy domowej, w tym m. in. dzieci i młodzieży, współmałżonków lub partnerów, a także osób starszych i niepełnosprawnych,
- świadków przemocy w rodzinie,
- osób podejmujących działania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, w tym m.in. pracowników socjalnych, kuratorów zawodowych, terapeutów, policjantów, pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, nauczycieli, pracowników placówek leczenia odwykowego, pedagogów, psychologów, pracowników służby zdrowia,
- instytucji i organizacji pozarządowych, działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- społeczności lokalnych.

Bezpośredni odbiorcy programu, czyli osoby doświadczające przemocy w rodzinie, stanowią grupę niejednorodną pod wieloma względami. Pomimo iż wśród ofiar przeważają kobiety i dzieci, nie można marginalizować sytuacji, w których ofiarami przemocy są mężczyźni

Działania

1. Zebranie informacji dotyczących zasobów, wraz z danymi teleadresowymi oraz krótką charakterystyką działalności. Gmina opracowująca program ochrony ofiar winna stworzyć mapę zasobów obejmującą wszystkie podmioty wchodzące w skład gminnego systemu przeciwdziałania przemocy. W mapie zasobów należy uwzględnić także podmioty obejmujące swoim działaniem powiat i województwo, takie jak np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, ośrodki pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, ośrodki interwencji kryzysowej, organizacje pozarządowe działające w obszarze przemocy.
2. Upowszechnianie informacji na temat podmiotów działających na rzecz ofiar przemocy w rodzinie i rodzaju świadczonej pomocy (np. wydawanie informatorów).
3. Prowadzenie działalności edukacyjnej i profilaktycznej, np. upowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych na temat przemocy w rodzinie i jej negatywnych skutków, opracowanie i realizacja kampanii edukacyjnych, spotów, informacji prasowych i prowadzenie zajęć w placówkach oświatowych, organizowanie warsztatów dla ofiar przemocy w rodzinie np. nauka asertywności, zajęcia z budowania poczucia własnej wartości.
4. Prowadzenie działań interwencyjnych na rzecz ofiar przemocy (wzór ramowego planu pomocy dla osoby doznającej przemocy stanowi załącznik do niniejszego dokumentu), np. zapewnienie schronienia ofiarom przemocy w rodzinie, ochrona ofiar przemocy w rodzinie przed osobą stosującą przemoc, udzielanie natychmiastowej pomocy psychologicznej, medycznej i socjalnej, rozpoznanie sytuacji ofiary przemocy w rodzinie i opracowanie planu pomocy, wspieranie w przezwyciężaniu sytuacji kryzysowej.
5. Tworzenie indywidualnych programów ochrony ofiar.
6. Realizacja indywidualnych programów ochrony ofiar, w tym udzielanie kompleksowej i dostosowanej do potrzeb klienta pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej, pedagogicznej i schronienia.
7. Tworzenie i rozwijanie grup wsparcia dla ofiar przemocy.
8. Określenie zasad monitorowania rodziny, w której występuje problem przemocy. Gmina opracowując własny program winna określić kto i z jaką częstotliwością będzie badał sytuację rodziny, w której zdiagnozowano problem przemocy.

Działania mogą być podejmowane przez członków grupy roboczej jeden raz, bądź dwa razy w miesiącu, w zależności od potrzeb i sytuacji.

Zasady monitorowania i ewaluacji działań wynikających z realizacji programu

Gmina, opracowując program winna określić instytucję lub osobę odpowiedzialną za jego realizację, sposób przeprowadzania monitoringu, częstotliwość, czas trwania.

Wskazówki dla podmiotów realizujących programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Przy konstruowaniu oraz realizacji programów ochrony i pomocy ofiarom przemocy w rodzinie pożądane jest uwzględnienie podstawowych przekonań dotyczących specyfiki zjawiska przemocy domowej i sposobów jej powstrzymywania. Poniższe założenia oparte są na aktualnym stanie wiedzy:

1. Przemoc domowa jest zjawiskiem szkodliwym i raniącym wykorzystywaniem siły i przewagi wobec osób słabszych, naruszającym ich prawa i powodującym szkody psychiczne, fizyczne i moralne.
2. Przemoc w rodzinie jest procesem charakteryzującym się swoistym przebiegiem i dynamiką relacji opisanym poprzez cykle przemocy i specyficzne dla niej mechanizmy psychologiczne. Zachowania ofiar i strategie radzenia sobie z przemocą są wynikiem działania czynników podmiotowych i sytuacyjnych. Przypisywanie nieracjonalności osobom doznającym przemocy jest uproszczeniem prowadzącym do krzywdzących ocen i wtórnej wiktyimizacji.
3. Odpowiedzialność prawną i moralną za stosowanie przemocy ponosi sprawca czynu. Stosowanie przemocy nie może być usprawiedliwiane prowokacją czy zachowaniem ofiary. Rozumienia psychologicznych mechanizmów uwikłania ofiar w relacje ze sprawcą, w tym zachowań przyczyniających się do podtrzymywania przemocy, nie należy utożsamiać z odpowiedzialnością za przemoc w związku.
4. Zjawisko przemocy domowej jest tolerowane i wzmacniane poprzez postawy oparte na stereotypach kulturowych, społecznych i obyczajowych (dotyczących między innymi: płci, ról społecznych, rasy, orientacji seksualnej), które przyczyniają się do wiktyimizujących postaw wobec osób pokrzywdzonych.
5. Czynnikiem powstrzymującym przemoc jest nieuchronność kary. Kara powstrzymuje przemoc, jednak nie wyposaża człowieka w narzędzia zmiany i efektywnego radzenia sobie z agresją. Może stanowić istotny czynnik motywujący do poszukiwania pomocy.
6. Priorytetem w działaniach związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie jest kwestia bezpieczeństwa. Przy dokonywaniu diagnozy, planowaniu i realizacji działań, szczególnie interwencyjnych i prawnych, należy ocenić realne poczucie bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych, a w przypadku jego braku podjąć działania na rzecz jego zapewnienia.
7. Naczelną zasadą w pomaganiu ofiarom, którym poczucie mocy zostało odebrane, jest wzmacnianie poczucia podmiotowości i wpływu. Istotnym jest, aby osoby korzystające z pomocy czuły się podmiotem, a więc autorami planowanych i realizowanych zmian. Istotną okazuje się elastyczność działań – od dyrektywnych (w sytuacji zagrożenia i utraty kontroli nad sytuacją oraz własnym zachowaniem) po działania oparte na współpracy z poszanowaniem poziomu gotowości i tempa zmian osób pokrzywdzonych.

8. Przemoc domowa jest zjawiskiem wieloaspektowym (aspekt prawny, psychologiczny, społeczny, medyczny, itp.), co pociąga za sobą konieczność zapewnienia osobom pokrzywdzonym pomocy o charakterze interdyscyplinarnym i kompleksowym. Działania pomocowe, szczególnie interwencyjne i prawne, powinny być planowane i realizowane w oparciu o współpracę służb i instytucji, z wykorzystaniem ich uprawnień, możliwości i kompetencji. Ich efektem powinno być sformułowanie najbardziej adekwatnych, pożądanых form pomocy osobom znajdującym się w sytuacji kryzysu związanego z doświadczaniem przemocy w rodzinie.

Formułą umożliwiającą realizację wymienionych działań jest praca metodą zespołu interdyscyplinarnego obejmująca:

- diagnozę sytuacji osób znajdujących się w sytuacji kryzysu związanego z przemocą w rodzinie, tworzenie wspólnego rozumienia sytuacji rodziny, wykorzystanie zasobów rodziny/osób,
- ustalanie priorytetów,
- planowanie działań i form pomocy,
- podział zadań i ich realizację, uwzględnienie woli, gotowości i bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych.

Plan pomocy dla osoby doznającej przemocy

1. Struktura rodziny

Określenie struktury rodziny, określenie zasobów i deficytów poprzez konsultacje:

- medyczną - sprawdzenie stanu zdrowia, ocena kondycji fizycznej oraz ocena funkcjonowania w wymiarze zdrowia psychicznego z uwzględnieniem specyfiki doświadczania przemocy i problemu nadużywania środków psychoaktywnych lub uzależnienia,
- psychologiczną - obejmuje obszar poznawczy, emocjonalny,
- prawną - pozwala na ocenę sytuacji klienta oraz planowanie i monitorowanie podejmowanych przez niego kroków prawnych,
- socjalną - pozwala ocenić zasoby oraz deficyty w wymiarze ekonomicznym i społecznym.

2. Wykaz instytucji i osób zaangażowanych w pomoc

Należy wskazać jakie instytucje bądź osoby będą zaangażowane w pomoc, np.:

- Zespół Interdyscyplinarny,
- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie / Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie,
- Komenda Miejska Policji,
- Prokuratura Rejonowa,
- Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Placówki Oświatowe,

- Placówki Podstawowej Opieki Zdrowotnej,
- Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne.

3. Opis sytuacji – ocena diagnostyczna rodziny

Należy dokonać dokładnej analizy sytuacji życiowej osoby doznającej przemocy.

4. Przyczyny trudnej sytuacji

Należy ustalić przyczyny trudnej sytuacji życiowej osoby, takie jak:

- bezrobocie,
- nadużywanie alkoholu,
- brak mieszkania,
- bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych.

5. Zasoby osoby doznającej przemocy

Należy ustalić mocne strony, np. :

- stałe źródło dochodu,
- wsparcie i pomoc pracownika socjalnego,
- wsparcie dzieci i najbliższej rodziny,
- możliwość uzyskania dodatkowej pomocy finansowej z MOPR.

6. Cele pracy

Należy ustalić główne cele pracy z osobą doznającą przemocy, np. :

- zatrzymanie zjawiska przemocy,
- izolacja sprawcy,
- złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa,
- złożenie pozwu o rozwód,
- powrót do równowagi psychicznej osoby doznającej przemocy poprzez udział w terapii,
- udział w grupie wsparcia.

7. Sposoby pracy z osobą doznającą przemocy

Należy ustalić sposób i metody pracy z osobą doznającą przemocy poprzez określenie zadań poszczególnych osób zaangażowanych w system pomocy osobie doznającej przemocy, np. :

a) zadania dla prawnika:

- pomoc w napisaniu pozwów, doniesień itp.;

b) zadania dla psychologa i pedagoga:

- opieka i wsparcie psychologiczne dla rodziny,
- motywowanie osoby doznającej przemocy do podejmowania działań zmierzających do rozwiązania trudnej sytuacji,
- pomoc w powrocie do równowagi psychicznej;

c) zadania dla pracownika socjalnego:

- ocena sytuacji osoby doznającej przemocy i konsultacje ze specjalistami,
- monitorowanie sytuacji rodziny,
- kontakt z innymi instytucjami i organizacjami pomocnymi w rozwiązaniu trudnej sytuacji osoby,
- podejmowanie wszelkich działań zmierzających do rozwiązania trudnej sytuacji osoby, które w rezultacie mają spowodować jej usamodzielnienie;

d) zadania dla lekarza rodzinnego i pielęgniarki środowiskowej rodzinnej:

- zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 października 2010 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.

8. Monitoring osoby doznającej przemocy

Należy wskazać instytucję bądź osobę odpowiedzialną za monitoring w ustalonym okresie.

5.3.4.2. Ramowy program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc

Dopuszczanie się stosowania przemocy wobec osoby najbliższej jest zachowaniem niewątpliwie nagannym i zasługującym na potępienie. Nie jest możliwe przerwanie pasma przemocy bez holistycznego oglądu problemu i rzetelnego zajęcia się bezpośrednim źródłem przemocy - osobami stosującymi przemoc.

Kierowanie sprawców na terapię korekcji zachowań przemocowych odbywa się głównie na podstawie wyroków sądów, jednak jak wskazuje dotychczasowe doświadczenie, pozarestrykcyjne traktowanie osób stosujących przemoc wydaje się długoterminowo znacznie skuteczniejsze i korzystniejsze dla wszystkich osób uwikłanych w przemoc. Wdrażanie programów korekcyjno – edukacyjnych ma na celu skoordynowanie różnych działań wobec problemu przemocy i takie oddziaływanie na sprawcę, by w konsekwencji przerwać przemoc i zmotywować sprawcę do wprowadzenia trwałych zmian w zachowaniu.

Do programu w warunkach wolnościowych kierować będzie sąd lub kuratorzy sądowi, którzy informowani będą przez prowadzących o udziale skazanych w programie. Skierowanie do programu nakazem sądowym gwarantuje, przynajmniej początkowo, uczestnictwo w zajęciach, co daje osobom stosującym przemoc szansę na zetknięcie się z innymi postawami i zachowaniem. Zgodnie z art. 72 kodeksu karnego, sąd może zobowiązać sprawcę przestępstwa z art. 207 k.k. do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym. Pozostawienie takich możliwości wyłącznie sądowi stwarza wrażenie niemożności uczestnictwa w programie w sposób inny niż z nakazu sądu. Stąd też, należy lokalnie opracować sposób postępowania wobec osób stosujących przemoc, przynajmniej do czasu sądowego rozstrzygnięcia sprawy. Wówczas w programie będą mogli brać udział również rodzice, którzy mają ograniczoną władzę rodzicielską lub są jej pozbawieni w wyniku zaniedbań i niewypełniania funkcji rodzicielskich, a także osoby, które same zgłoszą się do uczestnictwa

w programie lub zostaną skierowane przez różne służby i instytucje, takie jak Ośrodki Pomocy Społecznej, Policja, placówki odwykowe, placówki służby zdrowia, zespoły kuratorskie, organizacje pozarządowe, itp. Jedną z propozycji jest pozostawienie wyboru osobie stosującej przemoc, poprzez poinformowanie (edukowanie) jej o możliwości zgłoszenia się do programu, w zamian za możliwość uniknięcia konsekwencji prawnych. Informację taką może przekazać policjant lub kurator, może to również uczynić pracownik socjalny, który ma społeczny obowiązek zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie. Powinni oni poinformować osobę stosującą przemoc w rodzinie o możliwości zgłoszenia się do programu w zamian za czasowe nieinformowanie o przestępczym zachowaniu. Takie rozwiązanie wydaje się być słuszne o tyle, że każda z wymienionych instytucji nie wchodząc w uprawnienia i kompetencje sądów, może spełnić bardzo ważną rolę w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, poprzez motywowanie osób stosujących przemoc do zmiany swoich zachowań, pozostawiając jej przy tym wolność wyboru – uczestnictwo w programie lub uruchomienie maszyny wymiaru sprawiedliwości. Przyjęcie takiego rozwiązania wiąże się z koniecznością interdyscyplinarnej współpracy ww. służb, zwłaszcza w celu opracowania sprawnego systemu przepływu informacji.

Równie ważnym elementem w całym systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest opracowanie systemu monitorowania. Każda z osób informujących o możliwości uczestnictwa w programie powinna osobie stosującej przemoc w rodzinie wyznaczyć czas na zgłoszenie się do niej, i równocześnie poinformować o konieczności zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu. Bezpośredni realizatorzy programu korekcyjno-edukacyjnego powinni uzyskać informację o osobach, które wyraziły chęć wzięcia w nim udziału. W razie nie zgłoszenia się przez te osoby do programu, powinni poinformować odpowiednie służby i instytucje o braku udziału wskazanej osoby w programie. Służby, które kierują do udziału w programie powinny się interesować, czy klient w nim uczestniczy. Wskazówki te, jako jedna z możliwości oddziaływania na osoby stosujące przemoc, mogą zostać wykorzystane przy tworzeniu lokalnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie określają następujące akty prawne:

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 ze zm.);
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362 ze zm.);
3. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz. U. z dnia 08 marca 2011 r. Nr 50, poz. 259);
4. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2006-2016.

Program stanowi integralną część systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz uzupełnia różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec sprawców. Proponowany program jest formą działań psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych ukierunkowanych na taką zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc, która zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przez nie przemocy oraz zwiększy ich zdolność do samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia w rodzinie.

Cele główne programu

1. Wykształcenie u sprawców przemocy, społecznie akceptowalnych sposobów radzenia sobie z napięciem, agresją oraz trudnymi emocjami.
2. Kontrola przez osoby stosujące przemoc zachowań i zaspakajanie potrzeb w konstruktywny sposób.
3. Zmniejszenie ryzyka powrotu do zachowań agresywnych.
4. Ochrona przed przemocą w rodzinie.
5. Zapewnianie dostępności do różnych form pomocy.
6. Poprawa funkcjonowania osób i rodzin w obszarze zdrowia psychicznego i pełnionych ról.
7. Zatrzymanie przemocy w rodzinie.

Cele szczegółowe programu

1. Uświadczenie osobom stosującym przemoc, czym jest przemoc.
2. Uświadczenie konsekwencji stosowania przemocy domowej.
3. Wzmocnienie umiejętności służących konstruktywnemu rozwiązywaniu konfliktów i umiejętności korzystania ze wsparcia rodziny i środowiska lokalnego.
4. Podnoszenie u sprawców świadomości zachowań przemocowych wobec bliskich.
5. Przekazanie wiedzy na temat możliwości wychodzenia z przemocy oraz psychologicznych mechanizmów funkcjonowania człowieka
6. Rozpoznanie sygnałów ostrzegawczych zapowiadających zachowania przemocowe.
7. Promowanie pozytywnych postaw (w tym poczucia odpowiedzialności za własne czyny).
8. Promowanie zdrowego stylu życia.
9. Modelowanie bezpiecznego dla otoczenia przeżywania złości, frustracji itp. uczuć.
10. Poprawa komunikacji interpersonalnej w rodzinie.
11. Opracowanie „planu bezpieczeństwa” zapobiegającego użyciu siły i przemocy.
12. Nauka ról kobiecych i męskich we współczesnym świecie i ich wpływu na zachowanie oraz rozpoznawania własnych potrzeb i osobistych zasobów, jako podstawy do budowania życia bez przemocy.
13. Udzielenie wsparcia w odzyskiwaniu kontroli nad zachowaniem poprzez rozwój umiejętności komunikacyjnych, asertywnych, radzenia sobie ze stresem i uczuciami w sytuacjach trudnych, konfliktowych.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie prowadzone są zgodnie z § 4 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej (Dz. U. z dnia 08 marca 2011 r. Nr 50, poz. 259) w celu:

- powstrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy;
- rozwijania umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie,
- kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie,
- uznania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy,
- zdobycia i poszerzenia wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie,
- zdobycia umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy,
- uzyskania informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

A także powinny być prowadzone w celu:

- zrozumienia przez osobę stosującą przemoc w rodzinie, iż istnieją inne sposoby realizacji własnych potrzeb, niż poprzez stosowanie przemocy,
- uświadomienia sprawcy, że za przemoc jest odpowiedzialna osoba stosująca przemoc i to ona może zmienić istniejącą sytuację,
- kształtowania i rozwijania zachowań u osób stosujących przemoc, które pozwolą realizować potrzeby własne i swoich bliskich w sposób poza przemocowy.

Podstawowe założenia

1. Ochrona bezpieczeństwa, autonomii i dobra osób krzywdzonych.
2. Przyczynianie się do faktycznych i trwałych zmian w zachowaniu uczestników Programu.
3. Zwiększenie odpowiedzialności za własne czyny u osób stosujących przemoc.
4. Traktowanie uczestników Programu w sposób nie naruszający ich godności.

Modele programów dla sprawców przemocy

Pierwsze programy dla sprawców przemocy domowej zostały opracowane ponad ćwierć wieku temu w Stanach Zjednoczonych i kraj ten ma do dziś najwięcej doświadczeń w tym zakresie. Aktualnie w większości stanów USA zostały opracowane standardy takich programów, które w większości są realizowane w ścisłej współpracy z instytucjami wymiaru sprawiedliwości. Podobna sytuacja ma miejsce w Australii i w Kanadzie oraz w krajach skandynawskich. W dotychczasowej praktyce zawartość większości realizowanych w przeszłości programów może być zlokalizowana w obrębie kilku modeli, zbudowanych w oparciu o różne koncepcje wyjaśniania przyczyn przemocy. Współcześnie jednak coraz częściej można zaobserwować poszukiwanie modelu integrującego wszystkie tradycyjnie zróżnicowane podejścia.

1. Model społeczno – kulturowy oparty jest na społeczeństwie patriarchalnym. W modelu, który zakłada, że sprawcami przemocy w rodzinie są mężczyźni, często postulowanym przez ruchy i organizacje feministyczne, podkreśla się, że mężczyźni są wychowywani i socjalizowani w taki sposób, że spostrzegają stosowanie przemocy, jako akceptowane kulturowo narzędzie wywierania wpływu i sprawowania kontroli w relacjach intymnych. W tym modelu przemoc jest rozumiana przede wszystkim, jako specyficzny aspekt relacji między mężczyznami i kobietami, dotyczący dążenia do władzy, dominacji i kontroli. Zdaniem specjalistów, przemoc domowa, jako narzędzie utrzymywania męskiej władzy w domu, jest nadal wzmacniana historyczną i wywodzącą się z patriarchalnego społeczeństwa tolerancją dla zachowań przemocowych wobec kobiet. Interwencje wobec sprawców, prowadzone w tym modelu, są oparte na rygorystycznie zorganizowanych formach obowiązkowego uczestnictwa w sesjach edukacyjnych. Mężczyźni w tych programach są edukowani na tematy związane z ideą równości płci i prawami kobiet, z seksizmem i z kulturowymi stereotypami promującymi męską dominację, konfrontowani z ich osobistymi tendencjami do korzystania z tych stereotypów oraz uczą się sprawowania skutecznej kontroli nad zachowaniami przemocowymi wobec partnerek. Najbardziej znanym programem, realizującym założenia tego modelu, jest tzw. „Program z Duluth”, który od kilku lat jest wdrażany również w Polsce, dzięki inicjatywie Fundacji Batorego, która zorganizowała szkolenie w tym zakresie, prowadzone przez specjalistów z USA.
2. W modelu przemocy rozpatrywanym z perspektywy systemu rodzinnego, analiza przemocy koncentruje się na strukturze rodziny, a przyczyny przemocy są wyjaśniane faktami występowania zaburzeń w relacjach rodzinnych i dysfunkcjonalności systemu komunikacji wewnątrz rodziny. W modelu tym partnerzy są postrzegani jako współodpowiedzialni za przyczynianie się do eskalacji konfliktów. Rozróżnianie ofiar i sprawców nie jest wyraźne i jednoznaczne. Z tej perspektywy interwencje wobec osób stosujących przemoc prowadzone są na ogół w formie poradnictwa małżeńskiego lub rodzinnego. Celem jest umocnienie i zwiększenie bezpieczeństwa w rodzinie. Poradnictwo jest skoncentrowane na uczeniu umiejętności zdrowego komunikowania się i unikania przemocy. Obie strony uczą się jak zmieniać swoje zachowanie. Zwolennikami tego modelu byli terapeuci zajmujący się systemową terapią rodzin. Model ten w ostatniej dekadzie został poddany zdecydowanej krytyce ze strony większości specjalistów i organizacji zajmujących się przemocą w rodzinie, a w większości stanów USA, w standardach programów dla sprawców, zapisano zakaz stosowania tego modelu, ponieważ tworzył on dodatkowe zagrożenia dla krzywdzonych ofiar przemocy oraz rozpraszał odpowiedzialność za akty przemocy.
3. W modelu przemocy rozpatrywanej z perspektywy podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniu analiza przemocy przyjmuje za czynniki równoważne strukturę rodziny i systemu społecznego, indywidualne patologie jej członków, występowanie zaburzeń w relacjach rodzinnych i dysfunkcjonalność systemu komunikacji wewnątrz rodziny. W modelu tym rozróżnianie ofiary i sprawcy jest pozostawione do oceny instytucji wymiaru sprawiedliwości. Terapeuta odnosi się w swojej pracy do reguł społecznych, także w postaci norm prawnych. Naczelne zadanie osoby pomagającej polega na prowadzeniu oddziaływań korekcyjnych,

opartych na wzmacnianiu zachowań i postaw pozytywnych i odrzucaniu negatywnych. Podkreślane jest znaczenie budowania motywacji do zmiany i akceptowana jest tzw. motywacja zewnętrzna.

Celem jest umocnienie i zwiększenie bezpieczeństwa w rodzinie poprzez uczenie umiejętności zdrowego komunikowania się i zachowań alternatywnych wobec przemocy. Przyjmuje się możliwość wpływania na sytuację przemocy przez obie strony – uczą się one jak zmieniać swoje zachowanie. Z tej perspektywy interwencje wobec sprawców prowadzone są w formie terapii indywidualnej lub grupowej, dopuszczając stosowanie poradnictwa małżeńskiego lub rodzinnego.

Współcześnie w programach dla osób stosujących przemoc dominuje poszukiwanie modelu integracyjnego, tzn. łączącego wybrane elementy tradycyjnych modeli. Dotyczy to przede wszystkim integracji następujących elementów:

- edukacji na temat kulturowo-obyczajowych zjawisk wspierających i przeciwstawiających się przemocy oraz konfrontowanie ze stereotypami promującymi przemoc,
- promocji wartości i idei wspierających godność osoby, dobro rodziny, równość płci oraz prawa kobiet i dzieci, a także odpowiedzialność za osobiste decyzje i gotowość ochrony słabszych,
- stosowania procedur behawioralno-poznawczych w celu korygowania postaw i zachowań związanych z przemocą,
- uczenia umiejętności konstruktywnej komunikacji interpersonalnej oraz samokontroli.

Warunki uczestnictwa w programie

1. Odbycie wstępnej konsultacji (lub kilku konsultacji). Celem konsultacji diagnostycznych jest wstępna diagnoza stanu psychicznego, stwierdzenie czy osoba zgłaszająca się nie ma wytwórczych objawów psychotycznych, kłopotów z afektem, itp. oraz ustalenie potrzeb klienta.
2. Pisemna zgoda uczestników programu do aktywnego udziału w sesjach, bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach oraz w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi.
3. Pisemny kontrakt, w którym znajdzie się: oświadczenie o zakończeniu przemocy, zobowiązanie o uczęszczaniu na zajęcia, upoważnienie do udzielania informacji przez pracowników programu.
4. Pisemne oświadczenie o niewysuwaniu pod adresem pracowników programu żadnych roszczeń prawnych.
5. Pisemne oświadczenie o wyrażeniu zgody na kontakt z osobami najbliższymi osoby uczestniczącej w programie celem monitorowania i ewaluacji założeń programu.
6. Potwierdzanie listy obecności na zajęciach.

Kwalifikowanie do programu

Odbiorcami programu powinny być osoby pełnoletnie stosujące przemoc wobec członków swoich rodzin, zdrowe psychicznie, powstrzymujące się od nadużywania środków psychoaktywnych oraz od nałogowego hazardu, w tym:

1. Skazani prawomocnymi wyrokami sądowymi, karani za przestępstwo znęcania się nad członkiem/członkami rodziny.
2. Osoby, wobec których zostało warunkowo umorzone postępowanie karne i sąd nałożył na nie obowiązek uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym.
3. Warunkowo przedterminowo zwolnieni z odbywania reszty kary pozbawienia wolności.
4. Osoby zgłoszone przez policję, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych i inne instytucje oraz organizacje realizujące zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
5. Osoby dobrowolnie zgłaszające chęć uczestnictwa w programie.

Ramy organizacyjne

1. Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinien być prowadzony przez osoby z wyższym wykształceniem, które ukończyły specjalistyczne przeszkolenie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (najlepiej te, które otrzymały certyfikat specjalisty ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie) oraz praktycznych metod oddziaływań psychologicznych.
2. Pracę z grupą najlepiej byłoby prowadzić w duecie: mężczyzna i kobieta, co jest korzystne z uwagi na to, że relacje między prowadzącymi stają się dla uczestników przykładem komunikacji partnerskiej.
3. Grupy mogą być koedukacyjne, określenie struktury grupy uzależnione jest od prowadzących program, jak również od indywidualnych predyspozycji uczestników programu.
4. Liczba uczestników programu nie powinna być mniejsza niż 5 osób i większa niż 15.
5. Grupa może mieć charakter grupy otwartej lub zamkniętej w zależności od specyfiki grupy i od założeń prowadzących.
6. Łączny czas realizacji programu powinien obejmować nie mniej niż 60-120 godzin zajęć, a przerwy między kolejnymi zajęciami nie powinny być dłuższe niż tydzień.
7. Na program składają się sesje indywidualne kwalifikujące do udziału w programie i grupowe.
8. Ważnym elementem pracy grupowej jest ustalenie podstawowych i niezbędnych zasad, do których należą:
  - zachowanie tajemnicy grupy,
  - rezygnacja z agresji i przemocy wobec innych,
  - akceptacja różnorodności poglądów, wartości, postaw,
  - współdecydowanie o wyborze tematu pracy,
  - aktywne zaangażowanie,
  - zwracanie się o pomoc, otwarcie na korzystanie ze wsparcia w przyszłości,
  - świadomość procesu: zauważanie wkładu innych osób w grupie, przyjmowanie uwag i sugestii członków grupy.

Metody pracy

W procesie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych można wykorzystać następujące metody pracy:

- wykłady,
- mikroedukacje,
- „burzę mózgów”,
- pracę w małych grupach,
- scenki (materiał filmowy),
- analizę zadań domowych,
- pracę indywidualną na tle grupy,
- opis sytuacji,
- informacje zwrotne,
- modelowanie umiejętności przez prowadzących,
- ćwiczenia umiejętności.

Program składa się z dwóch części: edukacyjnej i korekcyjnej, prowadzonych jako sesje indywidualne i grupowe.

Sesje indywidualne

1. Konsultacje diagnostyczne

Są to indywidualne spotkania z konsultantem. Podczas tych wizyt następuje wstępne rozpoznanie problemu oraz diagnoza sytuacji klienta. Osoba zgłaszająca się przedstawia swoją sytuację, jest motywowana przez konsultanta do udziału w programie korekcyjno – edukacyjnym. Podczas sesji indywidualnych uczestnik zostaje zapoznany z celami i przebiegiem programu. Prowadzący zapoznaje się z sytuacją rodzinną i prawną uczestnika grupy, z którym zostaje podpisana zgoda aktywnego uczestnictwa w sesjach grupowych oraz kontrakt na udział w programie z niezbędnymi oświadczeniami. Podczas spotkań indywidualnych szczegółowo powinny także zostać omówione oczekiwania i cele uczestnika programu tak, aby miał on świadomość współuczestnictwa w programie, co jest niezbędnym elementem motywującym do pracy. W przypadku dużego oporu osoby kierowanej do programu wobec pracy w grupie należy rozważyć możliwość realizacji programu podczas spotkań indywidualnych. Możliwość odbycia takiej diagnostycznej, wstępnej konsultacji pozwoli sprawniej i efektywniej przeprowadzić rekrutację do programu korekcyjno – edukacyjnego. Ten rodzaj konsultacji jest istotnym narzędziem w trakcie, jak również w późniejszej realizacji całości zadania. Spotkania te powinny być realizowane w stałym wymiarze, w każdym miesiącu, niezależnie od przerw pomiędzy cyklami. Taka konstrukcja programu zapewnia stałą możliwość naboru uczestników.

2. Konsultacje specjalistyczne (psychologiczne)

Są to indywidualne spotkania z psychologiem, specjalistą, w trakcie których osoba stosująca przemoc będzie miała możliwość ustalenia wspólnie z psychologiem celu i kierunku zmian, które miałyby

nastąpić poprzez udział w programie. Będzie to czas na omówienie sytuacji związanej ze stosowaniem przemocy, a także poszukiwanie konkretnych rozwiązań służących zaprzestaniu stosowania przemocy oraz budowania dobrych relacji rodzinnych. Ten rodzaj konsultacji ma na celu zapewnienie kompleksowości programu pod względem dostępności różnych form pomocy.

Sesje grupowe

Spotkania grupowe są jednym z bardziej efektywnych narzędzi w pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie. Istotnym elementem tego typu pracy jest wymiana, która zachodzi pomiędzy uczestnikami grupy. Sprzyja ona poszerzeniu perspektywy klienta w odniesieniu do tego jak postrzega on własną przeszłość, obecną sytuację i przyszłość. Będzie to pomocne dla jego wyborów zachowań i działań, które zaplanuje na przyszłość. Program skonstruowany powinien być w taki sposób, iż w ramach jednego spotkania grupy pierwsza godzina zajęć stanowi część edukacyjną (wykładową), a kolejne przeznaczone są na działania korekcyjne. Pierwsza część poświęcona jest omówieniu określonego tematu z zakresu psychospołecznego funkcjonowania człowieka, zjawiska przemocy w rodzinie, prawnych konsekwencji stosowania przemocy oraz konstruktywnych sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Grupa będzie miała charakter grupy otwartej: uczestnicy będą mogli dołączać do grupy na każdych zajęciach – warunkiem będzie odbycie konsultacji diagnostycznych.

Grupa, jako specyficzne narzędzie, dostarczy uczestnikom:

- możliwości do korekcji zachowań przemocowych,
- wsparcia w utrzymaniu motywacji do zmiany,
- możliwości wymiany doświadczeń,
- oglądu różnych perspektyw i ocen danej sytuacji,
- okazji do ćwiczenia umiejętności,
- okazji do wymiany pomysłów na radzenie sobie z określonymi sytuacjami,
- materiału do analizy relacji między poszczególnymi członkami,
- informacji na temat zasobów i możliwości członków,
- wiedzy dotyczącej ważnych dla klienta zagadnień psychospołecznych, wiedzy na temat psychologicznego funkcjonowania człowieka oraz mechanizmów przemocy,
- możliwości rozładowania emocji i wyrażenia przeżyć,
- okazji do modelowania zachowań,
- możliwości rozwoju umiejętności potrzebnych do bezpiecznego funkcjonowania w grupie społecznej.

Zadaniem osób prowadzących grupę będzie zapewnienie klientom pomocy, m.in. w:

- określeniu ich potrzeb oraz tego w jakim stopniu ich osiągnięcie jest spostrzegane jako realne,
- określeniu jak ma wyglądać preferowana przyszłość, tzn. jak będzie wyglądać ich świat po osiągnięciu celów, kiedy przestaną stosować przemoc,
- określeniu wyjątków, tzn. kiedy zdarzały się takie sytuacje, gdy nie stosowali przemocy,
- zaplanowaniu pierwszych i kolejnych kroków w kierunku polepszenia sytuacji i wprowadzenia zmian, sprawdzeniu na ile podjęte działania przynoszą pożądane efekty

Na sesje grupowe składają się dwa bloki: edukacyjny i korekcyjny.

Blok edukacyjny

W bloku edukacyjnym prowadzący przekazują wiedzę na temat przemocy rozumianej jako działanie intencjonalne, a jej dokonania, jako aktu świadomego wyboru. Mini wykłady poświęcone będą rodzajom, formom i dynamice przemocy. W toku swobodnej dyskusji uczestnicy stworzą definicję przemocy, do której odwoływać się będą w czasie trwania całego programu. Prowadzący powinni koncentrować się na ujawnianiu negatywnych norm i wzorców kulturowych, wykorzystywanych do wspierania postawy dominacji, władzy i kontroli nad słabszym członkiem rodziny. Analizie powinny być poddane stereotypy na temat roli mężczyzny i kobiety. Przystawianie wiedzy odbywać się będzie metodą aktywną poprzez odwoływanie się do własnych doświadczeń uczestników oraz otwarte dyskusje.

Program zakłada, że sprawca nie jest odpowiedzialny za normy, które mu wpojono, będąc jednocześnie odpowiedzialnym za czyny, których dokonuje i musi tę odpowiedzialność zaakceptować. W tej konwencji kluczowym elementem w procesie zmian jest zrozumienie przez sprawcę, że najczęściej u osób stosujących przemoc w rodzinie spotykamy następujące charakterystyki stojące za stosowaniem przemocy wobec bliskich:

1. W sferze poznawczej – czyli w obszarze myśli, przekonań, sądów, wierzeń itp. (cechy charakterystyczne):
  - a) władza i posłuszeństwo:
    - tożsamość oparta na dominacji i próbach podporządkowania innych,
    - głęboko zakorzeniony w makrosystemie stosunek „władza vs posłuszeństwo”,
    - silne przekonanie o posiadaniu kogoś,
    - sztywne zasady „porządku”, brak tolerancji na spontaniczne lub inne niż ustalone zasady,
    - przekonanie o tym, że najlepszą drogą do uzyskania szacunku jest wywołanie lęku, obawy, respektu,
    - autorytarne poglądy,
    - rozwiązywanie konfliktów poprzez używanie siły,
    - tendencje do racjonalizacji własnych zachowań,
    - skłonność wielkościowa.
  - b) siłowe rozwiązywanie konfliktów – „znakomite instrumenty”:
    - zasada „jak się kończą argumenty, trzeba siłą postawić na swoim”,
    - tendencja do racjonalizacji (błędne koło),
    - sztywne zasady „porządku”,
    - niska gotowość do zmian.
2. W sferze emocjonalnej – czyli w obszarze naszych uczuć (niezależnie od tego czy je sobie uświadamiamy, czy nie):
  - niska wrażliwość,

- nieznajomość i brak empatii,
  - niepewność zwłaszcza w sferze tożsamości,
  - niska świadomość i zdolność rozpoznawania różnych stanów emocjonalnych,
  - łatwość przeżywania złości i gniewu,
  - zaborczość, zazdrość, lęk przed porzuceniem,
  - „zamęt emocjonalny”,
  - słaby kontakt z emocjami,
  - duża potrzeba kontroli.
3. W sferze behawioralnej – czyli w obszarze naszych czynów i zachowań:
- zachowania agresywne - słaba samokontrola (zdolność panowania nad sobą),
  - przymus reagowania,
  - niska umiejętność samokontroli,
  - bicie,
  - poniżanie,
  - prowokowanie,
  - „pranie mózgu”,
  - kłamstwa,
  - gwałty,
  - „lupa” na błędy i deficyty osoby doznającej przemocy.

Blok edukacyjny zawiera analizę zachowań przemocowych wraz ze wskazaniem na ich odwrótność:

1. Przemoc fizyczna - zaprzestanie jej stosowania;
2. Przemoc seksualna - poszanowanie seksualności kobiety;
3. Przemoc ekonomiczna - partnerstwo w związku;
4. Groźby i wymuszenia - negocjowanie i sprawiedliwość;
5. Poniżanie - zachowanie nacechowane szacunkiem;
6. Zastraszanie - zachowanie niezastraszające;
7. Izolowanie - wsparcie i zaufanie;
8. Minimalizowanie, zaprzeczanie, obwinianie kobiety, jako taktyka kontroli – szczerłość i odpowiedzialność.

W tej konwencji kluczowym elementem w procesie zmian jest zrozumienie przez sprawcę, że:

1. Osoba stosująca przemoc zachowuje się agresywnie, chcąc osiągnąć pożądaną cel.
2. Stosowanie przemocy jest zamierzone, intencjonalne.
3. Przemoc jest środkiem do uzyskania celu najczęściej zgodnego z normami społecznymi.

Blok korekcyjny

Ukierunkowany jest na zdobycie przez uczestników umiejętności, które zastąpią stosowanie przemocy. Opiera się na treningu umiejętności prospołecznych, treningu zastępowania agresji, nauce

konstruktywnego rozwiązywania sporów. Na tym etapie zajęcia poświęcone zostaną nauce nowych zachowań, będących alternatywą dla zachowań agresywnych. Posłużą temu wykłady i ćwiczenia dotyczące asertywności, umiejętności prawidłowej komunikacji, nowych sposobów rozwiązywania problemów, podstawowych zasad negocjacji, a także:

- uaktywnienia sfery emocjonalnej w kierunku rozwoju wrażliwości interpersonalnej,
- rozpoznania stereotypów w myśleniu i ich konsekwencji dla relacji z partnerką lub/i dziećmi,
- zauważenia własnej odpowiedzialności (swojego udziału) za popełnione czyny,
- rozwoju wiary w to, że można funkcjonować inaczej,
- przećwiczenia samokontroli (zwłaszcza gniewu i złości),
- przeformułowania przekonań dotyczących tożsamości męskiej,
- przeformułowania przekonań dotyczących roli partnera i rodzica,
- opracowania niekrzywdzących sposobów wywierania wpływu (negocjacje, asertywność),

Bardzo istotnym elementem jest nauka umiejętności stosowania tzw. „przerwy” (stop klatki), której celem jest rozładowanie napięcia gromadzącego się w trakcie trwania konfliktu tak, aby można było nadal prowadzić rozmowę w sposób nie raniący ani fizycznie, ani psychicznie drugiej osoby uczestniczącej w konflikcie. W związku z tym, że wyuczenie stosowania „przerwy” ułatwia zapobieganie aktom przemocy, prowadzący już w początkowej fazie programu będą wprowadzać ten element do pracy w grupie.

Strategia pracy psychologicznej:

- odróżnienie interwencji od działania terapeutycznego,
- przerwanie łańcucha przemocowego (modelowanie),
- rozpoznanie typu relacji i dopasowanie się,
- wydobywanie przydatnych elementów (zasoby),
- wzmacnianie sukcesów,
- budowanie rozwiązań,
- budowanie preferowanej przyszłości,
- metoda małych kroków,
- znalezienie alternatyw,
- indywidualizacja procesu zmian.

Sesje końcowe

Na tym etapie zajęcia poświęcone zostaną nauce nowych zachowań, będących alternatywą dla zachowań agresywnych. Posłużą temu wykłady i ćwiczenia dotyczące asertywności, umiejętności prawidłowej komunikacji, nowych sposobów rozwiązywania problemów, podstawowych zasad negocjacji.

Zakończenie programu

Po zakończeniu programu następuje ocena postępów uczestników, na którą składają się następujące elementy:

- obecność na spotkaniach,
- niestosowanie przemocy,
- zdobycie umiejętności akceptowania, nie umniejszania, nie usprawiedliwiania, nie obwiniania innych, rozpoznawania, stopnia przyczyniania się do powstania problemów, przejęcia na siebie odpowiedzialności za przemoc,
- podejmowanie przez uczestników świadomych kroków w celu stosowania nowych konstruktywnych sposobów realizacji własnych potrzeb w sposób pozaprzemocowy,
- ponoszenie odpowiedzialności przez sprawcę za własne zachowania, w tym także za stosowaną przemoc,
- przyjmowanie uwag,
- zwracanie się o pomoc,
- stosowanie „przerw”, „rozmów ze sobą”, wykonywanie „prac domowych” i zaleceń,
- kontakt z grupą: czy uczestnik szukał informacji o możliwościach, rozmawiał o tym z członkami grupy, zwracał się do nich o pomoc, był otwarty na korzystanie ze wsparcia w przyszłości, czy pozwalał innym mówić, zauważał wkład innych uczestników grupy, zadawał jasne, proste pytania.

Ocenić podlegać też będzie zaangażowanie uczestników wyrażone mową ciała i reakcjami niewerbalnymi. Oceny końcowej dokonają prowadzący program lub/i członkowie grupy. Istotnym elementem jest stworzenie systemu monitorowania zachowania, związanego z przemocą u uczestników programu w jego trakcie i po zakończeniu. Jedną z propozycji jest prowadzenie terapii „after – care” zapobiegającej nawrotom niepożądanych zachowań.

Powyższe ramy są propozycją do pracy osób o najwyższych kwalifikacjach i merytorycznie przygotowanych do pracy z osobami stosującymi przemoc.

Podsumowanie realizacji całego programu stanowi:

1. Przyjęcie przez każdego uczestnika programu odpowiedzialności za swoje zachowania.
2. Gotowość do dokonywania zmian w swoim zachowaniu i zrozumienie nieuchronności konsekwencji, które poniosą, związanych z zachowaniami nieakceptowanymi społecznie.
3. Przyjęcie przez uczestników programu, że za przemoc jest odpowiedzialna osoba ją stosująca.
4. Przyjęcie, że mogą zmieniać swoje zachowania, a nie innych. Zauważenie, że zmiana w ich zachowaniu może zmienić zachowania osób bliskich.
5. Przyjęcie, że posiadają umiejętności i możliwości, które pozwolą im na konstruktywne zachowania, które zastąpią zachowania przemocowe.

Zalecenia co do stosowania programu

Zaleca się stosowanie metod i technik terapii skoncentrowanej na rozwiązaniu, w której będziemy postrzegać:

- przeszłość jako źródło możliwości, zasobów, doświadczenia, wiedzy, dokonanych wyborów – z jednej strony,
- przeszłość jako obszar do budowania poczucia tożsamości – z drugiej strony,
- terażniejszość jako obszar do podejmowania działań i praktycznego ćwiczenia w nadawaniu użytecznego znaczenia, dokonywania użytecznych wyborów i podejmowania działań,
- przyszłość jako obszar do tworzenia planów dotyczących kierunku działania, określania wizji, nadawania celowości, ukierunkowania, wzmacniania poczucia sensu.

Przy realizacji programu warto ponadto pracować w kierunku:

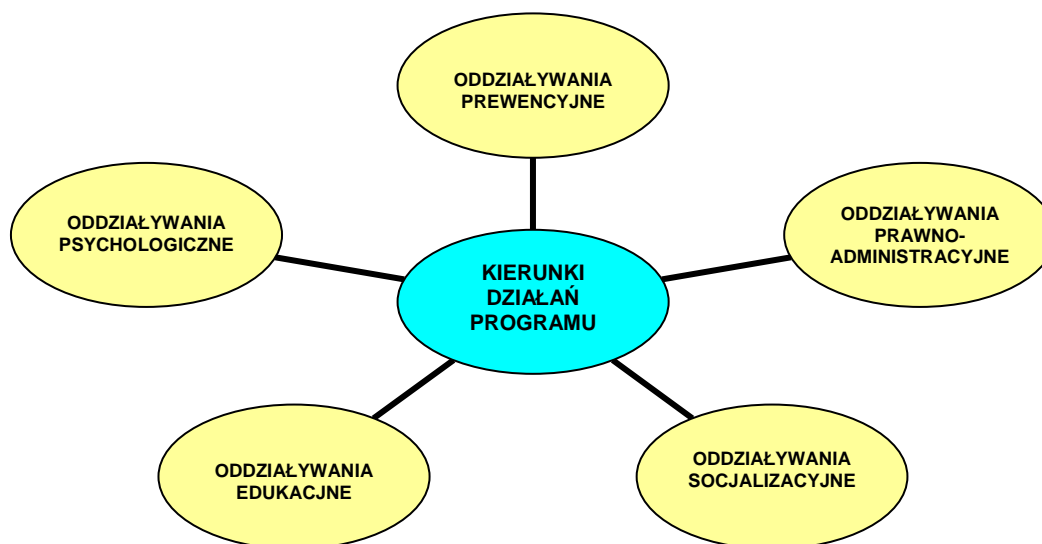
- poszukiwania i wydobywania umiejętności pozwalających na nowe konstruktywne sposoby zachowań. Przeszłość stanowi doskonałe źródło innych sposobów zachowań tzw. wyjątki,
- dostrzegania pozytywnych zmian dokonywanych przez uczestników programu,
- skupiania się na realizacji celów i potrzeb uczestników programu,
- postrzegania zachowań przemocowych jako środka do osiągnięcia celów akceptowanych społecznie i wspólnego poszukiwania z uczestnikami nowych form zachowań pozwalających realizować te cele,
- uszanowania, że to uczestnik programu jest ekspertem od swojego życia i to on wyznacza cele i ocenia postępy swojej pracy,
- wzmacniania nowych umiejętności i wzmacniania poczucia wartości uczestników programu,
- doceniania osiągnięć uczestników,
- takie skoncentrowania się na pozytywach, rozwiązaniach, terażniejszości i przyszłości, które wzmacnia zmianę w pożądanym kierunku, bowiem ludzie są pełni zasobów potrzebnych do znalezienia rozwiązania, potrzebują tylko czasami wsparcia.

Każda z sesji winna zawierać materiał pozwalający na analizę:

- działań sprawcy,
- intencji,
- przekonań,
- uczuć,
- mechanizmów umniejszania znaczenia czynów, zaprzeczania im, obwiniania partnera,
- skutków określonego oddziaływania sprawcy na partnera i otoczenie (rozumienie punktu widzenia partnera i innych osób),
- wpływu używania przemocy w przeszłości na aktualne zachowanie,
- budowania planu zachowań nieprzemocowych i dostrzegania korzyści ze stosowania zachowań partnerskich.

Obszary działań ramowego programu korekcyjno – edukacyjnego dla sprawców przemocy domowej

Rys. nr 1 Obszary działań ramowego programu korekcyjno – edukacyjnego dla sprawców przemocy domowej

Źródło: Opracowanie własne.

Rezultaty programu

- zwiększenie poziomu wiedzy sprawców na temat przemocy,
- wzrost liczby sprawców potrafiących kontrolować swoje agresywne zachowania oraz rozwiązywać konflikty bez użycia przemocy,
- zmniejszenie społecznej tolerancji dla przemocy w rodzinie,
- utworzenie grup korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy,
- wzrost liczby specjalistów przygotowanych do realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych,
- zmniejszenie liczby sprawców przemocy.

Wpływ programu na osoby stosujące przemoc:

- zaprzestaną stosowania przemocy w rodzinie,
- zdobędą wiedzę na temat możliwości wychodzenia z przemocy oraz psychologicznych mechanizmów funkcjonowania człowieka,
- wzrośnie świadomość stosowanych zachowań przemocowych,
- otrzymają konkretne informacje i wskazówki na temat konstruktywnych narzędzi wywierania wpływu w relacjach interpersonalnych,
- uzyskają wsparcie psychiczne dzięki czemu łatwiej im będzie odzyskać kontrolę nad swoim zachowaniem,

- nabeżdą i rozwiną umiejętności komunikacyjne, asertywne, radzenia sobie ze stresem i uczuciami,
- beżdą umiały lepiej sobie radzić w sytuacjach trudnych,
- nauczą się jak lepiej rozpoznawać własne potrzeby i zasoby,
- beżdą miały okazję rozpoznać swoje przekonania – mity i stereotypy po to, aby móc je zmieniać w kierunku zaprzestania stosowania przemocy.

Monitorowanie i ewaluacja

Przebieg programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinien być monitorowany na bieżąco. Po zakończeniu cyklu korekcyjno-edukacyjnego należy dokonać ewaluacji pozwalającej ocenić efektywność programu. Wskazane jest, aby system monitorowania zachowania związanego z przemocą u osób uczestniczących w programie trwał nie tylko w czasie realizacji programu, ale również do 3 lat po jego zakończeniu. W procesie oceny efektów programu powinny wziąć udział osoby udzielające pomocy ofiarom przemocy. Uzyskane wyniki należy wykorzystać w pracach nad doskonaleniem i upowszechnieniem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Ewaluacja efektów beżdże odbywała się następująco:

1. Každy uczestnik programu rozpoczynając pracę w grupie podpisze zgodę na to, aby realizatorzy programu zapytali jedną bliską mu osobę, którą sam wskaże (i która wyrazi na to zgodę) o to, czy widzi zmiany zachowań uczestnika i na czym te zmiany polegają, co jest inaczej (czy klient zaprzestał stosowania przemocy). Pytanie zadane byłoby pod koniec programu oraz pół roku po jego zakończeniu.
2. Ponadto každy uczestnik wypełniałby ankietę na początku programu oraz po jego zakończeniu, w której odpowiadałby na pytania dotyczące zmian w jego życiu i wpływu programu na te zmiany, ale też tego, co było cenne w programie, najważniejsze itp.

6. ZASOBY, W TYM FINANSOWE, SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA

Zasoby w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie opisano w podjętych działaniach Samorządu Województwa (rozdział 6.1.) wraz z finansowym ujęciem, w wyniku których zrealizowano szereg przedsięwzięć w tym obszarze.

6.1. Działania Samorządu Województwa

W chwili wejścia w życie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Samorząd Województwa rozpoczął działania w tym zakresie. Poniższa tabela przedstawia działania, jakie zostały wykonane w latach 2006 – 2010.

Tabela nr 2. Działania podjęte w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim w latach 2006 – 2010

Rok	Działania	Kwota wydatkowana w zł
2006	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Powołano Wojewódzki Interdyscyplinarny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie; ❖ 3 posiedzenia Zespołu 	2 000
2007	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Opracowano oraz wydano Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Zachodniopomorskim; ❖ Przeprowadzono 20 szkoleń na terenie powiatów województwa zachodniopomorskiego pn. "Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie - interdyscyplinarna formuła pracy lokalnych służb" w celu przygotowania gminnych zespołów do podejmowania celowych, zamierzonych oraz jednolitych działań na rzecz zapobiegania i ograniczania skali zjawiska przemocy w rodzinie; ❖ 8 posiedzeń Zespołu 	102 545
2008	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Wykonano badania ankietowe na próbie losowej dobranej spośród osób uczestniczących w szkoleniach z zakresu wdrażania zapisów Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przeprowadzonych na terenie województwa zachodniopomorskiego w 20 jego powiatach; ❖ zorganizowano konkurs Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów województwa zachodniopomorskiego na stworzenie strony internetowej dotyczącej przeciwdziałania przemocy pod nazwą „Wykorzystywanie seksualne jedną z form przemocy”; 	43 408

	❖ 2 posiedzenia Zespołu	
2009	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Opracowano raport socjologicznych badań ewaluacyjnych pn. "Współpraca między instytucjami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim"; ❖ Opracowanie poradnika na temat tworzenia i funkcjonowania Zespołów Interdyscyplinarnych pn. „Zintegrowane działanie wobec przemocy w rodzinie”; ❖ Przystąpienie do akcji informacyjno-edukacyjnej pod nazwą „Przeciwstawmy się przemocy w rodzinie i w szkole. Ofiary najbliższych i kolegów nie muszą milczeć”, której inicjatorem była Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie; ❖ 4 posiedzenia Zespołu 	56 424
2010	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Przystąpienie do ogólnopolskiej Kampanii „Zły dotyk” – Wydział Współpracy Społecznej – Ambasador Kampanii; ❖ Współpraca z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej przy realizacji cyklu edukacyjnego pn.: „Zespoły interdyscyplinarne – tworzenie i funkcjonowanie”; ❖ Wydano raport socjologicznych badań ewaluacyjnych pn. "Współpraca między instytucjami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim"; ❖ Wydanie Poradnika Tworzenie i funkcjonowanie Zespołów Interdyscyplinarnych pn. „Zintegrowane działanie wobec przemocy w rodzinie”; ❖ 1 posiedzenie Zespołu 	23 570
2008-2010	❖ Współpraca z Prokuraturą Apelacyjną podczas „Tygodnia Pomocy Ofiarom Przestępstw”	Bezkosztowo

Źródło: Opracowanie własne.

Samorząd Województwa przeprowadził również szereg szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, które zostały opisane w podrozdziale 6.1.2. „Szkolenia”.

6.1.1. Wojewódzki Interdyscyplinarny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

W województwie zachodniopomorskim Uchwałą Nr 890/06 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 4 października 2006 r. został powołany Wojewódzki Interdyscyplinarny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele pomocy społecznej, ochrony zdrowia, oświaty, wymiaru sprawiedliwości, policji, jednostek samorządu terytorialnego oraz administracji rządowej i samorządowej. Umożliwia to koordynację wszystkich działań podejmowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Członkami Wojewódzkiego Interdyscyplinarnego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie są osoby o najwyższym merytorycznym poziomie wiedzy, mające praktyczny kontakt z problemem, wieloletnie doświadczenie w pracy na rzecz przeciwdziałania przemocy, zajmujące odpowiednio wysokie stanowiska, a tym samym mające realną możliwość realizacji projektów zaproponowanych na obradach Zespołu, możliwości wprowadzania w życie podjętych zobowiązań i jednocześnie podejmowanie skutecznych działań zmierzających do zmniejszenia występowania tego typu problemu.

Celem Wojewódzkiego Interdyscyplinarnego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest integracja oraz koordynacja służb, instytucji oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz pomocy ofiarom przemocy w rodzinie na terenie województwa zachodniopomorskiego w zakresie:

- przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- zmniejszenia skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- zwiększenia dostępności do pomocy rodzinom, w których stosowana jest przemoc,
- zwiększenia skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- systematycznego diagnozowania zjawiska przemocy w rodzinie,
- szkolenia służb zajmujących się przemocą w rodzinie,
- udzielania profesjonalnej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie,
- oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie,
- dostarczania wiedzy społeczeństwu o zjawisku przemocy i sposobach radzenia sobie z tym problemem,
- propagowania pozytywnych rozwiązań merytorycznych, organizacyjnych i prawnych związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie,
- motywowania społeczności lokalnych, mass mediów, organizacji i instytucji do podejmowania działań na rzecz ofiar przemocy ze szczególnym uwzględnieniem krzywdzonych dzieci, wzrostu wiedzy z zakresu przeciwdziałania przemocy.

Liczba posiedzeń Wojewódzkiego Interdyscyplinarnego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie do końca 2010 roku wyniosła 19. W 2007 roku został opracowany Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, na podstawie którego zostały przeprowadzone szkolenia w powiatach z zakresu wdrażania jego zapisów.

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego w 2008 roku, kontynuując działania integrujące podmioty zaangażowane w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, zrealizował ważny etap tego przedsięwzięcia, jakim są badania socjologiczne zorientowane na rozpoznanie warunków optymalizacji współpracy między instytucjami. W raporcie o stanie współpracy między instytucjami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie zaprezentowane zostały wyniki badań osób, które wzięły udział w szkoleniach z zakresu wdrażania zapisów Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, przeprowadzonych na terenie województwa zachodniopomorskiego w 20 jego powiatach, które odbyły się w okresie od 10 października do 27 listopada 2007 roku.

Spośród 2500 osób losowo zostało wybranych 500, z czego 289 respondentów zajmujących się przemocą w rodzinie przesłało wypełnioną ankietę, a mianowicie 85 osób ze szkół, 90 osób z instytucji pomocy społecznej, 44 osoby z instytucji formalnych kontroli społecznych, 4 osoby z organizacji pozarządowych, 23 osoby z instytucji specjalistycznej pomocy społecznej, 19 osób z instytucji medycznych oraz 24 osoby z jednostek samorządu terytorialnego. Większa połowa badanych osób to pracownicy szkół oraz różnego rodzaju instytucji pomocy społecznej, którzy w ramach swojej pracy zajmują się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Według badanych respondentów istotne czynniki, które wpływają korzystnie na rozwiązywanie problemu przemocy w rodzinie to przede wszystkim izolacja sprawcy od ofiary przemocy, ścisła współpraca różnego rodzaju instytucji w działaniach pomocowych, przykładowe i surowe karanie sprawców przemocy, poddanie sprawcy oraz ofiary przemocy działaniom terapeutycznym, prowadzenie kampanii informacyjnych upowszechniających to, czym jest przemoc w rodzinie i jak ważne jest jej zwalczanie.

W przeprowadzonym badaniu respondenci przedstawili swoje postawy na temat współpracy międzyinstytucjonalnej. Postawy negatywne 20,42% spośród badanych wyrażały się przede wszystkim tym, iż pracownicy różnych instytucji sami potrafią znaleźć drogę do siebie i współdziałać, jeżeli jest to potrzebne w danej chwili/przypadku. Gdyby odgórnie żądać od nich integrowania się, to byłoby to tylko działanie sztuczne i biurokratyczne. 16,61% badanych uważa, co przyjmuje się również za negatywne nastawienie na współpracę międzyinstytucjonalną, że mają zbyt mało czasu na pracę w ramach już pełnionych obowiązków i zadań. Postawy pozytywne prezentuje aż 52,6% badanych, którzy uważają, że zintegrowane działanie jest szczególnie pożyteczne.

Głównymi powodami braku współpracy pomiędzy poszczególnymi instytucjami wskazywanymi przez respondentów jest brak formalnego wymogu (41,55% badanych) oraz brak gotowości do współpracy (24,14 % badanych). Ważnymi problemami, które napotykają respondenci na drodze do współdziałania, są problemy pracowników ze stosunkiem do pełnionych obowiązków, biurokratyzacja, formalizacja oraz ograniczenia prawne, wadliwość działania instytucji, nadmiar obowiązków przypadających na jednego pracownika, odmiennosc przepisów, trudności komunikacyjne pomiędzy instytucjami.

W roku 2009 podczas posiedzeń Zespołu, został opracowany Poradnik tworzenia i prowadzenia Gminnych Zespołów Interdyscyplinarnych pn. "Zintegrowane działanie wobec przemocy w rodzinie". Publikacja ta jest efektem kilkumiesięcznej pracy jej autorów oraz Wojewódzkiego Interdyscyplinarnego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Poradnik ten spotkał się

z pozytywną opinią Departamentu Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości oraz został oceniony jako cenne źródło wiedzy na temat działań zespołów interdyscyplinarnych, a także został poddany przeanalizowaniu przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej pod kątem rozważenia jego wykorzystania i rozpowszechnienia.

6.1.2. Szkolenia

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego zgodnie z art. 6 ust. 6 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jest zobligowany do organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Poniższa tabela przedstawia zrealizowane w latach 2008 – 2010 szkolenia/konferencje, ich adresatów oraz liczbę osób przeszkolonych.

Tabela nr 3. Szkolenia przeprowadzone przez Samorząd Województwa w latach 2008 – 2010

Rok	Nazwa szkolenia	Odbiorcy	Liczba osób	Kwota wydatkowana
2008	„Kuratorzy sądowi w obszarze zwiększania skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie”	kuratorzy sądowi	80	23 350
	„Elementy pierwszego kontaktu z osobą uwikłaną w przemoc”	policjanci - dzielnicowi	120	34 340
2009	„Rola i działanie kuratorów sądowych wobec osób stosujących przemoc”	kuratorzy sądowi	80	18 658,30
	„Służba zdrowia w obszarze zwiększania skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie”	ratownicy medyczni oraz pielęgniarki	130	45 767,13
	szkolenie na temat przeciwdziałania przemocy wobec dzieci we współpracy z PARPA	pedagodzy i psychologowie z przedszkoli i szkół	25	4 908
2010	„Zły dotyk – rozpoznawanie i interwencja w przypadku wykorzystywania seksualnego dzieci”	osoby pracujące w żłobkach oraz w przedszkolach	40	20 682
	Konferencja pn. „Przemoc wobec osób starszych”	osoby działające w obszarze pomocy społecznej	150	17 279

2010	Konferencja pn. „Przemoc wobec osób niepełnosprawnych oraz przewlekle chorych somatycznie”	osoby działające w obszarze pomocy społecznej	100	13 017
	szkolenie pod nazwą „DZIECKO KRZYWDZONE – interwencja i pomoc”	policjanci	45	8 880

Źródło: Opracowanie własne.

„Zespoły interdyscyplinarne – tworzenie i funkcjonowanie” – cykl edukacyjny

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego przy współpracy z Wydziałem Współpracy Społecznej przeprowadził w ramach realizowanego projektu systemowego „Profesjonalne kadry – lepsze jutro”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego cykl edukacyjny pn.: „Zespoły interdyscyplinarne – tworzenie i funkcjonowanie” dla jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, jak również kuratorów sądowych, prokuratorów lub przedstawicieli innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W 2010 roku odbył się pierwszy cykl, a w roku 2011 był on kontynuowany dla kolejnych gmin. Cykl edukacyjny z zakresu tworzenia i funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych miał na celu przybliżenie sposobu powoływania takich zespołów zgodnie z nowelizacją ustawy art. 6 ust. 2 pkt 4. W każdym cyklu edukacyjnym wzięło udział 10 gmin z województwa zachodniopomorskiego. Cykl edukacyjny składał się z 2 konferencji, 3 modułów szkoleniowych oraz pracy w środowiskach lokalnych.

W pierwszym cyklu edukacyjnym wzięły udział następujące gminy:

- gmina Barlinek: 8 osób,
- gmina Goleniów: 7 osób,
- gmina Gryfino: 7 osób,
- gmina Nowogard: 8 osób,
- gmina Maszewo: 9 osób,
- gmina Police: 7 osób,
- gmina Pyrzyce: 9 osób,
- gmina Resko: 7 osób,
- gmina Tuczno: 8 osób,
- gmina Złocieniec: 7 osób.

Cykl rozpoczęto dnia 9.08.2010 r., w którym odbyła się konferencja nt. „Zespołów interdyscyplinarnych – tworzenia i funkcjonowania”. W konferencji uczestniczyło 175 osób z województwa zachodniopomorskiego. Podczas konferencji wystąpili prelegenci: Dorota Rybarska – Jarosz (Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa

Zachodniopomorskiego), Krzysztof Faliński (Dyrektor Wydziału Współpracy Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego), Magdalena Kochan (Poseł na Sejm RP), dr Bolesław Klepajczuk (Uniwersytet Szczeciński), dr Albert Terelak (Uniwersytet Szczeciński), dr Sebastian Kołodziejczak (Uniwersytet Szczeciński). Celem konferencji było zwiększenie umiejętności przedstawicieli instytucji i organizacji o charakterze lokalnym w zakresie funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych powołanych do rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem przemocy.

Po konferencji inauguracyjnej cykl edukacyjny, rozpoczęły się moduły szkoleniowe, które podzielono na trzy części:

1. „Metodyka diagnozy problemów społecznych”

W dniach 29.09 – 1.10.2010 r. odbyły się zajęcia z zakresu Metodyki diagnozy problemów społecznych. Zajęcia trwały 20 godzin szkoleniowych i uczestniczyło w nich 70 osób. Prowadzącymi szkolenie byli Alicja Cerk oraz Jacek Ciechowicz.

2. „Współpraca międzyinstytucjonalna na rzecz rozwiązywania społecznych”

W dniach 4 – 6.10.2010 r. odbyły się zajęcia z zakresu Współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. Zajęcia trwały 20 godzin szkoleniowych i uczestniczyło w nich 69 osób. Prowadzący szkolenie: Justyna Bągorska.

3. „Zasady budowania i pracy zespołów interdyscyplinarnych”

W dniach 3 – 5.11.2010 r. odbyły się zajęcia z zakresu Zasad budowania i pracy zespołów interdyscyplinarnych, w ramach cyklu szkoleniowego pn. „Zespoły interdyscyplinarne – tworzenie i funkcjonowanie”. Zajęcia trwały 20 godzin szkoleniowych i uczestniczyło w nich 69 osób. Prowadzący szkolenie: dr Bolesław Klepajczuk, dr Sebastian Kołodziejczak, dr Albert Terelak.

Po modułach szkoleniowych rozpoczęto pracę w środowiskach lokalnych, która miała pomóc wprowadzić Zespoły wraz ze zgromadzoną wiedzą teoretyczną w praktyczną etudę działań.

W dniach 16.10 – 29.11.2010 r. odbyły się wyjazdy superwizorów/animatorów do następujących gmin: Barlinek, Goleniów, Gryfino, Maszewo, Nowogard, Police, Pyrzyce, Resko, Tuczno, Złocieniec. W każdej z gmin odbyły się trzy spotkania, łącznie 20 godzin na każdą z gmin. Spotkania w środowiskach lokalnych prowadzili: Justyna Bągorska, Alicja Cerk oraz Jacek Ciechowicz. Wyjazdy superwizorów/animatorów miały na celu wypracowanie zasad funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych. W spotkaniach uczestniczyło łącznie 77 osób.

Ostatnim etapem, kończącym cykl edukacyjny, była konferencja, która odbyła się w dniu 30.11.2010 r., pt. „Zespoły interdyscyplinarne – tworzenie i funkcjonowanie”. Celem konferencji było podsumowanie zrealizowanych szkoleń oraz superwizji w gminach: Barlinek, Goleniów, Gryfino, Maszewo, Nowogard, Police, Pyrzyce, Resko, Tuczno, Złocieniec. W konferencji uczestniczyło 105 osób. Prelegenci występujący podczas konferencji to: Bożena Szymańska (Zastępca Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego), Krzysztof Faliński (Dyrektor Wydziału Współpracy Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego), Justyna Bągorska, Jacek Ciechowicz, dr Bolesław Klepajczuk (Uniwersytet Szczeciński), dr Albert Terelak (Uniwersytet Szczeciński), dr Sebastian Kołodziejczak (Uniwersytet Szczeciński).

Do udziału w cyklu „Zespoły interdyscyplinarne - tworzenie i funkcjonowanie” w roku 2011 zakwalifikowały się następujące gminy: Przybiernów, Stare Czarnowo, Dobra, Kalisz Pomorski, Borne Sulinowo, Brzeźno, Recz, Stargard Szczeciński (miasto), Szczecinek (gmina), Świeszyno.

Harmonogram szkoleń realizowanych w ramach cyklu edukacyjnego odbędzie się w taki sam sposób jak w roku 2010.

6.1.2.1. Potrzeby szkoleniowe różnych instytucji w województwie zachodniopomorskim

W celu rozeznania potrzeb szkoleniowych w województwie zachodniopomorskim oraz ujednoczenia poziomu wiedzy różnych służb wystosowano zapytanie do instytucji realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Szkolenia obejmowałyby tematykę z zakresu:

- pomocy osobom stosującym przemoc,
- terapii skoncentrowanej na rozwiązaniu,
- identyfikacji ofiar i sprawców przemocy,
- procedur postępowania ze sprawcą przemocy,
- doskonalenia interdyscyplinarnego sposobu rozumienia problemu przemocy w rodzinie,
- edukacji - wiedzy i umiejętności koniecznych do wykonania pierwszych kroków w przypadku powzięcia informacji o przemocy w rodzinie,
- aspektów prawnych – prawo rodzinne i opiekuńcze,
- kompetencji służb i instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- problemów emocjonalnych osób pomagających,
- pracy z osobami niepełnosprawnymi – ofiarami przemocy,
- objawów i symptomów przemocy psychicznej – jak rozpoznać kiedy jest przemoc psychiczna w rodzinie lub w trakcie rozmowy z osobą doznającą przemocy psychicznej?
- pracy ze sprawcą przemocy,
- zachowań suicydalnych – jak dotrzeć do osoby o skłonnościach samobójczych, jak rozpoznać osobę o skłonnościach samobójczych, jak postępować z osobą o skłonnościach samobójczych,
- autoagresji – jak rozmawiać z osobą dokonującą samookaleczenia,
- chorób psychicznych będących przyczyną przemocy psychicznej – jak pomóc rodzinie, porady dotyczące postępowania wobec osób chorych psychicznie,
- metod stosowanych w praktyce, których celem jest pomoc ofiarom przemocy w podjęciu działań zmierzających do „wyrwania” się z kręgu przemocy,
- przemocy a procedur prawnych,
- pracy z dzieckiem w obliczu przemocy domowej,
- funkcjonowania zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych w praktyce, w tym opracowanie procedur,

- mediacji rodzinnych,
- standaryzacji współpracy z instytucjami na szczeblu gmin, powiatów i województwa,
- szkolenia podstawowego – Studium Przeciwdziałania Przemocy,
- szkolenia specjalistycznego – Studium Poradnictwa i Interwencji Kryzysowej,
- szkolenia dotyczącego zapobiegania przemocy w rodzinie,
- przemocy w rodzinie – współpraca w ramach zespołów interdyscyplinarnych,
- szkolenia w odniesieniu do procedur „Niebieskiej Karty” z zaangażowaniem służb, np. Policji, sądów.

6.2. Zasoby instytucjonalne w województwie zachodniopomorskim

W województwie zachodniopomorskim funkcjonują następujące instytucje, których działanie związane jest z zapobieganiem i zwalczaniem przemocy w rodzinie:

1. 17 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, 2 Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie i 1 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej z miast na prawach powiatu – wykonują zadania powiatu w zakresie pomocy społecznej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności: prowadzenie specjalistycznego poradnictwa, udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach, szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr z terenu powiatu, prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej, tworzenie i prowadzenie ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz specjalistycznych ośrodków wsparcia, a także opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie;
2. 110 Ośrodków Pomocy Społecznej – w tym, 7 miejskich, 50 miejsko-gminnych oraz 53 gminne, które wykonują zadania gminy z zakresu pomocy społecznej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności polegające na: przyznawaniu i wypłacaniu zasiłków celowych, pracy socjalnej, tworzeniu gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, tworzeniu gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, prowadzeniu poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, opracowywaniu i realizacji programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie, prowadzeniu gminnych ośrodków wsparcia;
3. 114 Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – do zadań Komisji należy między innymi inicjowanie działań w zakresie zwiększania dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu oraz profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej, w szczególności dla dzieci i młodzieży, podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, a także udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
4. 32. Publiczne Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne – udzielają pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, młodzieży oraz rodzicom, między innymi poprzez: wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, efektywności uczenia się, nabywania i rozwijania

umiejętności negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów oraz innych umiejętności z zakresu komunikacji społecznej, problematyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z grup ryzyka, terapię zaburzeń rozwojowych i zaburzeń dysfunkcyjnych, prowadzenie edukacji prozdrowotnej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli, wspomaganie wychowawczej funkcji rodzin;

5. 2 Sądy Okręgowe i 17 Sądów Rejonowych oraz 3 zamiejscowe wydziały mieszczące się w Chojnie, Policach oraz Pyrzycach – sądy okręgowe rozpoznają odwołania od orzeczeń wydanych przez sądy rejonowe, a więc funkcjonują jako sądy II instancji (odwoławcze); jednocześnie rozpatrują niektóre sprawy o większym ciężarze gatunkowym, wymagające od sędziów dużego doświadczenia i praktyki (bardzo duża wartość roszczenia, poważne przestępstwa itp.) i wówczas funkcjonują jako sądy I instancji; sądy rejonowe, jako jednostki sądownictwa najbliższe dla obywateli, rozpatrują wszystkie sprawy, z wyjątkiem zastrzeżonych dla sądu okręgowego;
6. 2 Kuratorów Okręgowych działających przy Sądach Okręgowych;
7. Kuratorzy Sądowi działający przy Sądach Rejonowych, którzy prowadzą sądowe postępowania wykonawcze między innymi wobec sprawców przemocy skazanych na kary nieizolacyjne, a także sprawują nadzory nad rodzinami, w których występuje przemoc w formie zaniedbania;
8. Prokuratury Okręgowe i 21 Prokuratur Rejonowych – zobowiązane, w sytuacji istnienia uzasadnionego podejrzenia, że doszło do popełnienia przestępstwa, do wszczęcia postępowania przygotowawczego celem sprawdzenia, czy faktycznie do niego doszło;
9. 3 Komendy Miejskie Policji, 17 Komend Powiatowych Policji – zgodnie z Ustawą o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku, do podstawowych zadań policji należą: ochrona życia i zdrowia ludzi, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, w tym prowadzenie interwencji w przypadku występowania przemocy w rodzinie, zapewnianie ofiarom doraźnego bezpieczeństwa, informowanie ofiar i świadków o przysługujących prawach, możliwościach i miejscach uzyskania pomocy, prowadzenie działań prewencyjnych wobec sprawców;
10. 2 Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Świnoujściu i w Białogardzie.

7. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

7.1 CEL GŁÓWNY

ZWALCZANIE PROBLEMU WYWOŁANEGO PRZEMOCĄ DOMOWĄ W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM

Problem I POZIOM ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ WIEDZA OSÓB REALIZUJĄCYCH ZADANIA W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Problem II JAKOŚĆ I SKUTECZNOŚĆ POMOCY UDZIELANEJ RODZINOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY ORAZ WSPARCIE DLA OSÓB UWIKŁANYCH W PRZEMOC W RODZINIE

Problem III WSPÓŁPRACA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH NA RZECZ ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Problem IV JAKOŚĆ DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH PRZEZ GMINY I POWIATY NA RZECZ ZAPOBIEGANIA PRZEMOCY W RODZINIE

PROBLEM I – POZIOM ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ WIEDZA OSÓB REALIZUJĄCYCH ZADANIA W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE					
CEL STRATEGICZNY 1. Podniesienie poziomu świadomości społeczeństwa na temat przemocy w rodzinie oraz wiedzy osób realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie					
CELE CZĄSTKOWE	1.1.	Edukacja społeczna oraz promowanie postaw społecznych wolnych od przemocy	PLANOWANE DZIAŁANIA	1.1.1. Podnoszenie poziomu wiedzy społeczeństwa oraz uwrażliwianie na problem przemocy poprzez opracowywanie, upowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych na temat przemocy w rodzinie i jej negatywnych skutków	WSKAŹNIKI
				1.1.2. Współpraca z mediami w zakresie edukacji i podniesienia poziomu wrażliwości społecznej na zjawisko przemocy w rodzinie	
				1.1.3. Opracowywanie oraz udział w kampaniach społecznych o charakterze edukacyjnym na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie	
1. Ilość wydanych/ rozdyskrebowanych materiałów informacyjno-edukacyjnych (poradników, ulotek, biuletynów, publikacji) 2. Liczba przeprowadzonych/ wdrożonych kampanii edukacyjno-informacyjnych 3. Liczba wspartych przedsięwzięć bądź instytucji podejmujących działania/akcje na rzecz wzmocnienia więzi w rodzinie 4. Liczba wspartych działań podejmowanych przez instytucje, organizacje pozarządowe na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie 5. Liczba programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży wspartych w realizacji w środowisku szkolnym					

CELE CZĄSTKOWE	1.1.	Edukacja społeczna oraz promowanie postaw społecznych wolnych od przemocy	PLANOWANE DZIAŁANIA	1.1.4.	Promowanie stylu życia (w tym form spędzania czasu wolnego) i relacji społecznych służących wzmocnieniu więzi rodzinnych	WSKAŹNIKI		
		1.1.6.		Wspieranie edukacji i poradnictwa rodzinnego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie				
		1.1.7.		Propagowanie programów profilaktycznych w szkołach, uświadamiających i uwrażliwiających młode pokolenie na problem przemocy, w tym przemocy rówieśniczej				
	1.2.	Zwiększenie liczby wykwalifikowanych realizatorów działań na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej		1.2.1.	Opracowywanie i upowszechnianie materiałów szkoleniowych o charakterze informacyjno-edukacyjnym w przedmiocie zagadnienia przemocy domowej			1. Ilość przekazanych materiałów informacyjno-edukacyjnych 2. Liczba wspartych przedsięwzięć bądź instytucji stosujących nowatorskie, rekomendowane rozwiązania w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie.
				1.2.2.	Promowanie i wdrażanie tzw. „dobrych praktyk”, rekomendowanych i nowatorskich rozwiązań w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie			

PROBLEM II – JAKOŚĆ I SKUTECZNOŚĆ POMOCY UDZIELANEJ RODZINOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY ORAZ WSPARCIE DLA OSÓB UWIKŁANYCH W PRZEMOC W RODZINIE						
CEL STRATEGICZNY 2.						
Poprawa jakości i skuteczności pomocy udzielanej rodzinom doznającym przemocy oraz wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc w rodzinie						
CELE CZĄSTKOWE	2.1.	Zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej osobom doznającym przemocy w rodzinie	PLANOWANE DZIAŁANIA	2.1.1.	Opracowywanie programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie	WSKAŹNIKI
				2.1.2.	Inspirowanie i promowanie nowatorskich projektów na rzecz pomocy rodzinom doznającym przemocy	
				2.1.3.	Zwiększenie dostępności i skuteczności profesjonalnej pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, niepełnosprawnych i osób starszych krzywdzonych w wyniku stosowania agresji i przemocy	
		<ol style="list-style-type: none"> 1. Ilość programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie 2. Liczba nowatorskich projektów na rzecz pomocy rodzinom doznającym przemocy oraz ograniczania negatywnych następstw jej stosowania 3. Liczba osób (w tym dzieci, starszych i niepełnosprawnych), którym została zapewniona profesjonalna pomoc interwencyjna i terapeutyczna w wyniku stwierdzonego występowania przemocy domowej 				

CELE CZĄSTKOWE	2.2.	Zwiększenie skuteczności działań o charakterze korekcyjno-edukacyjnym wobec osób stosujących przemoc	PLANOWANE DZIAŁANIA	2.2.1. Opracowywanie programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	WSKAŹNIKI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ilość programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie realizowanych w warunkach środowiska otwartego i penitencjarnego 2. Liczba osób stosujących przemoc 3. Liczba osób uczestniczących w programach korekcyjno-edukacyjnych 4. Liczba założonych Niebieskich Kart 5. Liczba nowatorskich i rekomendowanych programów korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców przemocy domowej 6. Liczba programów postpenitencjarnych dla stosujących przemoc w rodzinie
				2.2.2. Usprawnienie procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie		
				2.2.3. Inspirowanie powstawania nowych, a także promowanie rekomendowanych programów korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawców przemocy domowej		
				2.2.4. Wspieranie programów edukacyjno-terapeutycznych prowadzonych z osobami stosującymi przemoc		

PROBLEM III – WSPÓŁPRACA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH NA RZECZ ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA PRZEMOCY W RODZINIE							
CEL STRATEGICZNY 3. Podniesienie poziomu współpracy jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie							
CELE CZĄSTKOWE	3.1.	Zapewnienie efektywnego rozwoju współpracy na poziomie administracji rządowej, samorządowej i organizacji pozarządowych	PLANOWANE DZIAŁANIA	3.1.1.	Wspieranie działań o charakterze interdyscyplinarnym na szczeblu gmin i powiatów	WSKAŹNIKI	1. Liczba utworzonych Zespołów Interdyscyplinarnych 2. Liczba zrealizowanych szkoleń interdyscyplinarnych 3. Liczba resortów biorących udział w szkoleniach 4. Liczba dofinansowanych działań tworzonych przez organizacje trzeciego sektora 5. Kwota dofinansowania działań tworzonych przez organizacje trzeciego sektora 6. Liczba osób objętych dotowanymi działaniami 7. Liczba konferencji, seminariów, narad, wspólnych przedsięwzięć służących tworzeniu spójnego systemu wiedzy i dobrych praktyk w zakresie przeciwdziałania zjawisku przemocy domowej.
				3.1.2.	Promowanie wdrażania metod wczesnej diagnozy i interwencji wobec problemu przemocy w rodzinie		
				3.1.3.	Wspieranie rozwoju infrastruktury pomocy instytucjonalnej w obszarze przemocy domowej		

CELE CZĄSTKOWE	3.1	Zapewnienie efektywnego rozwoju współpracy na poziomie administracji rządowej, samorządowej i organizacji pozarządowych	PLANOWANE DZIAŁANIA	3.1.4.	Promowanie inicjatyw oddziaływujących na postawy społeczności lokalnych i zwiększających ich gotowość do angażowania się w pomoc rodzinom dotkniętym problemem przemocy	WSKAŹNIKI	<p>8. Liczba podjętych inicjatyw przez organizacje pozarządowe w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie</p> <p>9. Liczba konferencji, seminariów, narad, wspólnych przedsięwzięć służących tworzeniu spójnego systemu wiedzy i dobrych praktyk w zakresie przeciwdziałania zjawisku przemocy domowej</p> <p>10. Liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze zapobiegania przemocy w rodzinie</p> <p>11. Liczba organizacji pozarządowych, podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, które otrzymały dotacje a także nawiązały współpracę o charakterze pozafinansowym w aspekcie realizacji zadań publicznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie</p> <p>12. Liczba osób objętych dotowanymi działaniami</p>
				3.1.5.	Wymiana doświadczeń, wiedzy, inicjowanie wspólnych przedsięwzięć z instytucjami, służbami działającymi w obszarze i na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej na szczeblu krajowym i wojewódzkim		
				3.1.6.	Wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie		

**PROBLEM IV – JAKOŚĆ DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH PRZEZ GMINY I POWIATY
NA RZECZ ZAPOBIEGANIA PRZEMOCY W RODZINIE**

CEL STRATEGICZNY 4.

Podniesienie jakości działań podejmowanych przez gminy i powiaty na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie

CELE CZĄSTKOWE	4.1.	Monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa zachodniopomorskiego	PLANOWANE DZIAŁANIA	4.1.1.	Zbieranie i opracowywanie danych statystycznych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie głównie w oparciu o procedurę „Niebieskiej Karty” we współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Szczecinie, przedstawicielami służb zobowiązanych ustawą do zakładania Niebieskiej Karty, ale także sądami okręgowymi i innymi instytucjami realizującymi zadania wynikające z Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	WSKAŹNIKI	1. Opracowania sporządzone na podstawie danych dotyczących skali zjawiska zebranych z obszaru województwa, w tym statystyka z zastosowania procedury „Niebieskiej Karty” 2. Liczba badań społecznych przeprowadzonych na terenie województwa 3. Liczba sporządzonych ekspertyz
				4.1.2.	Prowadzenie badań dotyczących pomiaru skali zjawiska przemocy domowej w obszarze województwa oraz monitorowanie postaw społecznych wobec problemu i agresji w środowisku lokalnym		
				4.1.3.	Przygotowywanie ekspertyz dotyczących problemu przemocy w rodzinie		

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Wydział Współpracy Społecznej

CELE CZĄSTKOWE	4.2.	Rozwój systemu informacji na temat działań podejmowanych na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy domowej oraz możliwości uzyskania pomocy w obszarze województwa zachodniopomorskiego	PLANOWANE DZIAŁANIA	4.2.1.	Gromadzenie danych na temat działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania i ograniczania przemocy domowej	WSKAŹNIKI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykaz podejmowanych działań i dobrych praktyk 2. Baza zasobów instytucjonalnych 3. Katalog potrzeb 4. Raporty ewaluacyjne 5. Liczba baz informacyjnych, liczba wpisów w poszczególnych bazach i stopień ich aktualizacji
				4.2.2.	Badanie zasobów, potrzeb oraz skuteczności działań w obszarze przemocy w rodzinie		
				4.2.3.	Tworzenie i aktualizowanie baz informacyjnych dotyczących miejsc pomocy dla osób w sytuacji występowania przemocy domowej		

7.2. Wnioski

Wieloletnie doświadczenie Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego – w zakresie działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także wyniki różnorodnych badań oraz analiza statystyk, sprawozdań (które przedstawiono w Rozdziale 5. niniejszego Programu), wskazują, że problem przemocy w rodzinie jest w dalszym ciągu niezwykle istotny, a ogólna skala zjawiska jest duża. Istnieje zatem wiele ważnych kwestii, które charakteryzują zjawisko przemocy w rodzinie, a ich znajomość powinna znaleźć swoje odzwierciedlenie w efektywnych działaniach na rzecz przeciwdziałania temu zjawisku:

1. Zasadne jest wspieranie i realizacja programów profilaktycznych adresowanych do ogółu mieszkańców województwa zachodniopomorskiego. Wymagać to będzie wzmocnienia działań profilaktycznych, zarówno specyficznych (edukacja, szkolenia mające na celu naukę umiejętności społecznych), jak i niespecyficznych (pomoc prawna, pomoc psychologiczna – praca nad zmianą szkodliwych przekonań dotyczących stosowania przemocy, zagospodarowanie czasu wolnego).
2. Mając na uwadze dużą skalę zjawiska przemocy w rodzinie, należy w dalszym ciągu kontynuować realizację programów adresowanych do osób dotkniętych przemocą w rodzinie, jak również do osób stosujących przemoc w rodzinie. Ważne, żeby programy stanowiły kompleksową pomoc szczególnie dla ofiar przemocy w rodzinie. Należy w programach tych uwzględnić poradnictwo psychologiczne, medyczne, prawne, socjalne, zawodowe, rodzinne oraz naukę umiejętności społecznych i wychowawczych. W przypadku osób stosujących przemoc w rodzinie ważne jest ich zmotywowanie do podjęcia pracy nad sobą – aktywnego uczestnictwa w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (zdarza się niestety często tak, że wiele osób zaczyna pracę w grupie, ale jej nie kończy). Należy też pamiętać o tym, że realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wymaga uwzględnienia specyfiki różnych grup sprawców przemocy (np. sprawcy - osadzeni w zakładach karnych, czy uczestniczący w terapii uzależnienia od alkoholu lub innych środków psychoaktywnych), którzy stanowią grupę zróżnicowaną pod wieloma względami. Istotne wydaje się też informowanie społeczeństwa o takich programach, pokazanie jak ważne jest udzielenie pomocy nie tylko ofiarom, ale również sprawcom przemocy. Chodzi przede wszystkim o powstrzymanie przemocy - by sprawca nie szukał kolejnej ofiary. Występowanie przemocy w każdym środowisku budzi nie tylko lęk, ale także chęć ukarania, a nawet represji na sprawcach przemocy. Trudno jest przekonać społeczeństwo o konieczności niesienia pomocy również tym osobom. Często budzi to sprzeciw również w ludziach, którzy z racji wykonywanego zawodu mają tę pomoc nieść. Konieczne wówczas staje się zrozumienie zjawiska przemocy, mechanizmów jej powstania. To wszystko powinno mieć swój oddźwięk w realizowanych programach szkoleniowych dla różnych grup zawodowych zajmujących się problematyką społeczną, w kampaniach oraz programach korekcyjno-edukacyjnych. Najtrudniejszym etapem w realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, jest rekrutacja uczestników.
3. Jak pokazują badania prowadzone na poziomie Polski, jak również w badaniach przeprowadzonych na poziomie województwa szczególne zapotrzebowanie występuje w sferze

doskonalenia różnych grup zawodowych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie tzw. pracowników „pierwszego kontaktu”, konieczne jest też rozpowszechnianie wiedzy na temat możliwości uzyskania pomocy w przypadku występowania przemocy w rodzinie. Należy obalać nieprawdziwe stereotypy i mity dotyczące przemocy oraz agresji, poprzez programy edukacyjne, jak również realizując lub współorganizując kampanie społeczne, a także poprzez tworzenie zakładek na stronie internetowej realizatora dotyczącej problemów przemocy w rodzinie.

4. Istotną rzeczą jest stała edukacja mieszkańców województwa zachodniopomorskiego – podniesienie poziomu świadomości społeczeństwa na temat zjawiska przemocy w rodzinie - czym ona jest, jakie są jej rodzaje, a także konsekwencje. Poważnym aspektem jest także zmniejszanie przekonań jakie posiadają osoby doznające i stosujące przemoc, które kierują się mitami oraz stereotypami w obszarze przemocy domowej. Ważnym czynnikiem jest pokazywanie rozmiarów szkodliwości różnych form przemocy w rodzinie, a nie tylko nagłaśnianie najbardziej drastycznych przypadków. Konieczne jest też uświadomienie społeczeństwu, że przemoc psychiczna (np. wyrażona przykrym słowem) może być równie groźna, jak przemoc fizyczna, zarówno w stosunku do swoich bliskich dorosłych, jak również wobec dzieci. Należy również skłonić podmioty zajmujące się przemocą w rodzinie do systematycznego propagowania wiedzy dotyczącej ośrodków/institucji, gdzie można uzyskać pomoc w przypadku przemocy w rodzinie (w tym o możliwości uzyskania pomocy pracowników „pierwszego kontaktu”). Należy również tworzyć i rozpowszechniać materiały edukacyjne, m.in. „Informator o instytucjach działających na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim”. Warto też tworzyć edukacyjno-informacyjne strony internetowe dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie, na których umieszczone również będą odnośniki do innych stron internetowych zajmujących się problematyką przemocy. Ważne jest też zwiększenie roli i kompetencji pracowników „pierwszego kontaktu”.
5. Badania OBOP prowadzone dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Fundacji Dzieci Niczyje pokazują, że przemoc w rodzinie wobec dzieci jest powszechnym zjawiskiem. Zaskakujące jest to, że znacząco duża część Polaków (77%), jak również młodzi ludzie, którzy zostali dotknięci przemocą, uważają, że prawo w Polsce słabo chroni dzieci, które są ofiarami przemocy w rodzinie – według nich pomoc wobec krzywdzonego dziecka w naszym kraju nie jest wystarczająca. Fakt ten może skłonić także do głębszego rozważania nad poziomem systemu pomocy dziecku, a także powinien spowodować większe zaangażowanie służb pomagających rodzinie w kryzysie. Należy zatem kontynuować szkolenia dla różnych grup zawodowych zajmujących się problemem przemocy wobec dzieci, wykorzystywania seksualnego dzieci, jak również informować społeczeństwo o problemie krzywdzenia dzieci (poprzez kampanie, akcje promocyjne, stronę internetową). Warto również wspierać i/lub realizować programy profilaktyczne dla rodziców - polegające na nauce umiejętności wychowawczych i społecznych. Wskazaniem również jest, aby stale rozpowszechniać wiedzę, gdzie można znaleźć fachową pomoc w przypadku krzywdzenia dziecka.

6. Ważnym elementem będą również zorganizowane szkolenia z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla różnych grup zawodowych, m.in.: psychologów, pedagogów, nauczycieli, policjantów, pracowników ochrony zdrowia, sędziów, prokuratorów, kuratorów, pracowników organizacji pozarządowych, pracowników samorządów różnych szczebli, które nie tylko pomogą pracownikom w podnoszeniu i doskonaleniu ich umiejętności czy też kwalifikacji zawodowych. Bardzo często ukrytym celem tego typu szkoleń jest także próba lepszej integracji zespołów pracujących ze sobą w różnych instytucjach. Warto pamiętać, żeby na szkoleniach tych uczestnicy nie tylko nabyli większą wiedzę na temat przemocy w rodzinie, ale także uczyli się praktycznych umiejętności niezbędnych w swojej pracy – szczególnie ważnych umiejętności społecznych, psychologicznych, a nawet wychowawczych. Istotnym aspektem jest też wprowadzenie na szkoleniach bloku wymiany doświadczeń w ramach warsztatów, dzięki którym uczestnicy mogą wzajemnie sobie wspierać, służyć fachową pomocą, a czasami wskazać krótszą drogę w przypadku podobnych doświadczeń w trakcie realizacji zadań. Dobrze, żeby szkolenia interdyscyplinarne z zakresu przemocy w rodzinie stanowiły początek dla integracji środowiska lokalnego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
7. Warto także podjąć następujące działania:
- a) wypracować procedury współpracy między instytucjami udzielającymi pomocy ofiarom przemocy w rodzinie w ramach powstających zespołów interdyscyplinarnych;
  - b) systematycznie rozwijać i usprawniać wojewódzki system przeciwdziałania przemocy w rodzinie - poprzez np.: motywowanie powiatów i gmin do większej aktywności w tworzeniu i rozwoju lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
  - c) motywować do wykorzystania superwizji jako aktywnego wsparcia dla kadry realizującej zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
  - d) stale rozszerzać infrastrukturę jednostek pomocy osobom doświadczającym przemocy w rodzinie;
  - e) stwarzać realizatorom programów dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, jak i dla osób stosujących przemoc, warunki do wymiany doświadczeń i informacji o dobrych praktykach;
  - f) dbać o rozwój i profesjonalizację kadry udzielającej pomocy poprzez systematyczne szkolenia służb w tym zakresie, szczególnie z małych gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i miejskich;
  - g) wypracować jednolity sposób zbierania danych o liczbie osób dotkniętych przemocą oraz rodzaju i liczbie udzielonych świadczeń.

8. PODSTAWY PRAWNE, ZAŁOŻENIA ORAZ MIEJSCE I CZAS REALIZACJI PROGRAMU

8.1. Podstawy prawne

Zadania ujęte w ramach Programu realizowane będą przede wszystkim w oparciu o ustawę z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz.1493, z późn. zm.) w związku z ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 125, poz.842), której celem jest poprawa skuteczności działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Poza tym w oparciu o:

1. ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.);
2. ustawę z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473, z późn. zm.);
3. ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.);
4. ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.);
5. ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2007 r. Nr 43, poz. 277, z późn. zm.);
6. ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.);
7. ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.);
8. ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.);
9. ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.);
10. ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.);
11. ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.);
12. ustawę z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2010r. Nr 113, poz. 759, z późn. zm.).

8.2. Założenia do Programu

Założenia do Programu opierają się także na następujących dokumentach:

1. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2006-2016.
2. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020.
3. Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do Roku 2015.

8.3. Miejsce i czas realizacji Programu

Program realizowany będzie na terenie województwa zachodniopomorskiego w 114 gminach, 21 powiatach oraz na poziomie samorządu województwa w latach 2012-2020. Wdrażanie Programu rozpocznie się po jego uchwaleniu, a działania zaplanowane do realizacji będą wprowadzane w formie ciągłej.

8.4. Adresaci Programu

Adresatami Programu są mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego ze szczególnym uwzględnieniem:

- Osób dotkniętych przemocą w rodzinie.
- Osób stosujących przemoc w rodzinie.
- Świadców przemocy w rodzinie.
- Osób zaangażowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim, np. pracownicy „pierwszego kontaktu” oraz instytucje/organizacje zajmujące się tym problemem.

9. FINANSOWANIE WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE W LATACH 2012-2020

Na realizację zadań wynikających z Programu przeznaczone będą środki:

1. o których mowa w art.8 pkt 7a - ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz.1493, z późn. zm.);
2. ujęte w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie – zgodnie z *załącznikiem Nr 3* do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
3. ujęte w rezerwie celowej projektu budżetu państwa;
4. środki własne Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego;
5. z dodatkowych środków pochodzących z funduszy UE i innych źródeł zewnętrznych.

Finansowanie przez Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego zadań objętych Programem zależne będzie od wysokości środków finansowych w każdym roku budżetowym, dlatego też zachodzi konieczność corocznego, szczegółowego określenia zadań realizowanych w ramach Programu i związanych z tym wydatków na dany rok.

10. SŁOWNIK POJĘĆ

Agresja (lub przemoc interpersonalna) - jest to zjawisko społeczne; są to „czynności intencjonalnie podejmowane przez ludzi (np. specyficzne zachowanie się, aranżowanie określonej sytuacji), stanowiące zagrożenia lub powodujące szkody w fizycznym, psychicznym i społecznym dobrostanie innych osób (tj. wywołujące ból, cierpienie, destrukcję, prowadzące do utraty cenionych wartości)”.

Akceptacja - działanie stabilizujące nasz stosunek do ludzi i rzeczy, do samego siebie i własnych postaw.

Asertywność - umiejętność wyrażania własnych, autentycznych uczuć, postaw, życzeń, opinii lub praw w sposób bezpośredni i stanowczy; wiąże się zarazem z respektowaniem uczuć, postaw, opinii, praw i pragnień innych osób.

Bezsilność edukacyjna rodziców - odnosi się do działań, które rozmiągają się z sytuacją rozwojową rodziny (wiek dzieci, odpowiedzialność rodzicielska, motywacja) oraz z oczekiwaniami środowiska społecznego wobec młodego pokolenia w zakresie zwyczajów (i obyczajów) oraz zachowań seksualnych. Szczególną bezsilność okazują rodzice w sferze spędzania przez młodzież czasu wolnego, doboru towarzystwa, mody, osiągnięć szkolnych oraz tzw. norm rówieśniczych.

Cykl przemocy – związki, w których kobiety doświadczają przemocy fizycznej ze strony swoich partnerów, przechodzą przez trzy fazy powtarzającego się cyklu.

Faza narastania napięcia – w fazie pierwszej narasta napięcie i agresywność sprawcy. Każdy drobiazg wywołuje jego irytację, za byle co robi awanturę, zaczyna więcej pić, prowokuje kłótnie i staje się coraz bardziej niebezpieczny. Kobieta stara się opanować sytuację i oddalić zagrożenie. Często pojawiają się u niej różne dolegliwości fizyczne, bóle żołądka i głowy, bezsenność i utrata apetytu. Wpada w apatię lub ogarnia ją silny niepokój. Czasem nie mogąc wytrzymać tego oczekiwania sama prowokuje spiecia, żeby już wreszcie „mieć to za sobą”.

Faza gwałtownej przemocy - z mało istotnych powodów dochodzi do ataku agresji i rozładowania złości. Kobieta jest raniona fizycznie i psychicznie, znajduje się w stanie szoku. Stara się uspokoić sprawcę i ochronić siebie. Odczuwa przerażenie, złość, bezradność i wstyd, traci ochotę do życia.

Faza "miodowego miesiąca" - w tej fazie wszystko się zmienia. Gdy partner wyładował już swą złość i zaczyna sobie zdawać sprawę z tego, co zrobił, nagle staje się inną osobą. Stara się znaleźć jakieś wytłumaczenie i usprawiedliwienie. Przeżywa poczucie winy, okazuje skruchę, przeprosza i obiecuje, że to się już nie powtórzy. Zaczyna okazywać ciepło i miłość. Staje się znowu podobny do tego mężczyzny, jakim był na początku związku, kiedy ofiara się w nim zakochała. Przynosi kwiaty, prezenty, zachowuje się jakby nie było żadnej przemocy. Kobieta zaczyna wierzyć, że partner się zmienił i że przemoc była jedynie wyjątkowym incydentem, który już nigdy się nie powtórzy. Faza "miodowego miesiąca" jest tylko przemijającym okresem i wkrótce rozpoczyna się ponownie faza narastania napięcia. Wszystko zaczyna się od nowa. Przemoc w następnym cyklu na ogół jest bardziej gwałtowna i dłuższa, a chwile ulgi coraz krótsze. Doświadczenia „miodowej fazy” demobilizują ofiarę i utrwalają u sprawcy poczucie bezkarności oraz nadzieję, że następnym razem znowu sobie jakoś poradzi i uzyska przebaczenie.

Deprawacja seksualna - zachowanie niezgodne z obowiązującymi normami moralnymi, realizowane w sposób cyniczny, pozbawione hamulców moralnych, nie liczące się z odczuciami i opiniami innych ludzi, a nawet zmierzające do tego, żeby ich także zgorszyć i zdemoralizować.

Dojrzałość - stan, zbiór cech lub właściwości, jakimi powinna odznaczać się osoba „dojrzała” lub „dorosła”, efekt końcowy różnorodnych procesów rozwojowych, dokonujących się w dzieciństwie i w młodości. Dotyczy różnorodnych komponentów pełnego rozwoju osobowego w sferach: fizycznej, seksualnej, psychicznej, emocjonalnej i społecznej.

Dziecko niepełnosprawne - to takie, które bez specjalnych ulg lub pomocy z zewnątrz jest długotrwale, całkowicie lub w znacznym stopniu niezdolne do uczestnictwa w funkcjonowaniu grupy normalnie rozwiniętych i zdrowych rówieśników.

Edukacja zdrowotna - jest to proces, w którym człowiek uczy się dbać o zdrowie własne i innych ludzi. Jest ona podstawowym warunkiem skuteczności profilaktyki na wszystkich trzech poziomach. Aby człowiek zapobiegał chorobom, uczestniczył we wczesnym ich wykrywaniu i leczeniu, był współtwórcą swego zdrowia, musi mieć wiedzę na ten temat, rozumieć, umieć i chcieć to robić.

Emocje - procesy emocjonalne to wszelkie (zarówno świadome jak i nieświadome) procesy wartościowania każdej stymulacji. Odczuwaniu emocji towarzyszą zwykle zmiany somatyczne, ekspresje mimiczne i pantomimiczne oraz określone zachowania. Ekspresja emocji to wszelkie sygnały (zmiany w wyglądzie organizmu, ruchy i dźwięki) emitowane przez jednostkę, będące dla kogoś innego wskazówką przeżywania przez tę osobę określonej emocji. Emocje różnią się znakiem (pozytywne/przyjemne i negatywne/przykre emocje) oraz natężeniem (silne lub słabe), a także jakością w zależności od sytuacji, w której występują, specyfiką reakcji i subiektywnych przeżyć. W zależności od przyjętego stanowiska teoretycznego zakłada się, że reakcja emocjonalna u danej osoby rozwija się równoległe z procesem spostrzegania lub przypominania, następuje po nim, lub że jej rodzaj jest zależny od interpretacji osoby odczuwającej emocję.

Frustracja - stan niezadowolenia wynikający z niespełnienia się schematu sytuacyjnego (modelu, planu działania, osiągnięcia celu, spodziewanego efektu, satysfakcji) na skutek nagłej nieprzewidzianej przeszkody.

Interwencja kryzysowa - stanowi zespół działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin, w tym dotkniętych przemocą, w celu zapobiegania lub pogłębiania się występujących dysfunkcji. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się w szczególności poradnictwa specjalistycznego oraz schronienia dostępnego przez całą dobę. Matki z małoletnimi dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Do tych domów mogą być również przyjmowani ojcowie z małoletnimi dziećmi albo inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi.

Jednostka organizacyjna pomocy społecznej – regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, dom pomocy społecznej, placówka specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, placówka opiekuńczo-wychowawcza, ośrodek adopcyjno-opiekuńczy, ośrodek wsparcia i ośrodek interwencji kryzysowej, w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny – pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających

do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny, w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej.

Kryzys - przejściowy stan nierównowagi wewnętrznej, wywołany przez krytyczne wydarzenie, bądź wydarzenie wymagające istotnych zmian i rozstrzygnięć, sposób postrzegania jakiegoś zdarzenia lub sytuacji jako niemożliwej do wytrzymania trudności, która przekracza zasoby i mechanizmy radzenia sobie osoby. Dopóki osoba nie doprowadzi do ich uwolnienia kryzys może spowodować poważne zaburzenia funkcjonowania w obszarach: afektywnym, poznawczym i behawioralnym.

Krzywdzenie dziecka - każda działalność dorosłych, która w jakikolwiek sposób zaburza jego rozwój lub uniemożliwia wykorzystanie jego potencjalnych możliwości.

a) **Przemoc fizyczna wobec dziecka** – powodująca różne obrażenia ciała (złamania, oparzenia, stłuczenie tkanek miękkich, uszkodzenie mózgu, aż do śmierci włącznie), rozpijanie dziecka.

b) **Seksualne wykorzystywanie dziecka** – obejmujące nie tylko sam akt fizycznego gwałtu lub zmuszanie do prostytucji, ale również ekshibicjonizm czy obsceniczne rozmowy z dzieckiem.

c) **Maltretowanie psychiczne (emocjonalne)** – począwszy od wyzwisk, gróźb, zastraszania, poniżania dziecka, aż do emocjonalnego odrzucenia włącznie. Zaniechanie dziecka – (obejmować może sferę zarówno psychiczną, jak i fizyczną) – zaniechanie potrzeb związanych z wyżywieniem, opieką medyczną, schronieniem, higieną, obciążanie nadmierną pracą, uniemożliwianie dostępu do nauki.

Kurator sądowy – funkcjonariusz publiczny realizujący określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądowych.

Młodzież - grupa ludzi, którzy spełniają następujące kryteria:

- wieku – mieszczą się w przedziale 11-18-24 lata,
- progu edukacji – rozpoczynają naukę w szkole ponadpodstawowej,
- wieku rozwojowego – dziewczęta, które rozpoczęły miesiączkowanie; chłopcy, u których pojawiła się pierwsza ejakulacja.

Niepełnosprawność - pomimo sformułowania wielu definicji niepełnosprawności, dominują dwie zasadnicze płaszczyzny w rozpatrywaniu tego terminu. W pierwszej niepełnosprawność rozpatrywana jest w kategoriach biologiczno-medycznych. Zwraca się tu uwagę przede wszystkim na dysfunkcje fizjologiczne, anatomiczne i psychiczne. W drugiej płaszczyźnie niepełnosprawność rozpatrywana jest w kategoriach środowiskowo-społecznych. Główną rolę odgrywa tu wywodząca się z dysfunkcji biologicznych niemożność lub ograniczenie wykonywania pracy zarobkowej. Istotnym czynnikiem jest związany z tym poziom i możliwość funkcjonowania rodzinnego, społecznego, ekonomicznego itp., jak też wynikająca z tego konieczność korzystania z pomocy osób najbliższych, a także pomocy państwa. Definicja niepełnosprawności zawarta w Standardowych Zasadach rozpatruje ten termin w kategoriach relacji osoby ze środowiskiem - społecznym i fizycznym. Jednym z pierwszych dokumentów powojennych prawa międzynarodowego, który zwrócił uwagę na grupę osób niepełnosprawnych, było Zalecenie Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP), Nr 99 z 1955 roku, o rehabilitacji zawodowej inwalidów. Zalecenie nie posługuje się terminem "osoba niepełnosprawna", a używanym wcześniej pojęciem "inwalida", które oznaczało: "osobę, której szanse otrzymania

i zachowania stosownego zatrudnienia są poważnie ograniczone w następstwie zmniejszenia zdolności fizycznych lub umysłowych". Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) przyjęła w 1980 roku Międzynarodową Klasyfikację Uszkodzeń, Niepełnosprawności i Upośledzeń (ICIDH), gdzie zaproponowano bardziej precyzyjne, a jednocześnie zrelatywizowane podejście. Klasyfikacja definiowała niepełnosprawność (disability), jako "wszelkie, wynikające z uszkodzenia, ograniczenia lub braku zdolności wykonywania czynności na poziomie uważanym za normalny dla człowieka". Klasyfikacja określa też termin "uszkodzenie" (impairment) jako oznaczający "wszelką utratę lub wadę struktury anatomicznej narządów i (lub) ich czynności fizycznych czy psychicznych". Termin "upośledzenie" (handicap) oznacza "niekorzystną (gorszą) sytuację osoby, będącą wynikiem uszkodzenia lub niepełnosprawności polegającą na ograniczeniu lub uniemożliwieniu wypełniania ról, które uważane są za normalne pod względem płci, wieku, czynników kulturowych i społecznych". Warto zwrócić uwagę na powyższe terminy zdefiniowane w klasyfikacji, gdyż ich elementy pojawiać się będą w późniejszych dokumentach, określających na swoje potrzeby pojęcie niepełnosprawności. W perspektywie członkostwa Polski w Unii Europejskiej, warto przedstawić definicję niepełnosprawności obowiązującą w krajach Unii Europejskiej (UE). Przyjęta w UE definicja mówi, że "jest to osoba, która na skutek urazu, choroby lub wady wrodzonej ma poważne trudności albo nie jest zdolna wykonywać czynności, które osoba w tym samym wieku zazwyczaj zdolna jest wykonywać".

Pojęcie niepełnosprawności w wybranych aktach polskich.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych definiuje niepełnosprawność jako: "stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudniający, ograniczający bądź uniemożliwiający wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zarobkowej". Definicja zawarta w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, mówi, że są to: "osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajami, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji". A. Hulek za osobę niepełnosprawną uważa "taką jednostkę, u której istnieje naruszenie sprawności i funkcji w stopniu wyraźnie utrudniającym (w porównaniu z osobami zdrowymi w danym kręgu kulturowym) pobieranie nauki w normalnej szkole, wykonywanie czynności życia codziennego, pracę zawodową, udział w życiu społecznym oraz zajęciach w czasie wolnym od pracy". Tak jak nie można sformułować jednolitej definicji niepełnosprawności, nie można mówić o osobach o identycznych dysfunkcjach. Podczas wielu badań medycznych, socjologicznych i środowiskowych nie zetknięto się z dwoma lub kilkoma osobami o identycznym stopniu niesprawności biologicznej, a także społecznej.

Ofiara – osoba fizyczna, której dobro chronione prawem zostało naruszone lub bezpośrednio zagrożone przez przestępstwo. Niebieska Karta zalicza do ofiar również najbliższych takiej osoby. Należy zastępować słowo ofiara na: osoba doznająca przemocy.

Pielęgniarka lub higienistka szkolna - pełni ona obecnie funkcję w profilaktycznej opiece zdrowotnej nad uczniami. Pracuje na terenie szkoły samodzielnie i w większości szkół jest jedynym pracownikiem z przygotowaniem medycznym. Powinna być rzecznikiem zdrowia w szkole, doradcą i konsultantem medycznym dyrektora szkoły i nauczycieli oraz uczniów i ich rodziców.

Dziecko - według definicji prawnej jest to osoba od jednego do 14 roku życia zobowiązana do nauki w szkole podstawowej, wykluczona z systemu zatrudniania, nie tyle pozbawiona odpowiedzialności prawnej, co objęta specjalną troską wychowawczą (w miejsce kary), opieką zdrowotną, a w przypadkach szczególnych także opieką bytową.

Policja - to umundurowana i uzbrojona formacja służąca społeczeństwu i przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Do podstawowych zadań policji należą m.in.:

ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych, związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych.

Zarządzenie nr 162 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury "Niebieskie Karty". Zasadniczą zmianą wprowadzoną w nowym zarządzeniu jest określenie rzeczywistych obszarów działań Policji podejmowanych wobec przemocy w rodzinie, a nie tylko tych związanych z realizacją interwencji. Zgodnie z nowym zarządzeniem, policjanci będą zobowiązani do rozpoczęcia procedury i wypełnienia tzw. Niebieskiej Karty obligatoryjnie, podczas interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie oraz fakultatywnie podczas wykonywania wszystkich innych czynności służbowych, jeśli jednocześnie zostaną spełnione dwa warunki: policjant uzyska informację o przemocy w rodzinie lub będzie miał podejrzenie jej występowania oraz konieczne będzie udzielenie pomocy ofiarom przemocy. Zapis ten ma na celu zapewnienie ofiarom przemocy możliwości uzyskania pomocy (poprzez uruchomienie przez dzielnicowego działań interdyscyplinarnych) w każdej sytuacji, gdy tego potrzebują.

Pomoc społeczna – definicja, jak również zadania pomocy społecznej, określone są w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593 ze zm.). Ustawa w sposób precyzyjny definiuje pojęcie pomocy społecznej jako instytucji polityki społecznej państwa, mającej na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne zasoby i możliwości. Pomoc społeczna stanowi jedną z najstarszych form działań obecnie zaliczanych do polityki społecznej. Stanowi najbardziej integralną część zabezpieczenia społecznego. Całokształt środków i działania instytucji publicznych za pomocą, których społeczeństwo stara się zabezpieczyć swych obywateli przed niezawinionym przez nich niedostatkiem, przed groźbą niemożności zaspokojenia podstawowych potrzeb. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej przy współpracy z organizacjami pozarządowymi, kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi jak również osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna wkracza więc w sytuację osób i rodzin wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać trudności życiowych własnym działaniem. Zadaniem jej jest wspierać osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwić im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Ponadto zadaniem pomocy społecznej jest

zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji w środowisku.

Praca socjalna - działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi, w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej. Praca socjalna prowadzona jest:

z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej; ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

Profilaktyka - obejmuje „wszelkie działania podejmowane w celu zapobieżenia czemuś, obronę przed niepożądanym skutkiem czegoś”. Synonimami tego terminu są „prewencja” i „zapobieganie”. W odniesieniu do medycyny są to działania, których celem jest zapobieganie chorobom i innym zaburzeniom w stanie zdrowia.

Mogą one:

- dotyczyć całej zbiorowości lub wybranych grup (np. zwiększonego ryzyka zachorowania),
- uwzględniać wyłącznie lub głównie działania medyczne, a także inne działania, często w makroskali (np. tworzenie zdrowego środowiska życia, pracy, nauki i zabawy).

Promocja Zdrowia - nowa dziedzina nauki i praktyki. Według Karty Ottawskiej, Promocja Zdrowia jest to proces umożliwiający ludziom zwiększenie kontroli nad swoim zdrowiem oraz jego poprawą. Określa się ją także jako dyscyplinę nauki i sztukę pomagania ludziom w dokonywaniu zmian w ich stylu życia, aby mogli zbliżyć się do optimum swego zdrowia.

Przemoc – to wywieranie wpływu na proces myślowy, zachowanie lub stan fizyczny osoby bez jej przyzwolenia, wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczynianie się do fizycznej, a także do psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji.

Przemoc domowa - to wszelkie odmiany nieprzypadkowych aktów godzących w osobistą wolność jednostki lub przyczynianie się do fizycznej, a także psychicznej szkody tych członków rodziny, którzy nie są w stanie skutecznie się bronić.

Rodzinny wywiad środowiskowy - rodzinny wywiad środowiskowy przeprowadza pracownik socjalny w celu ustalenia sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej osób i rodzin, w tym u osób zobowiązanych do pomocy, wydania opinii w celu ustanowienia rodziny zastępczej w związku z prowadzonym postępowaniem w sprawie ustanowienia rodziny zastępczej, przyznania pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dziecka, dokonywania oceny sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej, przyznania pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki oraz skierowania dziecka do placówki opiekuńczo-wychowawczej. W przypadku ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy

społecznej po raz kolejny, a także, gdy nastąpiła zmiana danych zawartych w wywiadzie, sporządza się aktualizację wywiadu. W przypadku osób korzystających ze stałych form pomocy aktualizację sporządza się nie rzadziej niż co 6 miesięcy, mimo braku zmiany danych. Rodzinny wywiad środowiskowy przeprowadza się w miejscu zamieszkania. W celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby lub rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji życiowej ośrodek pomocy społecznej zawiera kontrakt socjalny z tą osobą lub rodziną.

Kontrakt socjalny jest narzędziem pracy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji, w tym również pracy socjalnej. Kontrakt zawiera uprawnienia i zobowiązania przystępujących do niego stron, a więc kierownika ośrodka pomocy społecznej i osoby lub rodziny. Kontrakt przygotowuje pracownik socjalny, który wskazuje najważniejsze w danym przypadku formy pracy z osobą lub rodziną w ramach pracy socjalnej, pomocy w załatwieniu spraw urzędowych i inne. Postanowienia kontraktu powinny być zindywidualizowane, dostosowane do okoliczności konkretnego przypadku. Kontrakt socjalny powinien być zawierany w sytuacjach, w których istnieje możliwość podjęcia działań ze strony osoby lub rodziny zwracającej się o pomoc w przezwyciężeniu trudnej sytuacji. Dotyczy to w szczególności rodzin i osób, gdzie występuje problem bezrobocia, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizmu, narkomanii. Kontrakt może być zawarty również przez uchodźca realizującego program integracyjny. Osoby i rodziny korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej są obowiązane niezwłocznie poinformować organ, który przyznał świadczenie o każdej zmianie w ich sytuacji osobistej, dochodowej i majątkowej, która wiąże się z podstawą do przyznania świadczeń. Załącznikiem do kwestionariusza wywiadu rodzinnego w przypadku powzięcia przez pracownika socjalnego informacji o występowaniu przemocy w rodzinie jest Niebieska Karta, którą sporządza pracownik socjalny w oparciu o informacje osoby doznającej przemocy. Niebieska karta jest narzędziem diagnozującym w pewnej mierze formy przemocy występujące w rodzinie, jak również stanowi podstawę do podejmowania określonych działań w zakresie pomocy osobom doznającym przemocy. Wszelkie działania na rzecz rodziny w oparciu o procedurę NK powinny odbywać się za zgodą osoby pokrzywdzonej. Pracownik socjalny opracowując plan działań na rzecz rodziny ma obowiązek monitorowania sytuacji rodzinnej w związku z przemocą w rodzinie. Procedura NK wymaga ścisłej współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W sytuacji kryzysowej, jeśli osoba doznająca przemocy musi opuścić dotychczasowe miejsce pobytu, może zostać umieszczona w hostelu prowadzonym przez MOIK, gdzie otrzymuje wsparcie i odpowiednią pomoc psychologiczną.

Sprawca przemocy – inaczej osoba stosująca przemoc, w sposób zamierzony powodująca szkody i cierpienia członków rodziny lub osób pozostających w stałym lub przemijającym stosunku zależności.

Test przesiewowy - według definicji Światowej Organizacji Zdrowia jest wstępną identyfikacją nie rozpoznanych dotychczas chorób, zaburzeń lub wad, uzyskaną w wyniku zastosowania testów i innych szybkich metod badania. Pozwala to na wyróżnienie w populacji osób, które prawdopodobnie mają daną chorobę (zaburzenie), i osób, które prawdopodobnie jej nie mają.

Upośledzenie umysłowe - Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne definiuje upośledzenie umysłowe jako istotnie niższe od przeciętnego funkcjonowanie intelektualne (IQ poniżej 70),

ujawniające się poniżej 18 roku życia, współistniejące z istotnym ograniczeniem w zakresie dwóch lub więcej spośród następujących zdolności przystosowawczych: porozumiewania się, samoobsługi, trybu życia domowego, kontaktów społecznych, korzystania z dóbr społeczno – kulturowych, kierowania sobą, troski o zdrowie i bezpieczeństwo, zdolności szkolnych oraz sposobu organizowania wolnego czasu i pracy.

Uzależnienie - zespół zjawisk fizjologicznych, behawioralnych (związanych z zachowaniem), psychicznych, jakie mogą rozwinąć się w wyniku powtarzającego się przyjmowania substancji psychotropowych.

Zdrowy styl życia - obejmuje zachowania, postawy i ogólną filozofię życia człowieka w zależności od jego osobistych przekonań, wartości, umiejętności, środowiska, norm społecznych i kulturowych oraz ogólnej ekonomicznej, politycznej i organizacyjnej struktury społeczeństwa. Oznacza, że dominują w nim zachowania sprzyjające zdrowiu (prozdrowotne, pozytywne): odpowiednia aktywność ruchowa, racjonalne żywienie, utrzymanie czystości ciała i otoczenia, zachowanie bezpieczeństwa, utrzymywanie właściwych relacji między ludźmi, w tym także w sferze seksualnej (bezpieczny seks), nieuleganie nałogom, radzenie sobie ze stresem, umiejętność czerpania radości z życia.

Znęcanie – występpek polegający na fizycznym lub psychicznym znęcaniu się nad osobą najbliższą, inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny. Do istoty przestępstwa należy przewaga sprawcy nad pokrzywdzonym, której nie może się on przeciwstawić. Najogólniej można znęcanie określić jako przysparzanie innej osobie dotkliwych cierpień fizycznych i (lub) psychicznych. Najczęściej polega ono na naruszaniu nietykalności cielesnej i znieważaniu, lecz może być to także np. niszczenie własności pokrzywdzonego. Co do zasady dla uznania, że miało miejsce znęcanie się wymagana jest wielość zachowań sprawcy (przestępstwo zbiorowe). Oznacza to, że zwykle jednorazowe spowodowanie cierpień nie jest znęcaniem się (może natomiast być innym przestępstwem). Między poszczególnymi zachowaniami wchodzącymi w skład znęcania się może upłynąć dość dużo czasu, stąd niekiedy sądy rozstrzygające w sprawach o znęcanie się przyjmują, że miało ono miejsce np. "w okresie od maja 2000 r. do kwietnia 2004 r.", i że tak rozciągnięte w czasie zachowanie jest jednym przestępstwem. Wyjątkowo można przyjąć, że jednorazowe spowodowanie dotkliwych cierpień stanowi przestępstwo znęcania się, lecz tylko wtedy, kiedy cierpienia były dotkliwe i rozciągnięte w czasie.

11. SPIS ILUSTRACJI, TABEL I WYKRESÓW

11.1. Spis ilustracji

Mapa Nr 1. Województwo Zachodniopomorskie w podziale na powiaty

Rys. 1 Obszary działań ramowego programu korekcyjno – edukacyjnego dla sprawców przemocy domowej.

11.2. Spis tabel

Tabela Nr 1. Ludność według powiatów w województwie zachodniopomorskim
– stan na 31 grudnia 2010 roku

Tabela Nr 2. Podjęte działania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie zachodniopomorskim w latach 2006 – 2010

Tabela Nr 3. Przeprowadzone szkolenia przez Samorząd Województwa w latach 2008 – 2010

11.3. Spis wykresów

Wykres 1. Zestawienie liczby interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie z liczbą pozostałych interwencji domowych, niezwiązanych z przemocą w rodzinie, przeprowadzonych przez Policję zachodniopomorską w 2010 roku

Wykres 2. Porównanie ilości przeprowadzonych na terenie województwa zachodniopomorskiego interwencji domowych oraz wypełnionych „Niebieskich Kart” w latach 2008-2010

Wykres 3. Miejsce interwencji wobec przemocy w rodzinie w 2010 roku

Wykres 4. Zestawienie miejsc interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie przeprowadzonych w latach 2008 – 2010

Wykres 5. Zestawienie liczby pokrzywdzonych na skutek przemocy w rodzinie w latach 2008 – 2010

Wykres 6. Pokrzywdzeni w wyniku przemocy domowej w 2010 roku

Wykres Nr 7. Ofiary przemocy domowej ujawnione w latach 2008 – 2010 w województwie zachodniopomorskim w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Wykres 8. Sprawcy przemocy domowej w latach 2008 – 2010

Wykres 9. Sprawcy przemocy domowej w 2010 roku

Wykres Nr 10. Sprawcy przemocy domowej ujawnieni w latach 2008 – 2010 w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Wykres 11. Sprawcy przemocy domowej, działający pod wpływem alkoholu, ujawnieni w latach 2008 – 2009 w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Wykres 12. Zestawienie liczby sprawców przemocy domowej ogółem z liczbą sprawców działających pod wpływem alkoholu, ujawnieni w latach 2008 – 2010 w ramach realizacji procedury policyjnej „Niebieska Karta”

Wykres Nr 13. Interwencje domowe w sprawie przemocy w rodzinie w powiatach w województwie zachodniopomorskim na 10 000 mieszkańców

Wykres 14. Liczba skazanych w sprawach o znęcanie (art. 207 k.k.) w sądach okręgu koszalińskiego i szczecińskiego w latach 2009-2010

12. BIBLIOGRAFIA

Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie, Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2007, Raport na www.mpips.gov.pl

Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 31 XII 2010 r. – Główny Urząd Statystyczny

Informator o instytucjach działających na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Województwie Zachodniopomorskim

Wyprawa PoMoc – poradnik dla osób doznających przemocy w rodzinie. Stowarzyszenie Na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia.

Godne życie bez przemocy – poradnik dla osób stosujących przemoc. Stowarzyszenie Na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia.

www.niebieskalinia.org

www.szczecin.kwp.gov.pl

www.szczecin.po.gov.pl

www.po.koszalin.pl

www.koszalin.so.gov.pl

www.szczecin.so.gov.pl

www.stat.gov.pl

www.politykaspoleczna.gov.pl

www.mpips.gov.pl

www.ms.gov.pl

www.szczecin.uw.gov.pl